

UNIVERZITA KARLOVA

HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Vybrané zooterapie v praxi

Selected zootherapies in practice

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

PhDr. Monika Nová, Ph.D

Autor:

Natálie Kemrová, DiS.

Praha 2018

Poděkování

Děkuji PhDr. Monice Nové, Ph.D. za vedení mé práce a cenné rady, které mi během psaní poskytla. Ráda bych poděkovala Mgr. Pavle Broučkové za poskytnutí mnoha užitečných údajů a informací i její ochotu pro zpracování rozhovoru. Děkuji Bc. Monice Šťastné, DiS. za perfektní vedení při odborné praxi, všechny informace i rady a za ochotu poskytnutí rozhovoru. Zároveň děkuji i všem zaměstnancům Toulcova dvora. Za pomoc s grafickou úpravou děkuji svému švagrovi.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou práci „Vybrané zooterapie v praxi“ vypracovala samostatně. Dále prohlašuji, že všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 1.7.2018

Natálie Kemrová

Anotace

Bakalářská práce se zabývá zooterapií v praxi, konkrétně canisterapií a hipoterapií. Práce je rozdělena na pět kapitol. První kapitola řeší historii soužití člověka a zvířete, druhá kapitola představuje zooterapii jako celek, její druhy, formy a metody. Třetí kapitola se zabývá canisterapií, tedy léčbou za pomoci psa a čtvrtá kapitola pak hipoterapií, léčbou pomocí koně. V rámci doplnění odborné literatury byly provedeny řízené rozhovory s canisterapeutkou a s hipoterapeutkou, které se této problematice věnují již několik let. Cílem bakalářské práce bylo seznámit čtenáře s problematikou zooterapie, představit soužití člověka se zvířetem z historického hlediska a představit nejvyužívanější metody v České republice.

Klíčová slova

Canisterapie, člověk, hipoterapie, klient, kůň, léčba, pes, terapie, zooterapie

Annotation

My final work deals with zootherapy in practice, specifically with canistherapy and hipotherapy. The work is divided into five chapters. The first chapter deals with the history of human and animal cohabitation, the second chapter introduces zootherapy as a whole, its types, forms and methods. The third chapter deals with canistherapy - dog assisted treatment, and the fourth chapter with hippotherapy, horse assisted treatment. As part of the supplementary literature, controlled interviews with a canistherapist and a hippotherapist have been conducted, both having worked on this topic for several years. The aim of the work was to acquaint the reader with zootherapy issues, to present the coexistence of man and animal from the historical point of view and to introduce the most used methods in the Czech Republic.

Keywords

Canistherapy, human, hippotherapy, client, horse, treatment, dog, therapy, zootherapy

Obsah

Seznam zkratk	6
Úvod	7
1 Člověk a zvíře	8
1.1 Historie soužití člověka a koně	8
1.2 Historie soužití člověka a psa	13
2 Zooterapie	18
2.1 Historie zooterapie a současnost	18
2.2 Vymezení pojmu a terminologie	20
2.3 Zastřešující organizace v zooterapii	29
2.4 Legislativní úprava zooterapie	33
3 Canisterapie	36
3.1 Vymezení pojmu canisterapie jako součást zooterapie	36
3.2 Léčebné využití psa	37
3.3 Využití psa aneb jací psi pomáhají?	38
3.4 Canisterapeutický tým	45
3.5 Cílové skupiny	49
4 Hipoterapie	53
4.1 Vymezení pojmu hipoterapie v kontextu hiporehabilitace	53
4.2 Léčebné využití koně	56
4.3 Výběr a výcvik koně	57
4.4 Působení a účinky hipoterapie	59
4.5 Indikace a kontraindikace	60
5 Vybrané zařízení zabývající se využitím psa a koně k léčebným účelům	63
5.1 Speciální mateřská škola a speciálně pedagogické centrum Štíbrova	64
5.2 Toulcův dvůr	65
Rozhovory	67
5.3 Rozhovor canisterapie	68
5.4 Rozhovor hipoterapie	75
6 Diskuze	87
Závěr	91
Literatura	92
Přílohy	96

Seznam zkratek

AAA	animal assisted activity
AACR	animal assisted crisis response
AAE	animal assisted education
AAT	animal assisted therapy
AOVZ	Asociace zastánců odpovědného vztahu k malým zvířatům
AVK	aktivity s využitím koní
CTA	Canisterapeutická asociace
ČHS	Česká hiporehabilitační společnost
DMO	dětská mozková obrna
ESAAT	European Society for Animal Assisted Therapy
HT	hipoterapie
IAHAIO	International Association of Human-Animal Interactions Organizations
MŠ	mateřská škola
PPK	psychoterapie pomocí koní
SPC	speciálně pedagogické centrum
SDH	Střediska doporučené hiporehabilitace
SPV	Střediska praktické výuky
WHO	World Health Organization

Úvod

Zvířata všech druhů nás na světě obklopují již od pradávna a člověk o jejich pozitivním vlivu ví již celá staletí. Moderní uspěchaná doba člověka čím dál více odcizuje člověka od přírody a současný životní styl často přispívá ke stresu a psychickým i fyzickým obtížím. Zvíře se dokáže velmi dobře vcítit do psychického stavu člověka a nelze se před ním přetvařovat. Zvíře vidí to, co máme uvnitř, i když se to snažíme skrýt. V posledních desetiletích si člověk začíná uvědomovat, že zvíře je schopné člověku pomoci v mnoha oblastech a dokáže ho léčit jak na duši, tak na těle.

Cílem mojí bakalářské práce je představení zooterapie jako poměrně neznámého oboru, zmapování léčebného využití zvířat od historie po současnost a představení nejvyužívanějších metod u nás, tedy hipoterapie a canisterapie.

Téma zooterapií jsem si vybrala z několika důvodů. Zájem o zvířata mám již od útlého věku, kdy jsem aktivně vyhledávala jejich přítomnost a bylo jedno, zda je to pes, kočka nebo jiné zvíře. Během studia na střední škole jsem získala zkušenosti s prací s klienty s handicapem, které pravděpodobně měly vliv na výběr mého budoucího studia a oboru. Zaujala mě právě sociální práce a nastoupila jsem na vyšší odbornou školu ke studiu. Po absolvování odborných praxí, kde jsem se setkala s canisterapií, jsem se rozhodla hledat další možnosti léčebného využití zvířete. Zjištění, že je možné spojit sociální práci se zvířaty, pro mě bylo velice radostným. Jako další jsem se setkala s hipoterapií, tedy terapií pomocí koně. Můj zájem o zooterapie se tak prohloubil a v následujícím čase studia jsem měla možnost aktivně se podílet jak na terapii se psem, tak i s koňmi. Díky tomu jsem měla možnost zažít, jak terapie se zvířaty fungují a hlavně vidět, že zvíře opravdu může člověku pomoci. Když jsem se poté rozhodovala, jaké bude téma mojí práce, zooterapie pro mě byly jasnou volbou. Sociální služby mají za úkol přispívat k udržení nebo rozvoji sociálních dovedností, čehož jsou hipoterapie i canisterapie dobrým příkladem, protože obě pozitivně působí u člověka jak na oblast sociální, psychickou, tak i na tu fyzickou.

Práci jsem tvořila pomocí odborné literatury a pracovala jsem i se zdroji internetovými. Poslední část práce tvoří řízené rozhovory s odborníky, kde jsem položila v osobním kontaktu otázky vlastní konstrukce, které byly konzultovány se školitelem. Práce stojí také na mém několikaletém zájmu o zooterapie, díky kterému jsem prošla odborné stáže v mnoha zařízeních.

1 Člověk a zvíře

Zvřata rozmanitých druhů doprovází člověka již od pradávna a některá si za tu dlouhou dobu soužití získala významná postavení. Nejvýraznější postavení má z domestikovaných druhů patrně pes, který je společníkem člověka i v těch nejnepohodlnějších koutech světa. I kůň si získal u člověka významné postavení, kdy se jeho význam posunul od zdroje obživy a prostředku dopravy k současnému cílenému chovu a jeho využití při léčebných metodách.

Pro pochopení těchto mezidruhových vztahů je nutné vypravit se daleko do historie. V následujících kapitolách je popsán vývoj vztahu mezi člověkem a koněm i mezi člověkem a psem. Historie soužití je představena od počátku, když ještě pes nebyl psem ale vlkem a kůň sloužil především k uspokojení základních potřeb člověka, až do novověku, kde již nalzáme první zmínky o léčebném využití zvířat.

Je samozřejmé, že za domestikací stály především užtkové vlastnosti jednotlivých druhů zvířat. Již od začátku lidské existence byla zvířata pro člověka důležitá jako zdroj potravy, dopravní prostředek, pomoc při obraně teritoria nebo při lovu, nebo jim přisuzovali určitý náboženský význam. Je velmi nepravděpodobné, že by zvíře pračlověk choval jen k obohacení svého života. Prvním zvířetem, jež se člověku podařilo domestikovat asi 30 – 12 000 let př.n.l., byl pes. Po něm následovaly kočka a ovce (asi 10 – 9 000 let), velbloudi, kozy, osli a skot (6000 př.n.l.) a nakonec prasata a drůbež.¹

1.1 Historie soužití člověka a koně

„Kůň má v sobě zkoncentrovaný obrovský a velmi široký symbolický význam. To se odráží v kultech, pověstech, bájích, mýtech a legendách, v symbolech a totemech, v pověrách a příslovích, které jsou součástí našeho kulturního dědictví.“² Obraz koně ve vědomí člověka sahá daleko do historie a jeho úloha ve vztahu k člověku se často v dějinách mění. Člověk se nachází vedle koně již od počátku své existence. V dnešní době již kůň ztratil prvotní význam potravy a výrobního prostředku a člověku slouží spíše k obohacení jeho citového života.³ Člověk s koněm kráčí po zemi již od počátku svého zrození. Vývoj koňovitých se dá sledovat asi od doby starších třetihor, tedy před padesáti pěti miliony let, kdy existoval prakoník nazývaný eohippus, který byl velký asi jako pes.

¹ Podle Hollý, Hornáček, 2005, str. 23

² Hollý, Hornáček, 2005, str. 27

³ Podle Hollý, Hornáček, 2005, str. 21

Homo habilis a homo ergaster, nejstarší formy našeho druhu, kteří obývali Afriku asi před 2,5 – 1,5 miliony let, si obstarávali většinu živočišné potravy přes požívání zdechlin a zbytků od masožravých, tedy byli pouhými mrchožrouty a ne lovci. Zhruba před 200 000 lety se v Evropě objevil Homo neanderthalensis, který již byl fyziologicky stavěný na chladné podmínky doby ledové, která v Evropě panovala. Někdy před 100 000 lety se v Africe vyvinul Homo sapiens sapiens, který se rozšiřoval velmi rychle ve starém i novém světě. Tito moderní lidé již vysoce předčili vyhynulé hominidy – byli velmi zruční lovci, používali již více zbraní i strategií při lovu. Právě v této době se pravděpodobně začalo formovat jejich antropomorfní myšlení a vznikaly i totemické symboly, které značí přesvědčení, že vnímali zvířata jako své předky a tvory, jež mysleli jako oni. V této době se tedy rodí symbol, ale důkazy získáváme až daleko později – první zobrazení koní pocházejí asi z doby 15 000 – 20 000 let př.n.l., kdy evidentně pračlověk věří, že obraz mu pomůže vlastnit koně i ve skutečnosti.⁴

Archeologické důkazy sociálního i duchovního vztahu se zvířetem se objevují především v horním paleolitu - jeskynní malby ze Španělska a Francie, vytvořeny asi před 30 000 – 10 000 lety, početné rytiny a malby ve Francii (Lascaux, Miaux), Španělsku (Altamira) nebo na Sibiři (Kapova jeskyně). Důkazy o stále větší roli zvířat v životě člověka můžeme nalézt i v pohřebištích, kde se v mnohých hrobech dochovaly kančí kly, jelení parohy či různé ozdoby vyrobené z kostí a zubů. Brzy po konci doby ledové mezolitičtí lovci a sběrači zakládali první pohřebiště, ve kterých jsou ukládáni psi, z čehož vznikají první domněnky o zařazení zvířat do sociálního vztahu s člověkem a jejich ovládnutí. V době před 40 – 60 tisíci lety loví pravěký člověk kromě mamutů a sobů právě koně. Člověk se těmto zvířatům zdaleka nemohl vyrovnat rychlostí ani silou, ale oproti nim mohl používat rozum – pračlověk strážil maskované jámy či pasti na jejich stezkách, nebo zvířata naháněl k útesům, kdy v panice padala do propastí a lovec je pak dobil. Příkladem tomu může být naleziště velkého množství koňských kostí pod 350 metrů vysokou roklí ve Francii severně od Lyonu, kde pod strmou stěnou leží skoro dva a půl metru vysoká vrstva. Odhady říkají, že zde zahynulo okolo sto tisíc koňských jedinců. K nošení nákladů a k tažení se používal zejména skot, osli a poloosli a teprve následně kůň. Domestikace koně změnila člověku život nejen tím, že mu usnadnila práci. Důležitou se pro něj stala především pohyblivost, která ho zbavila závislosti na jednom konkrétním místě a umožnila lidem

⁴ Podle Hollý, Hornáček, 2005, str. 22

zvětšit oblast i rozsah jejich působení. Zároveň koně uspokojovali i další životní potřeby – dávali člověku mléko, maso, kůži nebo i trus, který využívali jako palivo. Zkrocení koně ovlivnilo také duchovní život lidí, kteří zakládali celé jezdecké skupiny či nomádské kultury.⁵

Nejstarší zmínky o koni jako o domestikovaném tvorovi, tedy nejen zdroji potravy, staré asi 4 000 let, pocházejí z Číny a střední Asie. První stáda se skládala pouze z klisen s hříbaty, protože hřebci byli bojovní a nesnášenliví. Mladí hřebci se zabíjeli na maso nebo byli kastrováni, klisny se staly matkami a produkovaly pro člověka mléko. První zmínky o použití koně se vztahují především k jeho tažné síle, kdy ho člověk zapřahal do dvoukolových vozíků, což je zřejmé například z nálezů v Thébách, kde objevili 2,5 tisíc let starý vůz tomu uzpůsobený. Asi okolo roku 1700 se kůň začal využívat jako vojenská síla, což mu zvýšilo postavení mezi ostatními zvířaty. Důkazem o zdomácnění divokého koně mohou být hliněné destičky uložené v orientálním muzeu v Berlíně, na nichž je chetitštinou napsána zpráva o štolbovi, který měl zavést moderní praktiky při výcviku koní. Stáří destiček se odhaduje asi na 1 300 let a přeložit je dokázal Čech Bedřich Hrozný.⁶

Egypt poznal koně, když do země vtrhli (1670 – 1870 př.n.l.) asyrští Hyksósové z Malé Asie a podmanili si ho na celá staletí. Egypťané do té doby znali pouze osly, avšak koně díky onomu vpádu zdomácněli rychle i u nich. Od těchto dob, se začala síla vládce měřit množstvím koňských spřežení a bojových vozů a kůň se stal více než sluhou spíše reprezentačním nástrojem svého pána. Od 6.st.př.n.l. jsou záznamy o soutěžích v dostizích na 11 kilometrů nebo pólu.⁷

Starověcí Řekové využívali koně spíše pro sport, protože bojové vozy se v jejich hornaté krajině těžko mohly uplatnit. Přesto z dob antického Řecka máme dochována dvě díla, která souhrnně popisují výcvik, chov a využití koně pro armádní účely. Vztah koně a člověka nebyl však jen o prospěchu a účelnosti a historické výzkumy dokazují i nepopiratelný význam koně v rovině emoční. Důkazem toho nám mohou být hroby keltských bojovníků, kteří se nechávali pochovávat se svými oblíbenými koňmi, ale i císaři, kteří se nechávali znázorňovat na koňském hřbetě nebo ve voze. Člověk ve starověku věřil v duchovní sílu koně a někdy ho dokonce považoval za prostředníka mezi knězi a bohy – koně byli chováni v posvátných hájích, kde se pak z jejich chování věštila budoucnost.

⁵ Podle Hollý, Hornáček, 2005, str. 23

⁶ Podle Hollý, Hornáček, 2005, str. 24

⁷ Podle Hollý, Hornáček, 2005, str. 24

Ve starověkém Řecku najdeme v mytologii mnoho příkladů ušlechtilého postavení koně, který byl nejen symbolem rychlosti a síly, ale i energie a estetičnosti. Bůh slunce Hélios jezdil po obloze s ohnivým povozem, který táhli čtyři zlatí koně Apollóna. Ranní rozbřesk přinášela bohyně Eos na dvou zapřažených koních. Východ slunce oznamoval bůh války Áres, který jezdil ve voze taženém čtyřmi bělouši. Déméter, bohyně ženství, manželství a zemědělství byla zobrazována s černou koňskou hlavou a kněžkám v jejím chrámu se říkalo „hříbata“. Bůh moře Poseidón, který byl podle řecké víry stvořitel koně, jejich bůh a pán, jezdil ve voze, který byl tažen zvířaty zvanými hipokampi – vpředu kůň, vzadu jako ryba. Poseidónovi byla zasvěcená střediska výcviku a chovu koní v Tesálii, která se těšila velké úctě. Oblíbený byl ve starověku také okřídlený kůň Pegasos.⁸

Ani v severské mytologii není kůň opomíjen, ba naopak. Třeba keltská bohyně Epona byla patronkou chovatelů koní a slunce je zobrazováno jako obrovský kotouč tažený koňským spřežením. V době Vikingů pak kůň získal tak výjimečné postavení, že byl společně se svým pánem pochován v hrobě. Otec všech norských bohů Odin dostal darem bílého koně s devíti nohama jménem Sleipnir. Ve staré Galii byl zase kůň uctíván jako symbol slunce a často tak sloužil jako obětní zvíře. Později lze v bájích sledovat také Buddhu, který vlastnil oblíbeného koně jménem Kathaka, na kterém opustil paláce a vydal se po Indii hlásat svou nauku. I proroku Mohamedovi lidová tradice věnovala úctu, když jeho koni al-Boraku nechala narůst lidskou hlavu a křídla, aby mohl svého pána odnést do nebe.⁹

V historii i mytologii je známý také hřebec Bukefalos, kterého dostal Alexandr Veliký od svého otce Filipa Makedonského v roce 343 př.n.l. Byl to vraník s bílou hvězdou na čele a byl pořízen za velmi vysokou sumu. Podle pověstí byl kůň tak divoký, že se nenechal osedlat. Podle proroctví se ten, kdo ho osedlat zvládne, stane králem. Mladičký Alexandr si všiml, že se kůň bojí vlastního stínu, a tak ho postavil hlavou ke slunci a osedlal ho. Od té doby na tomto koni Alexandr zdolal všechna svá tažení, a když potom byl v roce 327 př.n.l. kůň zraněn a uhynul, byl pochován se všemi vojenskými počtami. Na jeho počest byl vztyčen pomník a na onom místě bylo založeno město, které dostalo jméno právě po Bukefalovi.¹⁰

⁸ Podle Hollý, Hornáček, 2005, str. 25

⁹ Podle tamtéž, str. 25

¹⁰ Podle Hollý, Hornáček, 2005, str. 26

Ve starověkém Římě kůň zpočátku nebyl skoro využívaný a pro svého pána měl především reprezentativní význam. Koně patřili k aristokracii, používali je na hony a dostihy, či jako dopravní prostředek. V armádě se kůň začal využívat až v období po punských válkách, kdy jezdci začali tvořit podstatnou část armády. Jako příklad dalšího antropomorfního myšlení, které je ale extrémní, uvádím římského císaře Caligullu, který v senátu (asi 1.st.n.l.) podal návrh, aby jeho hřebce jmenovali konzulem. Když ho pak zasnubovali s klisnou, přítomen musel být celý senát.¹¹

Skvostem v chovatelství a domovem nejušlechtilejšího koně se stal Arabský poloostrov. Důvodem jsou nejen Mohamedovy pobídky k lásce ke koním nacházející se v některých částech Koránu, ale i potřeba rychlého postupu při islámské expanzi na přelomu 6. a 7. století. V islámu je kůň považován za největší požehnání a odměnu na tomto světě.

Středověk pak také pomohl rozvinout symbolickou hodnotu koně, a to především charakteristickou dobou rytířů, kteří jsou jako jezdci s postavou koně silně spjati. Středověký člověk využíval koně ve vojenství, hospodářství, při ceremoniálech nebo turnajových hrách. Rytířský výcvik si žádal nejen odbornost v ježdění na koni, ale také určitou chovatelskou odbornost. Každý rytíř se musel o svého koně starat sám, musel ho umět osedlat, měl ho ošetřovat i krmit a často ho i sám podkovával.¹²

„Jednotlivé historické epochy posilovaly a kultivovaly to, co bylo v dávnověku vybudované a zabudované do kolektivního nevědomí. Konec středověku, renesance a baroko se svojí dokonalou kultivací pohybu koně v klasické drezúře, 18. století se vznikem dostihů a anglického plnokrevníka, 19. století se svými kovbojskými tradicemi, poštou, pony expressem atd. jsou toho důkazem.“¹³

V současnosti má kůň pro člověka již zcela jiný význam. Vedle využití koní v zemědělství a lesním hospodářství převládá cílený chov koně, který je užíván zejména pro sportovní účely a v několika posledních desetiletích také k léčebným účelům.¹⁴

¹¹ Podle Hollý, Hornáček, 2005, str. 26

¹² Podle Hollý, Hornáček, 2005, str. 26

¹³ Hollý, Hornáček, 2005, str. 27

¹⁴ Podle Nerandžič, 2006, str. 82

1.2 Historie soužití člověka a psa

Podnět, který vedl pravěkého člověka k ochození vlčích mlád'at je neznámý. Jisté však je, že se brzy stal důležitou součástí jeho života. Pes se stal pro člověka společníkem, ochráncem a přítelem.

Toto tvrzení jasně potvrzuje nález hrobu na území severního Izraele, kde byly pozůstatky člověka pohřbeny společně se psem, přičemž paže člověka byla ovinuta okolo krku psa. Tento nález je starý asi 12 tisíc let. Ve starém Egyptě nebyl pes jen pomocníkem při lovu a společníkem, ale byla mu prokazována i jistá úcta tím, že se psí sošky a obrazy umisťovaly do hrobek – výrazný počet byl nalezen i v hrobce faraona Tutanchamona. V Egyptě byl pes uctíván jako průvodce po království smrti a jako strážce podsvětí. Bůh smrti Anubis byl zobrazován s lidským tělem a psí hlavou. V Horním Egyptě založili dokonce město, jež mu bylo zasvěcené – Kynopolis, Město psů. V tomto městě byli psi uctíváni a chráněni a byly jim prokazovány i různé pocty.¹⁵ Řecký historik Hérodotos se zmiňuje, že „...*V domě, kde uhynul pes, panoval velký smutek, obyvatelé si oholili hlavy a drželi půst. Tělo psa bylo pečlivě nabalzamováno a za zvláštních pohřebních obřadů uloženo do země na speciálním psím pohřebišti. Taková pohřebiště měla všechna egyptská města...*“¹⁶

Sumerové, kteří žili asi 4 tisíce let před našim letopočtem, si psy velmi cenili a ti tak byli příhodným a vzácným darem i pro vládce. Využívání byli především na hlídání rozsáhlých stád dobytka a byli také šlechtěni logickým křížením. Pro chov byli vybíráni ti nejlepší jedinci, kteří splňovali požadavky člověka, a tak se časem dědily různé vlohy jako byla síla, ostražitost, vzrůst nebo hlídací vlohy. Sumerové tak šlechtili psy hlídací, lovecké, ale i společenské. Šlechtěním byla známá především města Mari a Elam, kde bylo možné si pořídit psa podle svých požadavků. Na psy bylo pamatováno i v zákonech, které například stanovovali krmné dávky pro psy konající službu pro stát, nebo trestní odpovědnost za škodu způsobenou psem pro jeho majitele. Babyloňané převzali sumerskou kulturu, jejich zákonodárství král Chammurabi ještě propracoval a přesně stanovil sazby za porušení zákonů i výši pokut za jednotlivé přestupky. Zákoník obsahoval i spravedlivé zákony o psech, kterých si Babyloňané cenili a určoval tomu, kdo by špatně zacházel se psem, trest veřejného bičování. Bohyně zdraví a lékařství Gulu měla smečku psů, kteří jí všude doprovázeli. Psy vlastnil také hlavní bůh Marduk. Pes patřil k výbavě babylonského lékaře,

¹⁵ Podle Galajdová, 1999, str. 13

¹⁶ Galajdová, 1999, str. 14

bylo běžné dát psovi olízat rány nemocného, protože již tehdy lidé věřili na léčivou sílu psích slin. Národ Asyřanů rozšířil využití psa o psa válečného. Psi se cvičili, cvičitelé v nich záměrně rozvíjeli agresivitu pomocí psích zápasů a byli využíváni také jako realizátoři trestů smrti u válečných zajatců. Při bojích byli psi používáni na přímé boje s člověkem nebo na borcení jízdních formací nepřítele.¹⁷

Po zkáze Asyrské i Babylonské říše obsadili území Peršané, pro které byl pes stvoření obdařené schopností umět rozpoznat dobro a zlo. Perský bůh dobra a světla měl svou smečku. Existují tresty za mrzačení a týrání psů, které se určují podle věku psa a jeho zaměstnání. Čím je pes starší, tím jsou tresty vyšší. Dalším důkazem o oblíbenosti psa ve starověku může být posvátná kniha Avesta, sbírka staroíránských posvátných spisů, která ukládá tresty za špatné zacházení se psem, a navíc i odlišuje psy podle toho, jaké služby poskytují člověku.¹⁸ „*Nejvyšší trest je určen tomu, kdo by se opovážil zabít psa, který něco umí – ať již je to pes hlídací, stavěcí, pastevecký nebo prostě šikovný pejsek, co umí „kousky všelijaké“.* Za jeho násilnou smrt bylo stanoveno 1000 (slovy tisíc!) ran bičem a stejně tolik ran řemenem...“ Navíc se také váže na násilnou smrt psa prokletí, že duše pachatele tohoto skutku „*půjde ke svému budoucímu životu s větším pláčem a nářkem, než jaký vydává vlk, co se chytil do pastí v hluboké jámě.*“¹⁹

Asi 3 tisíce let před naším letopočtem vládce Horního Egypta dobyl deltu Nilu a sjednotil tak do té doby rozdělenou zemi. Jak již bylo zmíněno výše, v Egyptě byl pes uctíván jako průvodce a strážce podsvětí a bůh smrti Anubis byl zobrazován se psí hlavou. Před smrtí člověka to byl on, kdo bral jeho srdce do rukou, pokládal jej na váhu a promýšlel, jestli se zemřelý dostane do světa spravedlivých mrtvých, nebo mu jeho zlé srdce překazí možnost žádat posmrtný život. Proto bylo běžné, že lidé se modlili a podstupovali obětiny právě Anubisovi, který se měl za ně v hodině božího soudu přimluvit a odpustit jim. Stejně jako ostatní národy měli Egypťané různé druhy psů. První plemena si byla podobná, byli to štíhlí psi s dlouhým čumákem, ale s postupem času hlavně díky obchodu byli do Egypta postupně zanesena i další plemena, jako asyrské dogy nebo menší mazlíčky pro radost dětí i žen. Židé, žijící v Egyptě po dlouhé časy, nesdíleli oblibu v těchto zvířatech. Ba naopak, neměli pro psa jediné laskavé slovo, což můžeme vidět i v Bibli, kde je okolo čtyřiceti zmínek o psech, ale všechny jsou hanlivé. Byť byli právě psi jediní, kdo se zajímali

¹⁷ Podle http://www.stezen.cz/html/stezen/casopis/1998/03/1998_3_10.html

¹⁸ Podle http://www.stezen.cz/html/stezen/casopis/1998/03/1998_3_10.html

¹⁹ Galajdová, 1999, str. 15

o Lazara, dělali mu společnost a lízali mu rány, pro Židy byl pes nečistý a slovo bylo dokonce urážkou.²⁰

Opakující se motiv psa jako přítele, který doprovází při okamžicích smrti nacházíme například i v náboženství jihoamerických Inků, kde pes chihuahua svým vytím předpovídal smrt někoho z blízkých. Po smrti pána byl zabit i jeho pes a společně byli pohřbeni, protože se věřilo, že pes bude ochraňovat pána i jeho duši a dovede ho do ráje.²¹

Ve starověkém Řecku můžeme nalézt mnoho popisů soužití člověka a psa, kdy jsou psi užíváni pro lov i jako nástroje válečné. Dochovaly se příručky o sportovním lovectví, metodách výcviku, ale i příručky o zacházení se psi válečnými, kde byla zdůrazňována hlavně péče o ně, která měla pánovi zaručit kvalitní ochranu jeho psem. Pastýři měli dokonce přikázáno chovat silné psy, se kterými v případě války narukovali do boje. Nepříteli byli zabavováni psi jako válečná kořist, přičemž zvláštní cenu měli ti psi, kteří bránili mrtvolu svého pána, které chytali do sítí psovodi, aby je dál mohli využít k chovu. Řekové měli kromě takových psů také psí mazlíčky, o kterých se nám dochovaly detailní zprávy, ze kterých je jasné, že nejoblíbenější rasou byl maltézský pinč. Psi v majetných rodinách měli své vlastní otrokyně, které se staraly o jejich zdraví, koupali je a krmili.²² I v řeckém náboženství byl pes významný – byl průvodcem bohyně lovu Artemis, posla bohů Herma nebo boha války Area. I silný lovec Orion měl smečku svých posvátných psů a podle jednoho z nich je dokonce pojmenována hvězda Sirius. Vchod do podsvětí a říše mrtvých hlídal obrovský trojhlavý pes Kerberos, který se staral o to, aby nikdo nerušil klid mrtvých. Již ve starověkém Řecku byli psi používáni také k léčení. Věřilo se, že svým olíznutím mohou psi člověku vrátit zrak, že jeho sliny jsou léčivé, a dokonce na nemocná místa pacientů psy přikládali.²³

Římané převzali od Řeků jejich kulturu i náboženství, a dokonce i malé maltézské pinče, kteří se stali mezi ženami velmi oblíbení. Psi sloužili k lovu, jako hlídači stád, ale i majetku a života. I Římané chovali psy válečné, protože i jejich nepřátelé je používali v boji. Psi byli nepochybnou součástí armády v celém starověku a v bojích po boku svých pánu

²⁰ Podle http://www.stezen.cz/html/stezen/casopis/1998/03/1998_3_10.html

²¹ Podle Galajdová, 1999, str. 16

²² Podle http://www.stezen.cz/html/stezen/casopis/1998/03/1998_3_10.html

²³ Podle Galajdová, str. 16

pokračovali i ve středověku.²⁴ V náboženství se psi objevovali po boku bohyně lovu Diany, boha obchodu Merkura i boha války Marta.²⁵

Ve středověku bylo vnímání psa ovlivněno náboženstvím. V raném středověku, kdy ještě vedle sebe existovalo pohanství s křesťanstvím, je postavení psa zcela odlišné od pozdního středověku, kde je patrná silná moc katolicismu. Ve středověku byl pes považován za běžnou součást života, nalézt bychom ho mohli jak u feudální šlechty, tak v chalupách chudých rolníků. Pes má v rodině své místo, ve velkých chalupách žije v maštali, v chudších rodinách žije mnohdy přímo v obytné části s lidmi a dalšími hospodářskými zvířaty. Jak šlechta bohatla a její životní úroveň vzrůstala v porovnání s ostatními obyvateli, objevují se různé zákazy upravující vlastnění psů. Prostý člověk nesměl chovat psa velkého vzrůstu a už vůbec ne psa loveckého, který mohl být použit k pytláčení v panských lesích. Dodržování těchto pravidel bylo přísně sledováno a případně i trestáno. S postupně stále více se rozrůstajícím vlivem katolické církve došlo ke změně pohledu na psa. Církev si všimla, jak jsou pro některé jedince jejich psi a kočky důležité, jak jsou na nich lidé závislí a že raději než za knězem se jdou často vypovídat právě zvířeti. To způsobovalo, že ztrácela přehled o jejich životech, ale především o jejich myšlení. Pes, ale i všechna ostatní zvířata, byla tedy prohlášena za tvory bez duše. Církevní učení hlásalo zvířata jako tvory, kteří nemohou cítit radost, smutek nebo bolest jako člověk, a proto by poctivý křesťan neměl s nimi ztrácet čas, protože tak riskuje, že se nedostane do ráje. Toto tvrzení bylo zřejmě záměrně překrouceno, protože v první a čtvrté knize Mojžíšově zvířatům není popíráno jejich právo na duši. Jelikož Bible na jednom místě praví (Matouš 15,27), že psi jedí pouze zbytky ze stolu od svých pánů, stává se tato skutečnost běžnou praxí. Člověk mohl chovat psy pouze jako užitková zvířata, což způsobuje podstatné vytracení psů z měst, zůstali pouze psi tažní nebo psi řezníků. Pes se tak vyskytuje spíše na vesnicích, kde hlídá dům svého pána. V bohatých kruzích byla situace jiná, a tak bylo běžné na tvrzích a hradech spatřit psy jako domácí mazlíčky. Tato doba je znakem morálního úpadku církve, která začíná, v touze co nejvíce se obohatit, prodávat odpustky. Týkalo se to i psů, které si pořizovaly bohaté měšťanky jako mazlíčky, o které se horlivě staraly, česaly je a braly je do lázní. Narážky na toto počínání měl ve svých kázáních i mistr Jan Hus, který hanil utrácení za jídlo pro takové neužitečné psy, místo aby se peníze darovali chudíně.

²⁴ Podle http://www.stezen.cz/html/stezen/casopis/1998/03/1998_3_10.html

²⁵ Podle Nerandžič, 2006, str. 31

A tak středověký člověk znovu objevil blahý pocit ze soužití se psem, když si v zimě o něj mohl hrát nohy, v huňaté srsti ruce, nebo se pouze těšit z jeho přítomnosti a pocitu, že není sám.²⁶

Po husitských válkách, v době inkvizice, začala církev pořádat nechvalně proslulé hony na čarodějnice. Smutnou skutečností je, že často právě staré ženy, které žily osamocně pouze se svými zvířaty, jimž věnovali veškerou svou pozornost, byly obžalovány z porušení božího zákona a životu proti boží přirozenosti. V návaznosti na to byly označeny za čarodějnice a zaživa upáleny na hranici. Opravdovým důvodem tohoto omezování byl zřejmě fakt, že se církev bála opětovného návratu venkovského obyvatelstva k pohanství, které nevidělo rozdíl mezi člověkem a zvířetem. Naopak, věrný pes zde doprovází svého pána i k branám smrti a kdyby náhodou zemřel dřív, bude na něj čekat na počátku té dlouhé cesty, aby se jeho pán nebál a nebyl sám. Dalším příkladem pozitivního vztahu ke psům může být svatý Bernhard Mentonský, který v Alpách založil útulek pro poutníky. Tam měli mniši psy, kteří měli za úkol na srázích a ve skalních propastech vyhledávat poutníky a cestovatele, kteří sešli z cesty. Těmi psi byli psi svatobernardští, dnes známí spíše jako bernardýni.²⁷

S novověkem přichází rozvoj věd i techniky, sílí význam měšťanstva, a naopak vliv šlechty upadá. Objevují se noví movití majitelé továren, kteří touží vlastnit psa podle svých představ. Člověk se chopil role stvořitele a začal křížit nové rasy psů. S příchodem osvícenství přichází i humanizace a pes dostává nový úkol na bitevním poli - Napoleon Bonaparte jako první cvičí a využívá psy pro hledání raněných vojáků.²⁸ V průběhu 19. i 20. století se člověk stále více soustředí na vlastnosti psa, které by pro něj mohly být využitelné. Tak se stále upravovala pravidla křížení a selekcí se rodila nová plemena.²⁹ Šlechtí se rasy využívané v armádě, ale i rasy pro potěšení. Pes se stal módní záležitostí, společenským doplňkem mladých žen, ale i reprezentantem pánů. Tato doba je dobou experimentování nejen na poli vědy, ale i v lékařství nebo psychologii. Proto netrvalo dlouho a o psy se začali zajímat i vědci a badatelé. Nejprve okrajově, ale postupem času stále více zkoumali učení a přizpůsobivost psa.³⁰

²⁶ Podle http://www.stezen.cz/html/stezen/casopis/1998/04/1998_4_08.html

²⁷ Podle Galajdová, 1999, str. 19

²⁸ Podle http://www.stezen.cz/html/stezen/casopis/1998/04/1998_4_08.html

²⁹ Podle Nerandžič, 2006, str. 31

³⁰ Podle http://www.stezen.cz/html/stezen/casopis/1998/04/1998_4_08.html

2 Zooterapie

2.1 Historie zooterapie a současnost

Zvířata člověk využívá ke svému prospěchu tak dlouho, jako se je snaží domestikovat. Od počátku soužití plnil pes i kůň nejen posláni pomocníka, ale také funkci hygienickou či společenskou, což dokazují mnohé archeologické nálezy například o společném pohřbívání. Ve starověkých civilizacích měla zvířata rozmanitá postavení a můžeme najít mnoho důkazů o uctívání i společenského využití psů nebo koček. Například ve starém Orientu nalezneme množství účelně vyšlechtěných psích plemen, které byly využívány výhradně pro společenské účely. Ve středověku, kdy měla velký vliv církev, vztahy ke zvířatům upadají a mění se spíše na negativní. Člověk se považuje podle teorie harvardského biologa E.O. Wilsona za přirozeně biofilního, tedy tvora, který má přirozeně zakódovanou náklonnost k přírodě a všem jejím formám. Proto již od dávných dob využívá léčivou symbiózu se zvířaty rozličnými způsoby. Kromě přímého fyzického působení, jako je živočišné teplo nebo antibiotika ve slinách, je primárním principem léčebného působení fakt, že živý organismus jako bioenergetický zdroj, je schopen vyvolat u jiného organismu samoléčitelské schopnosti. U člověka v tomto případě navíc působí také antistresové a antidepresivní mechanismy či spuštění pozitivních citů. Tato skutečnost se začala mohutně aplikovat především v současnosti, kdy je patrné odloučení člověka od přírody i zvířat, s nimiž je v mnoha případech vztah pouze konzumní. Právě zde vstupuje do našich životů zvíře jako „domácí mazlíček“ a nahrazuje postrádané funkce v sociálních oblastech. Léčebný kontakt se zvířaty byl ale využíván vědomě i v minulosti. V historických pramenech mnoha zemí máme doložené terapeutické využití zvířat v množství léčebných zařízení: od 8. do 9. století jsou zvířata v Belgii známá při doplňkové terapii u zdravotně postižených, od 18. století v Anglii je znám ústav pro duševně nemocné, kde se nemocní starali o malá zvířata, především drůbež a králíky. Již před 200 lety jsou známá doporučení od mnichů z Yorku, že nemocným na těle i duchu pomáhá modlení a zvířata. V německém Bethelu se v 19. století zrodilo centrum pro epileptiky, kde se využívalo léčebného působení koček, psů, ovcí i koz a později také ptáků a koní. Ve zmodernizované a zvětšené podobě funguje toto centrum dodnes.³¹

³¹ Podle Velemínský, 2007, str. 27

Využití zvířat v nemocnicích v USA proběhlo podle dochovaných záznamů v roce 1919, kdy byli psi používáni jako „kamarádi ke hře“. Také starší válečné dějiny zaznamenaly využití psa, kdy například v Napoleonově armádě psi vyhledávali raněné nebo v období 2. světové války v New Yorku užívali psi při rehabilitacích válečných zranění letců. V Norsku roku 1966 vzniklo rehabilitační centrum, kde léčba pro zdravotně postižené obsahovala také psy a koně. Největším průlomem v Americe, kdy se lékařští odborníci zaměřili na možnost využití této metody, byla osobní zkušenost amerického psychiatra B. M. Levinsona z roku 1969, který úspěšně využil při terapii psího koterapeuta. Levinson roku 1982 vypracoval metodologii k nové vědní disciplíně „pet-facilitated therapy“, neboli zvířaty podporovanou terapii, a už začátkem 80. let pak veterinární lékaři z Pensylvánské univerzity prezentovali rozsáhlou komentovanou bibliografii věnující se právě tématu terapie podporované zvířetem. Koncem 60. let v USA vznikla společnost zkoumající další vztahy člověka a zvířete, založena byla ve spolupráci lékařů, psychologů, psychoterapeutů, výzkumníků chování a gerontologů. Dnes má tato organizace pobočky také ve Francii, Rakousku nebo Austrálii, pořádá mezinárodní kongresy a vydává publikace. Další mezinárodní asociací, jež vznikla v roce 1992, je IAHAIO, tedy International Association of Human-Animal Interaction Organizations. Ta se věnuje výzkumu, ale i praktickému využití aktivit se zvířaty a každé tři roky pořádá celosvětovou konferenci. Česká republika je jejím členem od roku 1995 a to díky národní Asociaci zastánců odpovědného vztahu k malým zvířatům (AOVZ). O největší rozkvět tohoto vědního oboru se zasloužily USA, kde nalezneme mnoho výzkumníků zabývajících se vztahu člověka a zvířete – po B. M. Levinsonovi to byli například manželé Corsonovi, Friedmannová nebo Katcher. Disciplína se aplikovala především formou návštěvních programů do nemocnic a léčeben, domovů pro seniory, dětských domovů, věznic, ale i do škol či psychiatrických zařízení. V oblasti praktické aplikace vypracovala metodologii společnost Delta Society, jejíž dělení na AAA a AAT je akceptováno po celém světě. Taktéž v Kanadě je tato metoda uplatňována především formou návštěvních programů a prosazovat se začalo také terapeutické ježdění v různých léčebných a pedagogických zařízeních. V anglosaských zemích je to podobně, návštěvní programy se šíří hlavně v psychiatrických zařízeních pro nemocné a osamělé a začíná se praktikovat cvičení servisních psů pro handicapované.³² Od 80.let se k výzkumným aktivitám i zavádění teorie do praxe připojuje Německo,

³² Podle Velemínský, 2007, str. 28

kde se nejvíce využívá terapeutické ježdění na koních a terapie i aktivity se psem. Rodí se mnohé spolky a aktivity podporují psychiatři, psychologové, neurochirurgové, ale i teologové či pedagogové. K rozmachu této disciplíny se časem připojují i další země Evropy: Anglie, Švýcarsko, Rakousko, Holandsko, Dánsko, Francie, Polsko i Česká republika, kde jsou to odborníci jako Prof. Matějček, doc. Vojtěchovský, Prof. Velemínský, Dr. Lacinová, Dr. Galajdová nebo Dr. Nerandžič. Ostatní evropské země jsou zatím ještě na začátku, i když je nutno zmínit, že zájem o terapie podporované zvířetem narůstá. Užitečným je jistě vznik nových zastřešujících organizací, které podporují sjednocení metodologie i norem. V ČR je to například Canisterapeutická asociace či Česká hiporehabilitační společnost, která zaštiťuje terapeutické ježdění – hipoterapie je uznávána Ministerstvem zdravotnictví a je proto i zčásti hrazena zdravotní pojišťovnou. V Evropě je to pak například organizace ESAAT (European Society for Animal Assisted Therapy). V současnosti se pořádají různé odborné semináře, ze kterých pak vycházejí sborníky, a vydávají se tištěné tematické publikace. Výsledky těchto činností pronikají do různých výzkumů o lidském i zvířecím chování, do psychologie, speciální pedagogiky, psychiatrie, sociologie, gerontologie, gerontopsychiatrie a dalších vědních oborů.³³

2.2 Vymezení pojmu a terminologie

„Zooterapie je terapeutické působení kontaktu člověka se zvířaty při psychických, psychosomatických a somatických problémech. Ty vznikají vytržením člověka z přirozených základů a jeho odcizením od přírody.“³⁴ „Zooterapie je metoda ucelené rehabilitace za podpory a přítomnosti zvířat. Zvíře jako takové má na člověka jistý terapeutický vliv, který lze velmi dobře využít jako podpůrnou terapii.“³⁵ Stančíková a Šabatová³⁶ definují zooterapii jako „podpůrné metody ucelené rehabilitace za podpory a přítomnosti zvířat nebo o podpůrné léčebné metody, které využívají interakce člověka a zvířete speciálně vycvičeného k daným účelům“ a jako „termín pro terapeutické činnosti využívající pozitivního vlivu zvířat na člověka.“ Svobodová definuje zoorehabilitaci jako sociální aktivity podporované zvířetem, které jsou dílem ucelené rehabilitace.³⁷ Rehabilitace je

³³ Podle Velemínský, 2007, str. 29

³⁴ Černá Rynešová, 2012, str. 8

³⁵ <http://zooterapie.webnode.cz/zooterapie/>

³⁶ Stančíková, Šabatová, 2012, str. 6

³⁷ Podle Svobodová, 2014, str. 6

roku 2001 podle WHO definována jako „*obnova optimálního nezávislého a plnohodnotného tělesného a duševního života osob po úrazu, nemoci nebo zmírnění trvalých následků nemoci nebo úrazu pro život a práci člověka.*“³⁸ Nerandžič pak užívá slovo animoterapie.³⁹ Animoterapie je „*lčba pomocí zvířat a zahrnuje péči o ně, dotýkání, hlazení, kontakt s nimi, komunikaci přes zvíře. Využívá interakce člověka zvířete k této činnosti speciálně vycvičeného.*“⁴⁰ Podle Odendaala jsou aktivity se psem v podstatě druh psychoterapie, která je podporovaná zvířetem.⁴¹

Podle Michaeli Freeman je zooterapie „*pozitivní až léčebné působení zvířete na člověka.*“⁴² Využívat ho můžeme jak pro zkvalitnění paměti či motoriky, tak i pro zdokonalení komunikace nebo zmírnění stresu klienta. Zvíře hraje roli prostředníka mezi terapeutem a klientem, je to tedy tzv. koterapeut. Pro klienta tento koterapeut může mít mnoho významů – ať už mu pomáhá od fyzických bolestí či uvolnění svalových spasmů nebo ho rozptyluje při zasmušilých chvílích. Nesmíme zapomínat na zooterapeuta, který je zde ten, kdo rozhoduje, kdy a jakým způsobem účast zvířete bude redukovat klientovy starosti a trápení.⁴³

Freeman definuje základní aspekty, které jsou důležité pro představení pojmu zooterapie. Definice základních kritérií nám pak umožňuje určit přesné postupy práce – techniky zooterapie a využívané pomůcky. Každý zooterapeut využívá ty, které jsou nejlepší pro daného klienta i situaci a zároveň dbá i na schopnosti svého koterapeuta – zvířete. Do technik patří mnoho různých aktivit, jako jsou hry a cvičení, polohování nebo péče o zvíře. Pomůckami se při zooterapii mohou stát i věci běžné potřeby, jako jsou míčky, hračky, vodítka nebo různé pomůcky při péči o zvíře.⁴⁴

„Terapie pomocí zvířat v žádném případě nemůže nahradit léčení odbornými lékaři, rehabilitačními pracovníky, psychology a ostatními odborníky. Jde však o obrovský psychoterapeutický impulz, který vede k motivaci a spolupráci při léčení i u umírajících

³⁸ WHO-Světová zdravotnická organizace, definice in Svobodová, 2014, str. 63

³⁹ Podle Nerandžič, 2006, str. 15

⁴⁰ Jiskrová, Casková, Dvořáková, 2010, str. 10

⁴¹ Odendaal in Svobodová, 2014, str. 6

⁴² Freeman in Velemínský, 2007, str. 30

⁴³ Podle Freeman in Velemínský, 2007, str. 30

⁴⁴ Podle Freeman in Velemínský, 2007, str. 31

pacientů bez ohledu na věk. Po celou dobu léčení také tímto způsobem naplňujeme kvalitu života nemocných.“⁴⁵

2.2.1 Definice zooterapie podle zvířecího druhu

Zooterapie je obecným termínem pro užití zvířete při terapii. Canisterapie využívá při zooterapii psa, felinoterapie kočku a hiporehabilitace koně.

- „Zooterapie (zvířaty podporovaná terapie) je souhrnným termínem pro rehabilitační metody a metody psychosociální podpory zdraví, které jsou založeny na využití vzájemného pozitivního působení při kontaktu mezi člověkem a zvířetem.“⁴⁶
- „Canisterapie je jednou z metod rehabilitace, která slouží k podpoře zdraví lidí všech věkových kategorií, při níž se využívá interakce mezi člověkem a psem. Pojem zdraví je při tom vnímán z bio-psycho-sociálního pohledu.“⁴⁷
- „Felinoterapie je založena na kontaktu člověka s kočkou, při němž dochází k vzájemnému pozitivnímu působení.“⁴⁸
- „Hiporehabilitace je souhrnným pojmem pro formy ježdění na koni jako součásti komplexní rehabilitace. Hipoterapie je využívána zejména jako fyzioterapeutická metoda, léčebně pedagogicko-psychologické ježdění jako metoda léčby v psychosociální oblasti a parajezdeckví je pojem užívaný pro sportovní aktivity spojené s jízdou na koni osob s postižením.“⁴⁹

Mezi využívaná zvířata patří také delfini (delfinoterapie), lamy (lamaterapie), hmyz (insektoterapie) a ptáci (ornitoterapie). Ostatní zvířecí druhy, které jsou při zooterapiích využívány, již nenesou přesná označení a spadají do označení další druhy zooterapie. Patří mezi ně nejčastěji malá domácí zvířata (malí savci, akvariální ryby, obojživelníci apod.), volně žijící zvířata nebo různá exotická zvířata. Využívaná jsou také hospodářská zvířata, jako kozy, ovce či prasata, kde se terapie často provádí na farmách při přítomnosti i dalších druhů zvířat a vzniká tak charakteristický směr zooterapie, který je nazýván farmingtherapy.⁵⁰ Ve Spojených státech je v současnosti delfinoterapie již zcela běžná a provádí se jak v delfináriích, tak s delfiny žijícími ve volné přírodě. Spíše neobvyklé

⁴⁵ Nerandžič, 2006, str. 50

⁴⁶ Mojžíšová, Lacinová, Šemberová in Velemínský, 2007, str. 31

⁴⁷ Kalinová in Velemínský, 2007, str. 32

⁴⁸ Kalinová in Velemínský, 2007, str. 32

⁴⁹ Velemínský, 2007, str. 32

⁵⁰ Podle Freeman in Velemínský, 2007, str 32

jsou pak terapie s divokými zvířaty, která žijí v zajetí v chovatelských a přírodovědeckých stanicích, nebo terapie se zvířaty volně žijícími v lesích, parcích a oborách.⁵¹

2.2.2 Definice zooterapie podle metody

Metoda je vlastně určitá cesta k cíli. Autoři se v definování metod liší. Galajdová i Nerandžič⁵² popisují dvě základní metody zooterapie:

- aktivity za asistence zvířete (AAA)
- terapie za asistence zvířete (AAT)

Metoda AAA (Animal-Assisted-Activities) je pracovním programem, který se zaměřuje především na činnosti vzdělaných laiků a profesionálů pracujících se zvířaty. Cílem těchto programů je zlepšit kvalitu života klientů zvláště v oblasti zájmové, rekreační a sportovní.

Metoda AAT (Animal-Assisted-Therapy) značí programy, které jsou zaměřeny na podporu rozvoje funkcí u zdravotně handicapovaných klientů – psychických, citových, kognitivních, tělesných, ale i výchovných. Tyto léčebné programy mohou vykonávat pouze odborně vzdělaní terapeuté – fyzioterapeut, ergoterapeut, speciální pedagog, lékař, psycholog, logoped, sociální pracovník a další. Tito specialisté musí zároveň mít i dostatečné kvalitní znalosti o zvířatech, se kterými pracují, o jejich fyziologii, chování i psychologii. Oproti programu AAA se tyto léčebné programy dají objektivně změřit a posoudit.

Rozsáhlejší dělení ve svých publikacích pak nabízí Velemínský⁵³, Svobodová⁵⁴ a Stančíková se Šabatovou⁵⁵:

- aktivity za pomoci zvířat (AAA)
- terapie za pomoci zvířat (AAT)
- vzdělávání za pomoci zvířat (AAE)
- krizová intervence za pomoci zvířat (AACR)

První písmeno A zde označuje kterékoliv zvíře využitě při terapii – animal. Druhé písmeno A sděluje, že se jedná o nějakou činnost podpořenou zvířetem, tedy o asistenci.⁵⁶

⁵¹ Podle Svobodová, 2014, str. 97

⁵² Podle Nerandžič, 2006, str. 25

⁵³ Velemínský, 2007, str. 32

⁵⁴ Svobodová, 2014, str. 9

⁵⁵ Stančíková, Šabatová, 2012, str. 10

⁵⁶ Svobodová, 2014, str. 9

Animal Asisted Activities (AAA), v překladu aktivity za pomoci zvířat, jsou vlastně přirozeným kontaktem klienta a zvířete, kdy se orientujeme především na zlepšení kvality života a rozvoj sociálních dovedností. Hlavním cílem je zde aktivizace klienta v tom nejširším smyslu a druhotným cílem pak to, co dál osoby společně s terapeutem určí – zlepšení komunikace či pohyblivosti, motivace, odstranění stresu nebo uzavřenosti. Nejběžnějšími při této metodě jsou klienti rozličných sociálních služeb (domovy pro seniory, dětské domovy, centra denních služeb atd.) a školských zařízení (speciální mateřské školky a školy, zařízení ústavní výchovy aj.). Méně časté je pak využití v různých léčebných zařízeních, jako jsou psychiatrické léčebny a léčebny dlouhodobě nemocných. Obvykle je tato metoda využívána pro celou skupinu klientů, kde potřeby a požadavky zooterapeut konzultuje s personálem zařízení. Taktéž je nutný dozor vedení zařízení nebo příslušné zodpovědné osoby, které jsou potřebné i jako zprostředkovatelé všude tam, kde se zooterapeut nemůže s klienty domlouvat uspokojivě sám. Charakteristickými technikami jsou při této metodě hry, péče o zvíře, hlazení zvířete nebo cvičení na podporu komunikace či paměti.⁵⁷ AAA jsou všechny odpočinkové, výchovné a terapeutické činnosti, které mají za cíl zvýšit kvalitu života. Výsledky těchto aktivit nejsou měřitelné, ale lze je vyjádřit subjektivními pocity klienta, jako je radost, spokojenost nebo štěstí.⁵⁸

Animal Asisted Therapy (AAT), v překladu terapie za pomoci zvířat, představuje záměrný kontakt člověka s klientem, který má zlepšit jeho psychický nebo fyzický stav. Hlavním cílem této metody je posílení a podpora probíhající rehabilitace nebo léčby. Podcíle jsou pak individuálně vymezeny tak, aby napomáhaly rozvíjet funkce u klienta – fyzické, emocionální, sociální nebo ty kognitivní. Nejčastějším typem klientů jsou osoby zdravotně postižené (tělesné, mentální nebo kombinované postižení), lidé dlouhodobě nemocní či v rekonvalescenci, nebo lidé vyžadující podpůrnou léčbu různých psychických poruch i nemocí. Zooterapeut je tedy součástí týmu, který je zapojen do komplexní rehabilitace klienta – lékaři, ošetřující personál, sociální pracovníci, speciální pedagogové a další. V závislosti na komplikovanosti terapie může zooterapeut pracovat sám nebo v týmu. Pokud má zooterapeut náležité odborné vzdělání (zdravotní/sociální/pedagogické), může se zooterapeutický tým skládat ze zooterapeuta jako profesionála a daného zvířete. Pokud je ale laikem, i když proškoleným, je vždy nutné, aby spolupracoval s profesionálem,

⁵⁷ Podle Freeman in Velemínský, 2007, str. 32

⁵⁸ Podle Stančíková, Šabatová, 2012, str. 10

který daného klienta ošetřuje. V tomto případě se zooterapeut věnuje vedení zvířete a profesionál se stará o klienta. Charakteristickými technikami v tomto případě jsou polohování, hlazení a péče o zvíře, hry procvičující motoriku, sociální dovednosti či hry rozvíjející řeč, komunikaci, motoriku nebo kognitivní funkce.⁵⁹

Animal Assisted Education (AAE), v překladu vzdělávání/edukace za pomoci zvířat, je metoda založená na přirozeném nebo záměrném kontaktu člověka se zvířetem, který je zaměřen na výchovu, vzdělání nebo zlepšení či rozšíření sociálních dovedností. Hlavním cílem je přirozeně zvýšit u klienta motivaci k učení a osobnímu rozvoji. Dílčí cíle pak společně definuje zooterapeut a pedagog. Stanoví se buď pro celou skupinu, kdy se využívá forma besed, přednášek a zájmových kroužků, nebo individuálně pro klienty se specifickými poruchami učení či výchovnými problémy. Cílovou skupinou jsou zde osoby se specifickými potřebami, poruchami učení, chování nebo komunikace, u nichž je možné činnosti zaměřit na zlepšení těchto poruch. Dalšími klienty mohou být studenti škol, kde se výuka orientuje například na vztahy mezi člověkem a zvířetem nebo na možnost využití psa pro pomoc handicapovaným. Tato metoda vyžaduje účast nebo přímou spolupráci pedagogického personálu, který vždy musí být informovaný s cílem a účinky. Může se jednat o speciální pedagogy, školní nebo dětské psychology, ale i o vychovatele nebo vedoucí různých volnočasových kroužků. Plán zooterapie je začleněn do školní osnovy nebo do individuálního výukového plánu a vyhodnocení provádí celý tým. Podle náročnosti terapie a stanovených cílů může zooterapeut-pedagog pracovat buď v týmu nebo sám. Při práci v týmu zooterapeut řídí zvíře a ostatní personál se věnuje klientovi. Typické aktivity jsou zde různé hry pro rozvoj motorických funkcí nebo komunikace, užití zvířete jako zprostředkovatele výuky a podání informací zábavnou formou, péče o zvíře nebo motivační hry.⁶⁰

Animal Assisted Crisis Response (AACR), v překladu krizová intervence za pomoci zvířat, znamená přirozený kontakt zvířete s člověkem, který se ocitl v akutní krizi. Metoda se zaměřuje na odstranění stresu a na celkové zlepšení klientova psychického stavu.⁶¹ Krizová intervence je „specializovaná pomoc osobám, které se ocitly v krizi.“⁶² Krize je definována jako „extrémní psychická zátěž, jako nebezpečný stav schopný vyvolat

⁵⁹ Podle Freeman in Velemínský, 2007, str. 33

⁶⁰ Podle Freeman in Velemínský, 2007, str. 35

⁶¹ Podle Freeman in Velemínský, 2007, str. 35

⁶² Špatenková, 2004, str. 15

selhání dosavadních regulativních mechanismů, nefunkčnost v oblasti biologické, psychické nebo sociální. “⁶³ Typ činností u této metody je ovlivněn konkrétní krizovou situací - může se jednat o přírodní katastrofu, terorismus, dopravní nehodu nebo různé kriminální činy. Cíl je definován na základě aktuálních potřeb klienta, přičemž dominantním cílem je vždy stabilizace situace. Nejčastější klienti jsou oběti trestných činů nebo násilí a jejich rodinní příslušníci. Cílovou skupinou mohou být i osoby, jež se ocitly mimo domov z důvodu evakuace, ale také ostatní pracovníci či dobrovolníci ze záchranného týmu. Zooterapeut je částí integrovaného záchranného systému, spolupracuje s lékaři, sociálními pracovníky, duchovními i dobrovolníky. Náročnost této práce je vysoká, zvíře v těchto případech musí být velice odolné vůči stresovým situacím a zooterapeut musí dbát na bezpečnost zvířete i tu svou. Musí být přichystán na nepředvídatelné situace i výjimečné reakce klientů. Zooterapeut by měl také mít dostatečnou znalost psychologie, zkušenosti s nejrůznějšími typy klientů a měl by být poučen o fungování integrovaného záchranného systému. Podle situace zooterapeut pracuje buď sám nebo v týmu, přičemž nesmí v žádném případě překážet ostatním složkám záchranného týmu. Charakteristickými technikami jsou empatie, psychologické metody, motivace ke komunikaci a spolupráci, hry, pomůcky pro zvíře, hlazení a další.⁶⁴

2.2.3 Definice zooterapie podle formy

Existuje mnoho forem terapií se zvířetem. Můžeme je dělit podle:

- prostředí, ve kterém jsou realizovány
- počtu klientů
- kontaktu zvířete s klientem, respektive klienta se zvířetem
- toho, kdo je aktivní
- způsobu práce
- složení týmu
- cílové skupiny atd.⁶⁵

Většina pramenů se shoduje na dále popsaných formách zooterapie.

Návštěvní programy jsou nejrozšířenější a nejběžnější formou. Jsou to pravidelné návštěvy v zařízeních nebo v domácnostech klientů. Alternativou pro to jsou schůzky v neutrálním prostředí a docházení klienta za zvířetem a zooterapeutem.⁶⁶ Úskalí lze vidět

⁶³ Hartl, Hartlová in Růžička, 2013, str. 13

⁶⁴ Podle Freeman in Velemínský, 2007, str. 35

⁶⁵ Podle Svobodová, 2014, str. 87

⁶⁶ Podle Freeman in Velemínský, 2007, str. 36

v problémech při spolupráci s personálem zařízení, ve špatné komunikaci s pověřenými osobami nebo i klienty. Tato forma terapie se využívá zejména v nemocnicích, domovech pro seniory nebo denních či týdenních stacionářích.⁶⁷ Diatka to v souvislosti se psem popisuje jako pravidelné docházení (minimálně jednou za týden) do konkrétního zařízení, kterým může být domov pro seniory i hospic. Klienti schopní pohybu se účastní terapie společně a za těmi, kteří jsou upoutáni na lůžko, dochází terapeut se psem individuálně provádět polohování nebo masáže. Cílem může v těchto zařízeních být vyvolání psychické pohody a celkového uvolnění, ale i rehabilitace a procvičování motoriky nebo kognitivních funkcí. Komunikace se psem i zooterapeutem pak podporuje sociální i citový rozvoj klienta.⁶⁸

Pobytové programy jsou jednorázové nebo pravidelné pobyty klientů v prostředí, kde jsou uskutečňovány zooterapie. Tato forma terapie zahrnuje zejména tábory, pobyty na ekofarmách nebo statcích a v dalších střediscích organizací nabízejících zooterapie. Programy často zahrnují užití více druhů zvířat nebo se kombinují s poznávacími či ozdravnými programy.⁶⁹ Jako příklad lze uvést Středisko ekologické výchovy Toulcův dvůr v Praze 10, kde je farma s domácími zvířaty původních českých plemen, která se využívá při ekologických výukových programech, na seminářích, chovatelských kroužcích nebo příměstských táborech. Farma je zároveň i sociální podnik a poskytuje pracovní příležitosti pro osoby se zdravotním nebo sociálním znevýhodněním.

Rezidentní program je vlastně trvalým držetím zooterapeutického zvířete. Zvíře pak může být majetkem zařízení nebo klienta. Existují specifické podmínky, za kterých je zvíře předáno, a předávající chovatel nebo organizace musí zajistit proškolení personálu a osob, které budou zooterapie realizovat a starat se o zvíře.⁷⁰ Umístění zvířete v zařízení natrvalo může být problematické například u psa, kdy nemá pouze jednoho pána a dostatek času nebo prostoru k odpočinku, což může později vést k problémovému chování nebo i zdravotním obtížím. Naopak jako vhodné se může jevit umístění psa v rodině klienta, kdy klient může využít psa kdykoliv podle potřeby a pes má zároveň také stálou péči.⁷¹

⁶⁷ Podle Svobodová, 2014, str. 88

⁶⁸ Podle Diatka, 2012, str. 57

⁶⁹ Podle Freeman in Velemínský, 2007, str. 36

⁷⁰ Podle Freeman in Velemínský, 2007, str. 36

⁷¹ Podle Svobodová, 2014, str. 88

Jednorázové aktivity mohou být realizovány pro určitý uzavřený okruh klientů nebo naopak pro širokou veřejnost. Aktivity mohou probíhat například na společenských událostech, veřejných akcích, prezentacích nebo přednáškách. Druhy těchto aktivit jsou velmi různorodé, podmínky i metody se nijak zásadně neliší od realizace pravidelných aktivit, zaměřené jsou na momentální potřeby a zájmy posluchačů.⁷²

Ambulantní programy se realizují v ordinacích lékařů-specialistů nebo u školního psychologa, kam klienti dochází běžně. Vedle samotné terapie lze zvíře využít k redukci stresu pacienta, strachu z lékařské procedury nebo nemocničního prostoru samotného. Zároveň je zvíře vhodné k celkové motivaci pro spolupráci s odborníkem. Obvykle je specialista zároveň zooterapeutem a své zvíře využívá při své práci podle potřeb. Specialista si ale může také vyžádat spolupráci zooterapeutického týmu, což poté označujeme jako specifickou formu návštěvních programů.⁷³

Programy péče o zvíře mají za cíl motivovat k práci, samostatnosti, zodpovědnosti nebo pravidelným návykům a následně tak klientům zajistit snazší zapojení do běžného života mimo zařízení. Klienti o zvíře pečují, případně ho vychovávají nebo cvičí, to vše pod dohledem vybraného odborníka. Zvíře může být majetkem zařízení, farmy, zoo, chovné stanice aj. – podle toho je pak forma označována buď jako rezidentní, nebo jako návštěvní. Tyto programy lze jednoduše nakombinovat s dalšími typy terapií.⁷⁴

Zooterapie s asistenčním zvířetem je specifickou formou. Asistenční zvíře, nejčastěji pes, v tomto případě pomáhá jedné konkrétní osobě. Cílem je zvýšit soběstačnost, pomoci s integrací do společnosti nebo celkově zlepšit kvalitu života zdravotně handicapované osoby. Výcvik zooterapeutických technik je jen jednou částí výcviku asistenčního zvířete. Zooterapeutem je zde buď klient sám, nebo někdo z rodinných příslušníků a zvíře je využíváno dle konkrétních potřeb klienta.⁷⁵

Zásahy krizové intervence se odehrávají v prostorách zdravotnických nebo informačních center, na místech, kde jsou shromážděny evakuované osoby, nebo přímo v terénu na místě vzniklé krize.⁷⁶ Zásahy jsou další specifickou formou zooterapie, kdy je zooterapeutický tým vyzván ke spolupráci s integrovaným záchranným systémem v rámci

⁷² Podle Freeman in Velemínský, 2007, str. 36

⁷³ Podle tamtéž

⁷⁴ Podle Freeman in Velemínský, 2007, str. 37

⁷⁵ Podle Freeman in Velemínský, 2007, str. 37

⁷⁶ Podle Svobodová, 2014, str. 89

určité krizové situace. Zásah se odvíjí od schopností a možností zooterapeutického týmu a může trvat několik hodin, ale i několik měsíců intenzivní práce.⁷⁷

2.3 Zastřešující organizace v zooterapii

V následujícím textu jsou popsány organizace, asociace a společnosti, které se zabývají problematikou zooterapií, jejím ukotvením v legislativě, rozvojem, ale i praktickým využitím terapie se zvířaty v praxi.

2.3.1 International Association of Human-Animal Interactions Organizations (IAHAIO)

V roce 1990 v USA byla založena mezinárodní asociace IAHAIO, v překladu Mezinárodní asociace organizací pro výzkum interakcí mezi lidmi a zvířaty. Jejím cílem je sdružovat národní organizace, které se zabývají výzkumem ale i praktickým využitím terapeutických programů se zvířaty. Tato asociace koordinuje veškeré aktivity, vypracovává mezinárodní standardy a ulehčuje výměnu informací i zkušeností mezi jednotlivými organizacemi.⁷⁸ IAHAIO pořádá jednou za tři roky odbornou mezinárodní konferenci o interakcích mezi lidmi a zvířaty, které se od roku 1995 zúčastňují i zástupci České republiky. V roce 1995 se konference konala v Ženevě.⁷⁹ „*Ve své závěrečné rezoluci definovala také oficiální status zvířat začleněných do léčebných programů a speciálně vycvičených pro servisní službu handicapovaným osobám a podpořila programy vedoucí k výchově a výcviku zvířat s profesionálními pracovníky*“.⁸⁰ Konference se roku 1998 konala i v Praze a její téma bylo „Jak se mění úloha zvířat ve společnosti“.⁸¹

2.3.2 Delta Society

V roce 1977 vznikla v USA významná organizace Delta Society, která se zajímala o rodící se aktivity v oblasti terapie se zvířaty. Tato organizace vytvořila standardy, akreditace a systém hodnocení programů.⁸²

⁷⁷ Podle Freeman in Velemínský, 2007, str. 37

⁷⁸ Podle <http://www.canisterapeuti.cz/index.php/o-canisterapii/23-historie-canisterapie>

⁷⁹ Podle Tichá in Velemínský, 2007, str. 44

⁸⁰ Nerandžič, 2006, str. 25

⁸¹ Podle tamtéž, str. 24

⁸² Podle <http://www.canisterapeuti.cz/index.php/o-canisterapii/23-historie-canisterapie>

Během 80. let iniciovala vědecké výzkumy, jejichž výsledky byly důkazy o tom, že doba strávená se zvířetem snižuje krevní tlak, stres a úzkosti. Studie také prokázaly, že při interakci se zvířaty lidský mozek vylučuje endorfiny, tedy chemické látky vyvolávající pozitivní pocity.⁸³

Roku 1990 pak vznikly „*praktické standardy pro asistované a léčebné aktivity prostřednictvím zvířat s cílem propagovat a prosazovat pozitivní výsledky působení zvířat na lidské zdraví, odstraňovat překážky, které brání zapojení zvířat do běžného života, a podporovat nové role zvířat v léčebném a rehabilitačním procesu a ve službách pro zdravotně postižené*“.⁸⁴

Rok 1990 byl zároveň rokem vzniku etického kodexu, který musí přijmout za své každý, kdo se zabývá léčebným využitím zvířete. Kodex vymezuje etiku chovatele, odpovědnost terapeuta za zvíře a nutnost zachování důstojnosti člověka i zvířete. Připomíná také nutnou ochranu zdraví obou stran během celého procesu léčby a nezbytnou povinnou mlčenlivost při práci s lidmi.⁸⁵

Tato mezinárodní nadace pro ochranu přírody a vztahy mezi zvířaty a lidmi se stěžejně zabývá terapií za pomoci zvířat. V této oblasti má nejdelší zkušenosti a v současnosti je největší organizací zabývající se vztahem člověka a zvířete. Dnešní programy zaměřuje na začlenění zvířat do zdravé populace pro podporu zdraví, do populace nemocné pro vylepšení léčby a u lidí se zdravotním handicapem má za cíl zvýšit jejich míru soběstačnosti a nezávislosti.⁸⁶

V roce 2012 společnost změnila svůj název na Pet Partners, aby bylo jasné její poslání. Program Animal Therapy se postupně rozšiřuje po celých Spojených státech a každoročně ho využije asi tři miliony klientů. V roce 2017 oslavila Pet Partners 40. výročí.⁸⁷

2.3.3 European Society for Animal Assisted Therapy (ESAAT)

ESAAT vznikla na podzim roku 2004 v Rakousku a název organizace lze přeložit jako Evropská asociace AAT. Zakládající skupiny byly především z Rakouska, Německa, Švýcarska, České republiky a Maďarska. Organizace vznikla za účelem zastřešení

⁸³ Podle <https://petpartners.org/about-us/petpartners-story/>

⁸⁴ Nerandžič, 2006, str. 25

⁸⁵ Podle Nerandžič, 2006, str. 26

⁸⁶ Podle Tichá in Velemínský, 2007, str. 44

⁸⁷ Podle <https://petpartners.org/about-us/petpartners-story/>

jednotlivých evropských národních organizací, které se věnují zooterapiím. Jejím cílem je vytvoření společných standardů v oblasti zooterapie, přičemž hlavní oblastí je příprava a atestace terapeutických týmů a udělování certifikátů těmto týmům. Mezi další cíle patří tvorba nového povolání v oblasti terapie se zvířaty, které bude mezinárodně uznávané, a vytvoření samostatného studijního oboru na Veterinární univerzitě ve Vídni. Organizace již definovala minimální časové dotace pro přípravu osob na provádění canisterapie, kde rozlišuje dva stupně – základní (canisasistent) a univerzitní (canisterapeut).⁸⁸

Canisasistent je „vyškolený laik, může vykonávat canisterapii pomocí AAA (aktivity za pomoci psa) metody, za přítomnosti odborníka i AAE (vzdělávání za pomoci psa) a osvětovou činnost. Nikdy nepracuje s osobními a citlivými údaji klienta, pouze základní a nezbytně nutné informace, vše nad rámec pouze s výslovným souhlasem klienta a je vázán mlčenlivostí. Musí pracovat s přezkoušeným psem.“

Canisterapeut je „psovod, majitel psa, profesionál/odborník. Ideální je vzdělání v oboru zdravotnictví, sociologie, pedagogiky, psychologie, kynologie a dalších oborech působících na klienta. Má přístup k osobním údajům klienta a spolu s odpovědnou osobou konzultuje zdravotní stav a potřeby klienta, díky kterým může v průběhu upravovat canisterapii přímo pro potřeby klienta. Canisterapeut vede otestovaného psa a odpovědná osoba se stará o klienta. V zásadě platí, že by canisterapeut neměl manipulovat s klientem (např. polohování, prohřívání končetin), pokud nemá vzdělání ve zdravotnickém oboru, zde je nutná přítomnost fyzioterapeuta, ergoterapeuta apod. Je vázán mlčenlivostí.“⁸⁹

2.3.4 Asociace zastánců odpovědného vztahu k malým zvířatům (AOVZ)

Tato asociace vznikla v roce 1995 v Praze, aby se její pomocí šířila osvěta pozitivního vlivu soužití lidí se zvířaty. Jejím cílem je podpora odpovědného přístupu k malým zvířatům v rodině, ale i v zařízení. Zároveň chce vzdělávat veřejnost a podávat ji informace o výsledcích vědeckých prací, které studují vztahy mezi lidmi a zvířaty. Formou programů chce veřejnost seznámit s lidmi, kteří pracují se zvířaty a zároveň chovatelům pomoci propracovat péči o jejich zvířata. Aby mohl být pohled na vztahy mezi lidmi a zvířaty úplný, asociace spojuje odborníky z rozmanitých vědních oborů – zoologie, etologie, psychologie, psychiatrie, pediatrie, pedagogika, rehabilitace, sociální práce a další. Mezi členy aktuálně

⁸⁸ Podle Tichá in Velemínský, 2007, str. 46

⁸⁹ <http://www.canisterapeuti.cz/index.php/o-canisterapii/28-o-canisterapii-trocha-terminologie>

patří například významná česká psycholožka Prof. PhDr. RNDr. Marie Vágnerová, CSc., která je přední odbornicí v oblasti vývojové psychologie a psychologie handicapu.⁹⁰

2.3.5 Canisterapeutická asociace (CTA)

Canisterapeutická asociace zastřešuje organizace věnující se canisterapii i jiným oblastem zooterapie (kromě hiporehabilitace) v České republice. Mimo canisterapii zde měla zastoupení i felinoterapie, lamaterapie a zooterapie prováděná v zoologické zahradě. Canisterapeutická asociace byla založena na konci roku 2003 a je také jednou ze zakládajících organizací ESAAT. Jejím cílem je sjednocovat organizace věnující se canisterapii, pomáhat těmto organizacím prosazovat jejich záměry a metodicky je vést. Zároveň se snaží vytvářet základní minimální pravidla v canisterapii, zvyšovat odbornost canisterapie, vzdělávat odborníky a snaží se také o uznání canisterapie jako podpůrné léčebné metody. Nelehké je řešení problému s nejednotnou terminologií, kterou chce definovat nejen pro zdejší podmínky, ale i ve shodě s pojmy, které jsou užívány v dalších zemích. CTA podává informace jak členským organizacím, tak laické veřejnosti a snaží se šířit osvětu v celé populaci. V rámci asociace bylo vytvořeno několik dokumentů, mezi které patří například Etický kodex canisterapeutického týmu CTA, Metodika aktivit se psem jako součást ucelené rehabilitace a Základní minima pro uchazeče o post canisasistenta/canisterapeuta.⁹¹

2.3.6 Česká hiporehabilitační společnost (ČHS)

Společnost vznikla roku 1991 a v ČR zaštiťuje oblast hiporehabilitace. ČHS spojuje nejen lékaře, fyzioterapeuty a pedagogy, ale také klienty hiporehabilitací a jejich rodiče. Cílem společnosti je zajištění odborných pracovišť provádějících hiporehabilitace, poskytovat informace jednotlivcům i organizacím, vzdělávat odborníky, vydávat odbornou literaturu a podobně. ČHS také definuje minimální standardy a základní pravidla pro dílčí oblasti hiporehabilitace.⁹² Posláním společnosti je *„poskytování poradenství o bezpečnosti i kvalitě hiporehabilitace, sdružovat zájemce o hiporehabilitaci a zprostředkovávat komunikaci mezi nimi, organizovat vzdělávání odborníkům i laické veřejnosti, posuzovat způsobilost koní vhodných pro hiporehabilitaci, prosazovat zacházení s koňmi v harmonii*

⁹⁰ Podle Tichá in Velemínský, 2007, str. 45

⁹¹ Podle Tichá in Velemínský, 2007, str. 45

⁹² Podle Tichá in Velemínský, str. 2007, str. 46

*vzájemné důvěry a respektu, splňující požadavky jejich přirozených potřeb, zajišťovat legislativní podporu poskytovatelům hiporehabilitace a celkovou propagaci hiporehabilitace...*⁹³

2.4 Legislativní úprava zooterapie

V Ženevě na 7. mezinárodní konferenci IAHAIO v roce 1995 vznikla Směrnice k pomocným a terapeutickým činnostem za účasti zvířat. Toto usnesení bylo odesláno všem národním vládám s výzvou umožnit legislativní ukotvení léčebného využití zvířat a zajištění dostatečných podmínek pro vzájemné soužití. V České republice není léčebné využití zvířat při zooterapiích legislativně vyřešeno, i tak ale nelze zooterapie provozovat bez pravidel. K dispozici máme různé zákony zabývající se například welfarem a ochranou zvířat (Zákon 246/1992 Sb. na ochranu zvířat proti týrání), nároky na hygienu (Zákon 258/2000 Sb. o ochraně veřejného zdraví), zdravím zvířat a péči o ně (Zákon 166/1999 Sb. o veterinární péči), či zákony upravující chov zvířat nebo jejich volný pohyb. Těmito zákony se musí řídit všichni majitelé zvířat bez ohledu na to, zda provozují zooterapii nebo ne. V případě rezidentní formy terapie musí být definována jasná pravidla zajišťující dostatečnou péči o zvíře, zdraví osob, bezpečný kontakt se zvířetem, ale i předcházení rizik. Tato forma zooterapie je přímo ovlivněná normami upravujícími chov zvířat.⁹⁴

Kromě norem platných pro celou ČR máme nejrůznější místí vyhlášky a řády, které jsou závazné v konkrétních lokalitách (obcích) nebo zařízeních. Zároveň mají organizace a zařízení provozující zooterapie své vnitřní normy a řády. Zastřešující organizace pak stanovují povinné nebo alespoň doporučené standardy a pravidla, které jsou závazné pro organizace, které jsou členy těchto organizací. Tyto standardy mají sloužit ke kvalitnímu provádění zooterapií i k minimalizaci možných rizik. ČHS má definované standardy pro výkon hiporehabilitace, CTA vypracovává standardy, pravidla a základní minimum pro výkon canisterapie. Každá organizace, která provozuje zooterapie, se musí řídit normami podle toho, jaký druh a formu terapie poskytuje. Musí se přizpůsobit a svoje práva a povinnosti hledat v závislosti se svým zaměřením. Vhodná je tvorba vnitřních norem konkrétních organizací, které upravují podle svých činností právní prvky a ostatní pravidla upravující bezpečnost a kvalitu služby, a to právě s ohledem na absenci jednotných pravidel

⁹³ <http://hiporehabilitace-cr.com/o-nas/poslani-a-cile/>

⁹⁴ Podle Tichá in Velemínský, 2007, str. 47

a podmínek. Určitá pravidla pro realizaci terapie jsou vždy obsažena ve smlouvě s účastníkem zooterapie.⁹⁵

V České republice je situace s prováděním terapií se zvířetem složitá. Podle Svobodové současný stav nemá žádná pravidla a zoorehabilitaci realizovanou pomocí psů nikdo neřídí. Jsou využívány dokumenty závazné pro konkrétní organizace nebo léčebná zařízení a psi jsou v některých organizacích testováni. Pravidla nejsou nijak sjednocená a zoorehabilitace se psem není v České republice uznaná léčebná metoda.⁹⁶

Stančíková se Šabatovou uvádí, že z právního hlediska není canisterapie v našem právním řádu nijak definována a nejedná se tedy o léčbu. Od roku 2009 je možnost zakotvení canisterapie v rámci Zákona o sociálních službách, a to jako speciální podpůrnou, aktivizační metodu. Pokud se nezačne aktivně angažovat nějaká zaštiťující organizace a nebudou definovány jednotné podmínky pro realizaci, nebude možné integrovat tuto metodu do našeho právního řádu.⁹⁷

V České republice první využívané standardy pro léčebné využití psů stvořilo sdružení Pomocné tlapy ve spolupráci se společností SVOPAP. Tato společnost je vzdělávacím centrem, které má akreditaci od Ministerstva školství pro rekvalifikace v oboru chovatelství zvířat, chovu a výcviku psů a také canisterapie. Realizuje kurzy pro chovatele psů a canisterapeutické lektory, ale i pro ošetřovatele koní nebo zaměstnance zoologických zahrad. Instruktory pro tato školení poskytuje Česká zemědělská univerzita, ZOO Praha a mnoho dalších speciálních škol i zdravotnických zařízení. Po celé zemi máme mnoho středisek a center, kde je canisterapie i hipoterapie na profesionální úrovni. Využití ostatních zvířat, jako jsou kočky nebo fretky, je u nás ještě stále v počátcích. Metodou, která je odborníky nejvíce propracovaná, zároveň ale i na provádění nejnákladnější, je léčebné využití koní, tedy hipoterapie. Česká hiporehabilitační společnost protlačila využití koně ve fyzioterapii a dokázala zajistit částečné uhrazení z prostředků zdravotního pojištění. Podmínkou pro využití je existující smlouva zařízení s pojišťovnou. Příspěvek však ani zdaleka nepokrývá náklady spojené s provozováním hipoterapie, proto je úhrada ze strany klienta nutná. Hipoterapie je svými výsledky srovnatelná s uznávanými léčebnými metodami, jako je například neuroreflexní terapie manželů Bobathových nebo terapie podle profesora Vojty. Tyto metody jsou v současnosti nejvyužívanějšími především při léčbě

⁹⁵ Podle Tichá in Velemínský, 2007, str. 48

⁹⁶ Podle Svobodová, 2014, str. 63

⁹⁷ Podle Stančíková, Šabatová, 2012, str. 6

dětské mozkové obrny, při poškození mozku nebo míchy a další. Ačkoliv má zooterapie v České republice jen krátkou historii, naše odborné společnosti jsou členy mezinárodních organizací a významně se podílejí na vědeckých výzkumech.⁹⁸

⁹⁸ Podle Nerandžič, 2006, str. 27

3 Canisterapie

3.1 Vymezení pojmu canisterapie jako součást zooterapie

Termín canisterapie je složen ze dvou slov: canis= latinsky pes a terapie= řecky léčba. Autorkou termínu byla v roce 1993 Jiřina Lacinová, průkopnice v tomto oboru.⁹⁹

Canisterapie je jednou z mnoha forem zooterapie. Je to „*terapeutická metoda, která využívá pozitivního působení psa na zdraví člověka.*“¹⁰⁰ Podle WHO je zdraví „*stav úplného tělesného, duševního a sociálního blahobytu, a nejen absence nemocí nebo slabosti*“.¹⁰¹ Galajdová¹⁰² definuje canisterapii jako „*...označení způsobu terapie, který využívá pozitivního působení psa na zdraví člověka...*, nebo jako „*Animal Assisted Activities a Animal Assisted Therapy s jedním konkrétním živočišným druhem*“.
Další definice označuje canisterapii jako „*léčebný kontakt psa a člověka.*“¹⁰³ Podle Nerandžiče¹⁰⁴ je canisterapie „*využití psa v interaktivním léčebném procesu lidí... Cílem je aktivizace nemocného nebo zdravotně postiženého, zlepšení jeho fyzického a psychického stavu a snížení množství užívaných léků.*“ Cvičitelka psů v organizaci Pomocné Tlapky Olga Tomášů označuje canisterapii jako „*terapii za přítomnosti psa, která má mnoho podob a využití.*“¹⁰⁵ Centrum pro výcvik psů HELPPES definuje canisterapii jako „*léčbu pomocí psů.*“¹⁰⁶ Pestrá společnost zabývající se výcvikem asistenčních psů a canisterapii popisuje jako „*práci s člověkem s postižením a s asistenčním psem, která probíhá formou nácviků. Vede k rozvoji motoriky, sociálních dovedností, komunikace, citových a rozumových schopností apod. Nácviky probíhají pod vedením metodika výcviku nebo sociálního pracovníka.*“¹⁰⁷

Canisterapie je formou psychoterapie a zabývá se využitím psa u dětí, dospělých, seniorů, u tělesně i mentálně handicapovaných osob, ve věznicích nebo u osob trpících epilepsií. Je to způsob terapie, při které pes působí na člověka. Podstatou léčby je fakt, že

⁹⁹ Podle Eisertová in Velemínský, 2007, str. 60

¹⁰⁰ <https://www.pestra.cz/canisterapie-podle-odborne-literatury>

¹⁰¹ http://www.who.int/healthsystems/hss_glossary/en/index5.html

¹⁰² Galajdová, 1999, str. 24

¹⁰³ Eisertová in Velemínský, 2007, str. 60

¹⁰⁴ Nerandžič, 2006, str. 52

¹⁰⁵ Diatka, 2012, str. 55

¹⁰⁶ <http://www.helppes.cz/canisterapie/>

¹⁰⁷ <https://www.pestra.cz/canisterapie>

ve stavech nemoci a osamění je zvíře pro člověka nejdůvěryhodnějším přítelem. Pozitivní vztah mezi člověkem a zvířetem vyvolává pozitivní emocionální i sociální efekty, které přispívají k celkovému zlepšení zdravotního stavu. Role zvířete jako společníka a partnera má svoje charakteristické rysy a umí uspokojit některé základní psychické potřeby.¹⁰⁸

3.2 Léčebné využití psa

Canisterapie vznikla ze zkušeností, které lidstvo přezkoumávalo po celá staletí. Cílené využití psa v různých léčebných zařízeních můžeme pozorovat již v 8. století našeho letopočtu ve Franské říši. V anglickém Yorku v 18. století zase mnozí využívali psy pro léčbu duševně nemocných, kdy pro ně taková léčba měla stejnou váhu, jako jejich modlitby.¹⁰⁹

První polovina 20. století, která je poznamenána dvěma světovými válkami, našla pro psa četné využití. Pes pracoval jako vyhledávač min i zraněných vojáků, speciální přepadová jednotka, strážce spících vojáků, hlídač skladů se zbraněmi, ale i jako smrtící kamikadze. Armáda začala chovat psy pro svoje potřeby, zakládala psince, které měli až tři sta jedinců, vytvářela příručky pro cvičení psů a zkoumala metody nejrychlejšího výcviku.¹¹⁰ Po 1. světové válce začne Německo trénovat psy pro ty vojáky, kteří se z války vrátili slepí. Využívaný byl pro tyto účely hlavně německý ovčák. Ve Francii i dalších evropských zemích pak zase využívali psy při různých rehabilitacích se zraněnými.¹¹¹ Těmito počiny se inspirovaly i Spojené státy, kde máme z roku 1942 popsáno využití psa pro léčení u rehabilitací válečných veteránů. Zakrátko na to, se USA staly předním výzkumníkem na praktické využívání zvířat v terapii a současnosti je ve Státech pes terapeut užíván už obvykle, a to jak domovech pro seniory, dětských domovech, ale i ve školách nebo věznicích.¹¹²

Průlom nastal v roce 1969, kdy jako první popsal americký dětský psychiatr Boris Levinson užití psa v dětské psychoterapii a uveřejnil zkušenosti s terapií u svých pacientů. Při svých výzkumech zjistil, že zvířecí společník je velmi cenný pomocník při terapiích s emocionálně narušenými dětmi. Zvířata mohou fungovat jako prostředníci, kdy si dítě nejprve vytvoří vztah k nim a následně pak přes ně s terapeutem nebo dalšími lidmi.

¹⁰⁸ Podle Pipeková, Vítková, 2001, str. 135

¹⁰⁹ Podle Nerandžič, 2006, str. 31

¹¹⁰ Podle http://www.stezen.cz/html/stezen/casopis/1998/04/1998_4_08.html

¹¹¹ Podle Galajdová, 1999, str. 22

¹¹² Podle Nerandžič, 2006, str. 31

Podle Levinsona zvířata nejsou lékem, ale spíše sociálním podnětem, který může pomoci zahájit společenský kontakt. Od těchto událostí můžeme pozorovat rozvoj této metody díky různým univerzitním výzkumům a vzájemné spolupráci odborníků. Zároveň začínají vznikat společnosti a sdružení zabývající se tímto tématem.¹¹³

U nás se canisterapie začíná objevovat asi v 90. letech, kdy byla provozována jen sporadicky – v Ústavu sociální péče v Brně nebo v Psychiatrické léčebně v Bohnicích.¹¹⁴ O sociálních aktivitách se psem se začínáme více dozvídat v roce 1995, kdy vznikla Asociace odpovědného vztahu k malým zvířatům (AOVZ), která je zaměřená na šíření myšlenek o pozitivním působení zvířete na člověka. Roku 1997 MUDr. Lenka Galajdová založila Canisterapeutickou společnost, ta ale neměla dlouhého trvání. V roce 2001 ji nahradily menší regionální společnosti, které roku 2003 společně vytvořily Českou canisterapeutickou asociaci (CTA).¹¹⁵

3.3 Využití psa aneb jací psi pomáhají?

„Podle mezinárodní organizace Assistance Dogs International (ADI) lze pojem asistenční pes definovat jako obecný termín pro psa speciálně vycvičeného (např. jako vodící, signální, servisní) tak, aby prováděl více úkolů a zmírňoval tak klientův handicap.“¹¹⁶

Pouze lidé se zrakovým postižením mohou dostat od státu příspěvek na pořízení vodícího psa a i na jeho výživu, protože takovýto pes je zařazen v seznamu kompenzačních pomůcek pro osoby zdravotně postižené. Všechny ostatní typy handicapu nemají na příspěvek od státu nárok, a proto bude většina žadatelů o asistenční psy i nadále závislá na svých vlastních prostředcích, dotacích, grantech, sponzorských darech, benefičních akcích či veřejných sbírkách.¹¹⁷

Výcvik asistenčního psa není levnou záležitostí – pohybuje se od 150 000 až do 200 000 Kč. Pes je vždy cvičen „na míru“ konkrétnímu žadateli a celý výcvik je velmi náročný. Pokud je pes předčasně usmrcen nebo ukraden, klient nemá na nového pomocníka právo až do doby, kdy uplyne příslušný čas na „opotřebení pomůcky“ (5 let).¹¹⁸

¹¹³ Podle <http://www.canisterapeuti.cz/index.php/o-canisterapii/23-historie-canisterapie>

¹¹⁴ Podle Nerandžič, 2006, str. 31

¹¹⁵ Podle Svobodová, 2014, str. 63

¹¹⁶ Svobodová, 2014, str. 7

¹¹⁷ Podle <http://www.helppes.cz/psi-pomocnici/psi-pomocnici-pro/signalni-psi-pro-neslysici/>

¹¹⁸ Podle Nerandžič, 2006, str. 32

Autoři se ve vymezení využití psa jako pomocníka různí. Jedním vymezením je možnost využití psa jako psa servisního, psa canisterapeutického, psa diagnostického a psa záchranářského.¹¹⁹ Další rozdělení je na psa vodícího pro zrakově postižené, psa asistenčního pro osoby s tělesným a mentálním postižením, psa signálního a psa jako koterapeuta v canisterapii.¹²⁰ V této práci budou popsány čtyři možnosti využití psa jako asistenta – pes vodící pro osoby zrakově postižené, pes asistenční pro osoby s tělesným postižením, pes asistenční signální pro osoby se sluchovým postižením a pro osoby trpící záchvatovým onemocněním a nakonec pes jako koterapeut v canisterapii.

3.3.1 Vodící pes pro osoby se zrakovým postižením

Asistenční vodící pes je určen pro osoby s různým postižením zraku, tedy jak osobám nevidomým, tak osobám se zbytky zraku. Psi slouží jako kompenzace zraku člověka, který je pro nás hlavním smyslem a přes který přijímáme největší množství informací a podnětů. Pes slouží především jako pomocník k bezpečnému dosažení žádaného cíle cesty, ale i jako sociální stimul pro komunikaci.¹²¹

Podle průzkumů se význam psa pro nevidomou osobu s významem psa pro zdravou osobu značně liší. Pro nevidomého člověka je psychologický význam psa mnohem větší a citová vazba k němu je také mnohem silnější. Klienti vyzdvihují především psychickou podporu od psa, opětování lásky i něhy, roli psa jako věrného přítele a ochránce, snížení pocitů osamělosti, zvýšenou samostatnost a usnadněnou pohyblivost, častější sociální kontakt s okolím, snížení stresu i strachu při pohybu v neznámém prostředí a také celkové zlepšení zdraví a odolnosti. Toto vzájemné přátelství posiluje i skutečnost, že pán svého psa nevidí – nevidomý má tak potřebu se svého psa častěji dotýkat, aby se ujistil o jeho přítomnosti, a více na něj také mluví.¹²²

Existuje velká škála úkonů, ve kterých pes umí pomoci. Vodící pes usnadňuje orientaci v prostoru – umí udržet směr, označit chodník, poznat přechod a nevidomého bezpečně převést přes silnici, nalezne schody, dveře, zastávku MHD, výtah, bankomat, nebo místo k sezení ve veřejné dopravě. Umí se vyhnout překážkám a zdolat různé terénní nerovnosti. Vodící pes je kompenzační pomůckou pro osoby zrakově postižené a je na něj tedy

¹¹⁹ Podle Tvrdá, Tichá in Velemínský, 2007, str. 114

¹²⁰ Podle Galajdová, 1999, str. 104

¹²¹ Podle Tvrdá, Tichá in Velemínský, 2007, str. 115

¹²² Podle Galajdová, 1999, str. 106

poskytován příspěvek jako na zvláštní kompenzační pomůcku. Dovednosti, které musí tento vodící pes mít, jsou definovány vyhláškou 388/2011 vydanou Ministerstvem práce a sociálních věcí. Příloha obsahuje 34 cviků zahrnujících jak poslušnost a ovladatelnost, tak dovednosti vedení, hledání či dovednosti při cestování.¹²³

Jako příklad je uveden příběh nevidomé klienty, které její vodící pes zachránil život:

„... Nebyť Brony, nejspíš bych tu už nebyla. Jednou, když byl manžel v nemocnici, vyrazila jsem se psem na procházku. Bylo zrovna po bouři, dešti se nechtělo přestat. Po pár krocích důvěrně známou alejí se pes zastavil jako přikovaný. Co se děje? Tudy jsme přece vždycky procházely bez problémů. Sklopila jsem deštník, aby mě nerušilo bubnování kapek a pozorně se zaposlouchala. Od země se ozývalo podivné sršení... „Brono vyved!“, požádala jsem svoji ochránkyň. Ta mne pro jistotu napřed odtlačila a pak pořádným obloukem obešla inkriminované místo. Druhý den kamarádka zjistila, že bouře v těch místech strhla na zem drát vysokého napětí! Dvacet dva tisíce voltů! Snad to Bronku brnělo do tlapek, nebo jí vadilo to elektrické sršení, ani přesně nevím. Jedno vím ale jistě: zachránila mi život.“¹²⁴

3.3.2 Asistenční pes pro osoby s tělesným postižením

Pes asistenční patří mezi tzv. psi servisní. Tito psi pomáhají osobám se zdravotním postižením, nejčastěji těm, které jsou upoutány na invalidní vozík. Psi jsou schopni manipulovat s různými předměty, otevírat i zavírat dveře, zmáčknout vypínač, vyhledat předmět nebo pomoci při pádu z vozíku. Každý pes je vždy vycvičen pro individuální potřeby konkrétního klienta, který sám definuje potřebné úkony podle svých možností a schopností. Pes v tomto případě kompenzuje to, co není jedinec schopen udělat sám a zároveň je důležité, aby pes nedělal úkony, které je klient schopen zvládnout sám. V závislosti na tuto skutečnost je nutná spolupráce klienta se cvičitelem po celou dobu výcviku psa.¹²⁵ U klientů je prokázáno, že pes je schopný uspokojit citové potřeby, ovlivňovat sociálně emoční oblast a rozvíjet sociální vazby. Pes dokáže přinést léky ze zásuvky, zvonící mobil, přivolat pomoc, narovnat hlavu či spadlou ruku na joystick elektrického vozíku, přikrýt či odkrýt deku na posteli nebo obrátit ležící osobu.¹²⁶

¹²³ Podle <https://www.pestra.cz/zrakove-postizeni>

¹²⁴ Galajdová, 1999, str. 105

¹²⁵ Podle Tvrdá, Tichá in Velemínský, 2007, str. 115

¹²⁶ Podle <https://www.helppes.cz/psi-pomocnici-pro/asistenčni-psi-pro-vozickare-a-telesne-postizene/>

Každý asistenční pes umí speciální cviky vycházející z potřeb klienta – přináší i odnáší předměty běžné potřeby, podává předměty rozličných materiálů i tvarů. Pes umí věci podat do levé i pravé ruky nebo třeba skočit na klín. Pes umí svléknout rukavice, nandat ponožky a další části oblečení. Dokáže pomoci klientovi zvednout nohy, ruce nebo jiné nepohyblivé části jeho těla. Pokud má klient zhoršenou stabilitu nebo se mu špatně chodí, může být pes také balanční. Ten potom pomůže udržovat rovný směr při chůzi, nebo funguje jako opora při vstávání či po pádu. I tento asistenční pes se ve výcviku učí canisterapii, respektive polohování a prohřívání svalů.¹²⁷

Pro příklad uvádím příběh Berlíňanky Barbary R., která je po úraze odkázána na invalidní vozík a na svého asistenčního psa nedá dopustit.

„To, co předvedla Lassie na filmovém plátně, dokazuje Antek denně ve skutečném životě. Bez mého miláčka bych byla úplně ztracená. Umí otevřít dveře, rozsvítit světlo, chodí mi nakupovat, přiveze mi křeslo... Opatřila jsem si ho asi před třemi lety a sama si ho vycvičila jako svého průvodce a pomocníka. Již dvakrát mě zachránil před velkým nebezpečím. Jednou před opilcem, který mě napadl a ohrožoval na ulici a dal se na útěk až když ho Antek citelně kousl. A podruhé – to jsem spadla ze svého pojízdného křesla a zůstala ležet na zemi se zlomenou rukou. Telefon byl příliš daleko, nemohla jsem na něj dosáhnout. Antek však okamžitě věděl, co má udělat. Přinesl mi telefon, abych si mohla zavolat pomoc. Říká se, že pes je nejlepší přítel člověka. Antek to denně dokazuje.“¹²⁸

3.3.3 Signální pes

Existují dva typy signálních psů – pes pro osoby se záchvatovým onemocněním a pes pro osoby se sluchovým postižením.

Psi signální nahrazují smysly člověka a upozorňují jej na určité vjemy. Osobám se sluchovým postižením jasně označují různé zdroje zvuků, osoby alergické na určité látky umí upozornit na člověkem nerozpoznatelnou koncentraci látky v prostředí nebo osoby trpící epileptickými záchvaty pes dokáže upozornit na blížící se záchvat, kdy je schopen i přivolat pomoc.¹²⁹

Pes pro osoby se záchvatovým onemocněním může svému pánovi zachránit život. Epilepsie, záchvaty či stavy bezvědomí jsou zrádná onemocnění, která mohou přijít zcela

¹²⁷ Podle <https://www.pestra.cz/telesne-postizeni>

¹²⁸ Galajdová, 1999, str. 99

¹²⁹ Podle Tichá, Tvrda in Velemínský, 2007, str. 115

nečekaně a v tu nejméně vhodnou chvíli. Okolí často zaměňuje záchvat za opilost aj., což může být ve výsledku pro postiženého fatální. Speciálně vycvičený pes je schopen ve známém prostředí vyhledat pomoc, v prostředí neznámém pak svým projevem upozornit kolemjdoucí, a tak zajistit potřebnou pomoc. Pes dokáže svého pána upozornit na některé typy záchvatů 5-20 minut předem, čímž mu poskytne čas na přivolání pomoci nebo aplikaci léku na zmírnění záchvatu. Mimo diabetu nelze psa značení záchvatu naučit, tuto vlastnost lze výcvikem pouze zdokonalit. Zda pes bude reagovat na záchvat či bezvědomí předem záleží hlavně na tom, jak hluboký vztah bude mezi postiženým člověkem a psem. Pes může svému pánovi přivolat pomoc prostřednictvím vypínače, který je napojen na příbuzné nebo lékaře, nebo trvalým nastavením na mobilním telefonu po zmáčknutí libovolného tlačítka. Signální pes je schopen přinést léky, inzulinové pero, zakrýt postiženého, zahřívát ho vlastním tělem a pokud se osoba dostane do bezvědomí, kdy je obrácena obličejem dolů a hrozí ji zadušení, pes ji dokáže otočit.¹³⁰

„Měl jsem 360 záchvatů do roka, opustila mě žena a zůstal jsem sám – bez zaměstnání, bez perspektivy. Chtěl jsem to všechno skončit. Pak mi ale sousedé přinesli nalezenou opuštěnou fenku pekinéze. Říkám jí Baruška, mám ji moc rád a ona mě také. Vyprávím jí, chodíme spolu na dlouhé procházky, a když už nemůže, vezmu ji do tašky a nesu. Záchvaty postupně klesly na 3-4 do roka a teď jsem dokonce díky mé zlaté Barušce už půl roku žádný neměl. To se holt pozná, když vás má někdo rád... J. F.“¹³¹

I Nerandžič popisuje osobní zkušenost se psem, který dokázal rozpoznat na dětském táboře blížící se záchvat a další nebezpečí:

„Tak mě jednou po noční hře probudil agresivní štěkot bišonka Bibiho, který mě stahoval zarputile a vztekla z lůžka, vrčel a běhal od mé chatky k chatce Marie. Ta ležela na podlaze s pěnou u úst a byla v bezvědomí po epileptickém záchvatu. Během týdne Bibi avizoval záchvaty či těžké zdravotní obtíže pěti dalších našich svěřenců. Epileptici nedali na „svého“ Bibiho dopustit a ti citlivější jej chtěli k sobě na noc.“¹³²

Pes pro osoby trpící sluchovým postižením nahrazuje svému pánu sluch a ohlašuje lidem neslyšícím nebo lidem se sluchovými či kombinovanými vadami rozmanité zvuky. Sluchové handicapy jsou pro zdravého člověka těžko představitelné a na první pohled nejsou

¹³⁰ Podle <https://www.helppes.cz/psi-pomocnici-pro/asistencni-signalni-psi-pro-osoby-trpici-zachvatovym-onemocnenim>

¹³¹ Galajdová, 1999, str. 90

¹³² Nerandžič, 2006, str. 42

viditelné. Člověka se sluchovou vadou nevnímají kolemjdoucí ani řidiči, takový člověk neví, že na něj někdo troubí nebo volá, neslyší houkající sanitku nebo cyklistu dávajícího znamení. Když je doma, neví, že na něj někdo zvoní, klepe, nepozná aktivní alarm nebo že mu dovarila varná konvice. Rodič se sluchovou vadou neslyší uprostřed noci pláč dítěte a nepozná, když se v pokoji dítěte děje něco nezvyklého. Svět ticha má mnoho úskalí a pomocí pro takového člověka může být právě signální pes. Speciálně vycvičený pes umí svému pánu sdělit, že na něj někdo volá nebo zvoní, že mu přišla SMS, zvoní budík, protéká záchod, že pláče dítě, vypnula se trouba, že jede auto nebo tramvaj. Také umí svému majiteli podat to, co mu spadlo na zem, což neslyšící často nepostřehne.¹³³ Pes nosí speciální dečku, která okolí upozorňuje, že jeho pán je neslyšící – tak lze předcházet nepříjemným situacím v komunikaci, které právě pes pomáhá překonat. Signální pes může být jakéhokoliv vzrůstu a cvičí se pomocí zvláštních pomůcek jako je píšťalka, klikr, vibrační obojek nebo posunky.¹³⁴ Signální pes je opět cvičen pro potřeby konkrétního klienta, podle jeho potřeb a možností. Hledí se na žadatelovu schopnost vyslovovat i artikulovat jednotlivé povely a pokud je hluchoněmý, pes pak poslouchá pouze za pomoci klikru, vibračního obojku nebo posunků.¹³⁵

3.3.4 Pes jako koterapeut v canisterapii

Canisterapie je druh terapie, který využívá léčebného působení psa na člověka. Při canisterapii pes slouží jako prostředek terapie a označujeme ho tedy jako koterapeuta. Canisterapeutický pes je speciálně vycvičený pes, který pak v domovech pro seniory, dětských domovech, léčebnách, stacionářích či domovech pro osoby tělesně nebo mentálně handicapované provádí polohování a další canisterapeutické metody a aktivity. Těmto osobám pes přináší pozitivní pocity štěstí a radosti, často doplněné celkovým zlepšením fyzického i psychického stavu.¹³⁶ Canisterapii můžeme využít v momentech, kdy ostatní léčebné metody a řešení selhaly, nebo nejdou použít. Příkladem pro takový případ může být asistence psa při navození kontaktu s obtížně komunikujícím pacientem.¹³⁷

¹³³ Podle <http://www.helppes.cz/psi-pomocnici/psi-pomocnici-pro/signalni-psi-pro-neslysici/>

¹³⁴ Podle <https://www.pestra.cz/sluchove-postizeni>

¹³⁵ Podle <http://www.helppes.cz/psi-pomocnici/psi-pomocnici-pro/signalni-psi-pro-neslysici/>

¹³⁶ Podle <http://www.helppes.cz/canisterapie/>

¹³⁷ Podle Svobodová, 2014, str. 7

Canisterapie podporuje řešení psychologických, citových, ale i sociálních problémů. V těchto případech je nejvíce využíván hlavně osobami s fyzickým, mentálním nebo kombinovaným postižením, ale canisterapeutické techniky umějí i ostatní asistenční psi. Pes pomáhá rozvíjet kognitivní funkce, empatii, hrubou i jemnou motoriku a umí odbourat agresivitu nebo stres. Je motivačním prvkem pro rehabilitaci i léčbu. Přímý kontakt se psem u člověka uspokojuje citové potřeby, rozvíjí sociální vztahy i chování. Je stimulována řeč prostřednictvím povelů dávaných psovi, pes je motivací k celkovému pohybu a pomáhá i zlepšovat úchopy u dětí pomocí aktivit jako je česání nebo házení míčkem.¹³⁸

*„Základním principem léčebného využití psa je probuzení samoléčivých schopností člověka. K nim patří psychologické účinky antidepresivní, antistresové i aktivace pozitivního myšlení v životě“.*¹³⁹

Můžeme rozlišit canisterapii pasivní a aktivní. Aktivní canisterapie staví na psovi jako motivátorovi k nějaké aktivitě a realizována je většinou formou her, kdy dítě trénuje své schopnosti i se učí nové dovednosti prostřednictvím kontaktu se psem. Tyto aktivity mohou zklidnit hyperaktivní dítě nebo naopak motivovat ke spolupráci dítě, které žádný zájem o aktivity nejeví. Můžeme se zaměřit na rozvoj komunikace a slovní zásoby, nácvik výslovnosti pomocí povelování psa nebo zlepšení soustředění. Pasivní canisterapie je tzv. polohování, které staví na skutečnosti, že pes má stabilně asi o stupeň vyšší tělesnou teplotu než člověk. Díky tomu může prohřívát svaly člověka a ulevovat mu od bolesti, uvolňovat spasmy a zlepšovat jemnou motoriku. Metoda polohování je pro psa velmi náročná a probíhá tak v kratším čase, přičemž po skončení polohování musí mít pes vždy určitý čas na odpočinek a relaxaci.¹⁴⁰

U klienta prohrátí svalů vede i ke zlepšení krevního oběhu a uvolnění svalových křečí. Klienti na psovi leží, mohou poslouchat jeho dech a vnímat jeho teplo, pes může také jednotlivé části těla stimulovat olizováním. Tyto kroky vedou k celkovému uvolnění klienta, navození příjemného pocitu i pohodlí. Když je klient uvolněný, je pak lépe připraven na rehabilitaci a různá léčebná cvičení. Polohování může mít rozsáhlé využití – nejlepší výsledky vidíme u dětí s fyzickým nebo kombinovaným handicapem, ale využívat

¹³⁸ Podle <https://www.pestra.cz/canisterapie-podle-odborne-literatury>

¹³⁹ Nerandžič, 2006, str. 34

¹⁴⁰ Podle <https://www.pestra.cz/canisterapie>

tuto metodu mohou i dospělí a senioři, většinou tedy majitelé vodících, asistenčních a signálních psů.¹⁴¹

Polohování je založeno na přímém fyzickém kontaktu klienta a psa nebo psů. Pro správný a účinný průběh je důležité, aby již klient měl k psovi určitou důvěru. Nikdy nelze polohování provádět násilnou formou a bez souhlasu. Při polohování jsou využívány různé pomůcky jako polštáře, podkovy a válce. Jednotlivé polohy i manipulaci s klientem je nutné konzultovat s fyzioterapeutem a během procesu je možné polohy měnit. Během polohování dochází u klienta ke zklidnění, zahřátí končetin a uvolnění spasmů, k oživení mimiky, ke zvýšení citlivosti, úpravě patologického postavení jazyka či k prohloubení očního kontaktu. Dítě také většinou lépe přijme polohu, kterou běžně odmítá.¹⁴²

3.4 Canisterapeutický tým

Canisterapeutický tým se skládá z terapeuta a psa. Tato kapitola obsahuje popis toho, jak by měl takový tým vypadat, jak se vybírá vhodný pes, co je důležité

„Canisterapeutický tým je psovod a jeho pes, kteří získali certifikát od organizace, která je k testování oprávněná. Canisterapeutičtí psi, kteří se svými pány dochází do různých zařízení, se musí k této činnosti vést a připravit. Musí být ovladatelní, poslušní, musí mít zájem kontaktovat se s cizími lidmi, nesmí být bázlivý a v žádném případě agresivní. Pomocné Tlapky testují canisterapeutické týmy dvakrát do roka. Zájemci se účastní canisterapeutické víkendovky, kde musí absolvovat přednášky a praktické ukázky fyzioterapeuta, psychologa, kynologů, veterináře a dalších odborníků. Navštíví některá ústavní zařízení a mohou vidět canisterapii v praxi...“¹⁴³

3.4.1 Pes

Nerandžič uvádí, že canisterapeutický pes se vybírá podle konkrétních vlastností. Pes by měl být dostatečně dobře socializovaný a měl by žít s člověkem v těsném kontaktu. Pes musí být zdravý jak po fyzické, tak po psychické stránce, musí mít dobrý sluch i čich a musí být tolerantní jak k lidem, tak i k ostatním zvířatům. Výběr canisterapeutického psa se provádí na základě testování, kde probíhá zkouška před speciálními cvičiteli a trenéry a celou komisí. Organizace pak vydávají certifikát canisterapeutického psa na jeden až dva

¹⁴¹ Podle Svobodová, 2014, str. 94

¹⁴² Podle Benešová, Zouharová in Velemínský, 2007, str. 177

¹⁴³ Diatka, 2012, str. 57

roky, přičemž certifikace je vázaná na majitele psa. V canisterapii není rasa psa klíčová, rozhoduje jeho povaha a výchova. Existují sice vhodnější a naopak méně vhodná plemena, ale i psi se mohou naučit přetvařovat. Psi jsou vybíráni již ve štěněcím věku podle charakteru a vlastností. Vycvičený pes s vadou ve svém charakteru může při špatné výchově nepředvídatelně zaútočit na klienta. Pes terapeut musí chápat své postavení v rodině, musí respektovat lidskou smečku a svého vůdce a musí být schopen podřídit se v hierarchii.¹⁴⁴

Podle Svobodové je výběr vhodného psa naprosto klíčovým aspektem. I ten nejkvalitnější výcvik a výcvikové metody by se minuly účinkem, kdybychom nevybrali psa, který má ty správné behaviorální předpoklady. Obecně lze určit jako nejvhodnějšího psa pro jakékoliv pracovní využití psa vyrovnaného nervového typu. Oblast zooterapie je ale tak široká, že v některých případech jsou vhodnější psi různých povahových typů – flegmatik pro polohování, lehce vzrušivý pes jako pes signální a tak dále.¹⁴⁵

Podle Jiřího Moravce, jednoho z předvychovatelů Pomocných Tlapek, by ideální asistenční pes měl mít tyto vlastnosti: pracovitý, klidný, pokorný, aktivní, poslušný, věrný. Samozřejmě by pes neměl být ani trochu dominantní.¹⁴⁶

U psa je důležitá jeho povaha. Každý pes má charakter a povahové rysy rozdílné, a tak tedy i každému vyhovuje jiný typ práce a prostředí. Individuální povaha psa se musí respektovat ve všech případech. Pes by měl mít povahu vyrovnanou a pohodovou, ne však netečnou. Klidní psi jsou vhodní na polohování nebo tam, kde se předpokládá u klientů strach. Oproti tomu je ale i spousta situací, kdy je naopak třeba psa veselého a aktivního, který klienty aktivizuje a motivuje. Pojem „klidný pes“ tedy znamená hlavně vyrovnaný pes, kterého nic nevyvede z míry a ne psa, kterého nic nezajímá. Takový pes by pravděpodobně ani neprošel canisterapeutickými zkouškami, protože chuť ke kontaktu s lidmi je jedním z hodnocených aspektů. V canisterapii existuje termín „silně kontaktní pes“, který klienty motivuje svým přirozeným chováním, když sám vyhledává kontakt s lidmi, vnutí se jim do pozornosti a donutí je, aby si s ním hráli.¹⁴⁷

Důležitý je výběr vhodného psa pro tu konkrétní činnost. Vedle povahy psa jsou rozhodující také jeho schopnosti, zdravotní stav a v některých případech i jeho velikost. Velmi významnou roli pak hraje výchova a výcvik psa. U psů servisních (psi asistenční,

¹⁴⁴ Podle Nerandžič, 2006, str. 54

¹⁴⁵ Podle Svobodová, 2014, str. 28

¹⁴⁶ Podle Diatka, 2012, str. 42

¹⁴⁷ Podle <http://www.animoterapie.cz/info-pro-zarizeni/jak-vybrat-canisterapeutickeho-psa.htm>

vodící a signální) je příprava velmi náročná, a tak jsou ve většině případech cvičeni jinými osobami, než se kterými pak stráví svůj život a kterým pomáhají. Všechny typy výcviku asistenčního psa staví na odborném výběru štěněte, na jeho cílené socializaci i výchově a následném speciálním výcviku podle potřeb konkrétního klienta. Stejně jako pes i klient musí být na předání psa připraven. Je nutné, aby měl pozitivní vztah ke zvířatům, respektive psům, aby se uměl o psa postarat a „ovládnout“ ho. Proto se posuzuje i vhodnost klienta a jejich speciální příprava před samotným předáním.¹⁴⁸

Diatka stanovuje jako ideálního asistenčního psa retrívra. Labradorský retrívř, zlatý retrívř nebo flat coated retrívř patří mezi plemena, která se zdají být nejvhodnějšími. Všichni tito psi mají ve své povaze milují člověka a přejí si mu být stále na blízku.¹⁴⁹

Je chybné se domnívat, že na canisterapii je vhodný jakýkoliv pes. Je důležité mít na paměti, že canisterapie si zakládá na vrozených vlastnostech stejně tak, jako na následné výchově a socializaci. Po seznámení s povahovými rysy daného plemene je možné vhodnost podle genetických predispozic pouze předpokládat. Zásadní je zde přístup a výchova majitele, který může vlastnosti i schopnosti psa ovlivnit jak pozitivně, tak negativně. Nejdůležitějším hlediskem je úspěšné absolvování canisterapeutických zkoušek, čemuž musí předcházet dostatečná příprava, výchova i socializace. Profesionálové se shodují, že jednoznačně o vhodnosti plemene rozhodnout nelze a v praxi je využívána opravdu bohatá škála nejrozumnějších ras – anglický kokršpaněl, bígl, německý krátkosrstý ohař, labradorský retriever, zlatý retriever, border kolie ale i německý ovčák nebo stafordšířský bulteriér.¹⁵⁰

Podle Kateřiny Klímkové, canisterapeutky a vedoucí výtvarného oddělení v Karlínském Spektru, je právě stafordšířský bulteriér tím nejvhodnějším plemenem ke canisterapii. Jako jediný na světě má totiž ve svém standardu napsáno, že je ve všech směrech spolehlivý a je laskavý zejména k dětem, což po šesti leté praxe potvrzuje i ona. Pro své vlastnosti je dokonce stafbul v Anglii nazýván „Nanny Dog“, tedy v překladu pes chůva.¹⁵¹

¹⁴⁸ Tvrda, Tichá in Velemínský, 2007, str. 115

¹⁴⁹ Podle Diatka, 2012, str. 11

¹⁵⁰ Podle Eisertová in Velemínský, 2007, str. 65

¹⁵¹ Podle https://hobby.idnes.cz/stafordsirsky-bulterier-canisterapie-klimkova-spektrum-karlin-pxg-/hobby-mazlicci.aspx?c=A140407_165625_hobby-mazlicci_mce

3.4.2 Canisterapeut

Přesto že pes je v týmu zvýrazňován, stále působí pouze jako koterapeut, a proto je neméně důležitým členem týmu i jeho psovod-canisterapeut.

Podle Nerandžiče by měl canisterapeut být empatický, měl by mít vysokou sociální inteligenci a měl by umět pracovat v týmu. Je třeba, aby byla vytvořena jednotná kritéria pro výběr vhodných terapeutů.¹⁵²

Hlavní cvičitel společnosti Pomocné Tlapky Jiří Tomášů popisuje ideálního cvičitele takto: „*Určitě by to měl být jeho koníček a poslání. Hlavně by si měl uvědomit jednu věc. Totiž že vycvičení psa je jen polovina úkolu a druhá půlka je práce s člověkem, tedy s klientem. Proto jsou také součástí týmu Tlapek psycholožka a fyzioterapeutka, které klienta hodnotí a pracují s ním. Na základě jejich poznatků já jako cvičitel k psovi přistupuji.*“¹⁵³

Podle Svobodové by měl zooterapeut splňovat následující podmínky:

- vlastnit psa, který úspěšně splnil canisterapeutické zkoušky
- být specialistou v dané oblasti (fyzioterapeut, sociální pedagog apod.) nebo mít absolvovaný odborný kurz
- vzdělávat se v oboru, navštěvovat semináře, kurzy a odborné konference
- být kvalifikovaným kynologem
- být diskrétní a řídit se zákony o ochraně osobních údajů
- citlivě pracovat s lidmi i se zvířetem
- chránit zvíře za každé situace a chovat se k němu klidně a přátelsky
- umět správně aplikovat techniky při práci s konkrétním typem klienta

Tyto požadavky jsou pouhým doporučením a základem je pro terapeuta osobnostní výbava – schopnost naslouchání a empatie, umění parafrázovat klientova přání, schopnost poskytovat srozumitelné a jasné informace či schopnost porozumění neverbálních signálů klienta.¹⁵⁴

Mezi psovodem (canisterapeutem) a jeho psem musí být velmi úzký vztah a spolupráce. Psovod musí svého psa dokonale znát, ovládat a pes mu musí důvěřovat. Psovod má rozhodující vliv na výcvik, výchovu i roli psa v canisterapeutickém procesu. Je nutné, aby znal principy, cíle a metodiku canisterapie. Pro úspěšnou terapii je důležitá také jeho motivace a dovednosti při práci se zvířetem. Psovod by měl znát pravidla o tom, kdy je canisterapie vhodná a kdy nikoliv, musí znát svá práva i povinnosti mít osvojenou

¹⁵² Podle Nerandžič, 2006, str. 52

¹⁵³ Diatka, 2012, str. 53

¹⁵⁴ Podle Svobodová, 2014, str. 37

metodiku poskytování canisterapie. Měl by mít přehled o tom, jaké techniky a k tomu vybrané pomůcky může v praxi využít.¹⁵⁵

3.5 Cílové skupiny

Využití canisterapie je velmi rozsáhlé a využít ji lze u mnoha různých cílových skupin. Každý typ klientů vyžaduje odlišný přístup, který musí dobrý canisterapeut znát. Stančíková se Šabatovou¹⁵⁶ rozdělují skupiny klientů všeobecně na děti, dospělé a seniory, přičemž nerozhoduje to, zda jsou zdraví či mají nějaký handicap. Galajdová¹⁵⁷ uvádí na víc ještě například osoby trpící epilepsií, autismem, dlouhodobě nemocné nebo osoby neslyšící. Rozsáhlé dělení obsahuje také publikace Velemínského¹⁵⁸, který jako vhodnou klientelu pro canisterapii popisuje mimo již zmíněné ještě ústavní zařízení pro děti, hyperkinetický syndrom, zrakové postižení, logopedii, mentální postižení či dětskou psychiatrii. V praxi se lze s canisterapií nejčastěji setkat u dětského klienta, seniorů nebo u osob s tělesným či kombinovaným znevýhodněním.

„Význam psa pro citový i rozumový vývoj dětí je velký a tam, kde je vhodné a možné zařazení psa do života rodiny, je mnoho problémů samovolně vyřešeno.“¹⁵⁹

Přínosy canisterapie jsou dokázány jak u dětí zdravých, tak u dětí s nějakou specifickou vadou. V obou případech pes povzbuzuje duševní vývoj dítěte a dokáže potlačit nežádoucí postoje, a naopak formovat ty žádoucí. Využit se canisterapie může i k učení dětí, kdy pes funguje jako motivace a jakýsi podnět k výkonu nějaké činnosti. Zkušenosti, které dítě získává při kontaktu a zacházení se zvířetem se promítají i na jeho vztahu k lidem. Děti pravděpodobně daleko dříve chápou pocity a potřeby ostatních lidí a empatie ke zvířatům souvisí i s empatií k lidem. Tyto děti snadněji navazují sociální kontakty a lehce se adaptují v dětském kolektivu. Pes má také určitý vliv na vývoj dítěte.¹⁶⁰

Stančíková se Šabatovou vidí jako vhodného dětského klienta dítě zdravé i znevýhodněné, a to jak zdravotně, tak třeba i sociálně. U dítěte se vždy najde něco, co si zaslouží posilovat a rozvíjet. Děti se velmi snadno nechají ovlivnit a dokáží i rychle přebírat od okolí určité vzorce chování. Nejčastěji je u dětí canisterapie využívána k uspokojení

¹⁵⁵ Podle Tichá in Velemínský, 2007, str. 62

¹⁵⁶ Podle Stančíková, Šabatová, 2012, str. 16

¹⁵⁷ Podle Galajdová, 1999, str. 90

¹⁵⁸ Podle Velemínský, 2007, str. 8

¹⁵⁹ Pipeková, Vítková, 2001, str. 156

¹⁶⁰ Podle Tichá in Velemínský, 2007, str. 132

tělesných a citových potřeb (hlazením, tělesným teplem,..), jako podpora samostatnosti i nezávislosti, jako posilovač sebevědomí (pes nikoho nehodnotí), pro ovlivnění životního stylu dítěte (pes je zajímavá volnočasová aktivita a lze ho tak vidět i jako prevenci proti sociálně patologickým jevům) a pro celkový rozvoj osobnosti i charakteru dítěte.¹⁶¹

Psycholožka spolupracující s Pomocnými Tlapkami Vlasta Novotná vidí význam psa u dětského klienta jako velmi přínosný: „...*U dětských klientů pomáhá a zastává významnou roli i pro pečující osoby. Vytváří se další emoční vazby. Nevadí, že musí pečovat o dalšího živého tvora, neboť se to vrací v podobě zklidnění dítěte. Často se dítě začne usmívat, což dříve nedělalo, začíná lépe reagovat, tím se i zklidňuje okolí, opadá nervozita apod.*“¹⁶²

Pes dává dětem mnoho podnětů a dokáže pro ně být dobrým společníkem i přítelem. Při canisterapii je ovlivňována oblast komunikace i sociálně-emoční oblast. U dětí se zdravotním znevýhodněním canisterapie slouží především k posílení jemné i hrubé motoriky, k fixaci vhodných pohybů, k uvolnění spasmů nebo naopak k posilování svalového tonu. V oblasti vzdělávání pak canisterapie může být přínosem při posilování žádoucího chování nebo při motivaci. Pes je vhodným pomocníkem ke zklidnění dítěte, k rozvoji komunikace, a to jak verbální, tak neverbální.¹⁶³

V sociálních službách je zřejmě nejčastější canisterapie u dospělých klientů. Metodu lze využít v sociální rehabilitaci, kde je cílem dosáhnout u klienta co největší možné samostatnosti a nezávislosti. Přítomnost psa může při rozhovoru s klientem celkově zpříjemnit atmosféru a kladně ovlivnit komunikaci. Pes může být pro dospělého klienta přínosem například při odstranění překážek v komunikaci, jako motivace ke vzájemné spolupráci nebo k nácviku sociálních dovedností. Pes klienta aktivizuje, pomáhá eliminovat emoční výkyvy a díky němu je pro klienta snazší začlenit se do společnosti.¹⁶⁴

U seniorů je canisterapie také velmi často užívanou metodou. Senior se potýká s řadou problémů, mezi které patří zdravotní obtíže, změna kvality života, smutek, osamělost nebo závislost na pomoci okolí. Hlavním cílem při canisterapii u seniorů je především ovlivnění zdravotního stavu, zlepšení kvality života, zvýšení sebevědomí, redukce stresu a pocitů osamělosti a zlepšení jemné motoriky rukou.¹⁶⁵ Canisterapie je aktivizační

¹⁶¹ Podle Stančíková, Šabatová, 2012, str. 16

¹⁶² Diatka, 2012, str. 70

¹⁶³ Podle Stančíková, Šabatová, 2012, str. 19

¹⁶⁴ Podle Stančíková, Šabatová, 2012, str. 17

¹⁶⁵ Podle Hančlová in Velemínský, 2007, str. 135

metodou, která významně pomáhá ovlivnit spolupráci. Mnoho klientů v pozdním věku má radost, když mohou být v domově v přímém kontaktu se psem a mohou si povídat o svých aktuálních pocitech a problémech. Canisterapie udržuje klienty aktivní, zlepšuje komunikační kanál mezi klienty a personálem zařízení. Senioři vnímají psa jako společníka a věrného partnera, který má vždy čas je vyslechnout. Pes může motivovat klienta k rehabilitaci a podílet se na jeho celkovém pozitivním rozpoložení, které pak ovlivňuje i klientův zdravotní stav. Canisterapie pomáhá udržet kognitivní funkce i dovednosti a trénovat paměť, která je důležitá pro sebevědomí klienta.¹⁶⁶ Canisterapie dává příležitost k setkávání obyvatel domova a k jejich vzájemnému sblížení. Potlačuje negativní emoce, a naopak vyvolává emoce pozitivní. Pes klienty stimuluje k aktivitě, v rámci canisterapie lze trénovat zrakovou paměť, verbální schopnosti nebo pozornost. V oblasti jemné motoriky může pes pomoci procvičovat hybnost, obratnost nebo úchopové funkce horních končetin. Pes dokáže pomoci klientům najít to, co je pro ně v životě důležité, ať už je to vlastní sebejistota, výkonnost, hodnoty nebo jejich začlenění v kolektivu, a tím výrazně přispívá k celkovému zlepšení kvality života.¹⁶⁷

U klientů s mentálním handicapem je canisterapie vhodnou podpůrnou metodou. Osobnost u těchto lidí je ovlivněna ve všech svých složkách a handicap působí nejen na vývoj a rozumové schopnosti, ale na komunikaci nebo úroveň sociálních vztahů. Pes může těmto osobám ulehčit navazování kontaktů nebo adaptaci na cizí prostředí.¹⁶⁸

Tělesný handicap může mít mnoho příčin, vzniknout může v různém věku a každý typ má také rozličný průběh. U tělesného handicapu je cílem většinou podpora rehabilitace pomocí procvičování fyzické stránky – trénink jemné motoriky i koordinace, motivace k pohybu nebo uvolňování spastických končetin díky polohování. Pohybový handicap může omezovat samostatnost, kvalitní podněty okolí, jedinec může mít také omezenou schopnost k navazování sociálních kontaktů a může mu tak hrozit stigmatizace. Prostřednictvím kontaktu a aktivit se psem lze u těchto klientů podporovat sebevědomí, zprostředkovávat nejrůznější druhy podnětů a klienta celkově aktivizovat. Jako tělesné postižení má i smyslové postižení svá specifika a záleží na příčině jeho vzniku i závažnosti. Pes může u osob se sluchovým handicapem sloužit jako podpora pro motivaci k využívání řeči i u sluchových cvičení. Zároveň podporuje motoriku, kognitivní funkce i socializaci.

¹⁶⁶ Podle Stančíková, Šabatová, 2012, str. 18

¹⁶⁷ Podle Hančlová in Velemínský, 2007, str. 137

¹⁶⁸ Podle Stančíková, Šabatová, 2012, str. 17

U osob se zrakovým postižením lze psa využít pro motivaci k vlastní aktivitě, pro podporu paměti, koncentrace a soustředění, ale i pro rozvoj myšlení a nezávislosti.¹⁶⁹

Canisterapii lze využít u mnoha různých onemocnění i handicapů. U pacientů s poruchami srdečního rytmu, vysokým krevním tlakem nebo lidem trpícím úzkostnými poruchami je canisterapie schopná klienty normalizovat mnohem dříve než užití léků. Psa můžeme využít u pacientů po mozkové mrtvici, úrazech mozku spojených s vadami řeči, při Parkinsonově chorobě nebo při Alzheimerově chorobě či stařecké demenci. Onkologičtí pacienti díky psím terapeutům umírají s menšími bolestmi než ti, kteří tráví konec života v izolaci nemocničních zařízeních. Pes se využívá u dětí s dětskou mozkovou obrnou a dětí s poruchami chování, u osob po těžkých úrazech nebo u drogově závislých. Nejvíce praktikované je využití psů ve školách, domovech pro seniory, v ústavech sociální péče nebo v psychiatrických léčebnách. Skvělé výsledky existují také při ošetřování klientů v domácí péči.¹⁷⁰

Pro osoby trpící autismem je pes prostředníkem mezi klientem a jeho okolím. Snižuje pocity osamění a je prvkem ovlivňujícím duševní rovnováhu. Klienty často těší také dotek a přízeň, kterou jim je pes schopen projevit.¹⁷¹ U klientů s autismem lze rozvíjet komunikaci a slovní zásobu prostřednictvím navázání kontaktu se psem a canisterapeutem. Pes může pomoci zmírnit stres a zvýšit klientovu adaptabilitu. Canisterapii lze také využít pro nácvik různých sociálních dovedností či běžných denních činností. Pes se stává pro klienta přítelem, ve kterém má jistotu a oporu.¹⁷²

¹⁶⁹ Podle Stančíková, Šabatová, 2012, str. 27

¹⁷⁰ Podle Nerandžič, 2006, str. 54

¹⁷¹ Podle Svobodová, 2014, str. 93

¹⁷² Podle Staffová in Velemínský, 2007, str. 150

4 Hipoterapie

4.1 Vymezení pojmu hipoterapie v kontextu hiporehabilitace

Pojem hiporehabilitace se skládá ze dvou částí. První je řecké slovo „hippos“, tedy kůň. Druhá část, rehabilitace, pochází z latinského slova „habilis“, tedy být k něčemu způsobilý. Předpona „re“ má význam znovu, opakovaně. V současnosti je rehabilitace vysvětlována jako obor, který v sobě zahrnuje nejen zdravotnickou péči, ale zároveň i péči sociální, právní, pedagogickou a psychologickou. Hiporehabilitace je cílenou terapií, přičemž každá její složka má své specifické požadavky i metodiku. Tato terapie cíleně působí na osobu se specifickou poruchou, která je se svým problémem vždy středem zájmu. Kůň není účel, ale prostředek v rukou terapeuta, který je vždy plně podřízen potřebám, možnostem a schopnostem klienta.¹⁷³

Hiporehabilitace je tedy komplexní pojem zahrnující všechny možnosti využití koně k léčebným účelům. Je to metoda, která užívá koně jako nástroj pro léčbu nebo rehabilitaci u osob zdravotně handicapovaných nebo psychicky nemocných.¹⁷⁴

Hiporehabilitace je „*zastřešující a nadřazený název pro všechny aktivity a terapie v oblastech, kde se setkává kůň a člověk se zdravotním znevýhodněním / specifickými potřebami. Jedná se o způsob projevu odborně garantované pomoci člověku, který ji potřebuje. Úkolem terapeuta je zmírnit nežádoucí obtíže, které klienta provázejí.*“¹⁷⁵

Hiporehabilitace je „*metoda která využívá pohyb koňského hřbetu a jeho přenos na člověka. Je to pokus o soulad pohybu koně a člověka.*“¹⁷⁶

Hiporehabilitace se dále člení do několika odvětví. Rozdělení jednotlivých směrů na jasně dané oblasti je poměrně obtížné. V České republice v současnosti lze hiporehabilitaci rozdělit do tří oblastí:

- oblast hipoterapie (HT)
- oblast pedagogického, psychologického a psychoterapeutického ježdění
 - aktivity s využitím koní (AVK)
 - psychoterapie pomocí koní (PPK)
- oblast parajezdeckví¹⁷⁷

¹⁷³ Podle Jiskrová, Casková, Dvořáková, 2010, str. 65

¹⁷⁴ Podle Černá Rynešová, 2012, str. 9

¹⁷⁵ <http://hiporehabilitace-cr.com/o-nas/aste-otazky-a-odpovedi/>

¹⁷⁶ Nerandžič, 2006, str. 92

¹⁷⁷ Podle Černá Rynešová, 2012, str. 9

Česká hiporehabilitační společnost definuje hipoterapii jako „*fyzioterapeutickou metodu, kdy terapie probíhá na koni se speciálním výcvikem pod vedením fyzioterapeuta či ergoterapeuta kteří prošli speciálním výcvikem.*“¹⁷⁸

Nerandžič uvádí, že hipoterapii „*lze označit jako cvičení na balanční ploše.*“¹⁷⁹

„*Hipoterapie je rehabilitační metoda, která fyziologickou chůzí koně ovlivňuje patologickou chůzí člověka.*“¹⁸⁰

Na druhém vědeckém kongresu v Basileji (1976) byla hipoterapie definována jako „...*zvláštní forma pohybové léčby pod vedením fyzioterapeuta*“.¹⁸¹

Hipoterapie je tedy formou fyzioterapie. Je to léčebná metoda, která využívá přirozeného pohybu koně jako vzoru, jemuž se klient v průběhu terapie postupně přizpůsobuje. Hipoterapie zužitkovává i tělesné teplo koně, které je významným činitelem uvolnění ztuhlých svalů u tělesně handicapovaných klientů. Při hipoterapii jsou maximálně využita všechna pozitiva, které kůň nabízí – pohyb, kontakt, emoce i prostor. Při lekci hipoterapie je kůň ovládán vodičem, který ho vede, a klient je pak na hřbetě koně různě polohován tak, aby bylo dosaženo předem stanoveného terapeutického cíle. Klient je vždy jištěn ještě asistentem. Doporučení pro klienta na hipoterapii vydává vždy lékař a pro realizaci hipoterapeutické jednotky je vždy nutná přítomnost fyzioterapeuta nebo ergoterapeuta, který prošel speciálním kurzem hipoterapie a který je zodpovědný za bezpečný a kvalitní průběh jednotky.¹⁸²

Aby se člověk mohl věnovat hipoterapii, potřebuje odborné vzdělání fyzioterapeuta nebo ergoterapeuta, kterou lze získat absolvováním vysokoškolského studia. Zároveň musí absolvovat speciální kurz hipoterapie (200 hodin).¹⁸³

Aktivity s využitím koní (AVK) a Psychoterapie pomocí koní (PPK) „*využívají metod zážitkové, prožitkové a outdoorové pedagogiky a zoterapeutického působení na osoby se specifickými potřebami.*“ PPK „*využívá specifickou triádu terapeut – kůň – pacient. Léčba je založena na působení psychologickými prostředky s využitím specifických vlastností*

¹⁷⁸ <http://hiporehabilitace-cr.com/o-nas/caste-otazky-a-odpovedi/>

¹⁷⁹ Nerandžič, 2006, str. 93

¹⁸⁰ Hollý, Hornáček, 2005, str. 35

¹⁸¹ Nerandžič, 2006, str. 83

¹⁸² Podle Jiskrová, Casková, Dvořáková, 2010, str. 65

¹⁸³ Podle <http://hiporehabilitace-cr.com/o-nas/caste-otazky-a-odpovedi/>

koně jako koterapeuta v psychoterapeutickém procesu k ovlivnění duševních poruch a duševních onemocnění.“¹⁸⁴

Aktivity s využitím koní jsou nejen výchovnou a vzdělávací aktivizací, ale i možným smysluplným využitím volného času. AVK využívají koně jako prostředníka, kdy u osob se specifickými potřebami podporují procesy učení, pozitivní změny v chování, úpravu postojů a další. Na tyto klienty má jízda na koni významné účinky. Při správném a kvalitním vedení jízda zvyšuje klientovo sebevědomí a sebehodnocení, přispívá k relaxaci a podporuje komunikaci. Při skupinové terapii je využíváno vzájemné interakce mezi klienty a také přímého kontaktu s koněm jako korektorem chování. Rozvržení a náplň lekce může být různorodá, jako techniky se využívají soutěže, hry i spolupráce mezi jednotlivými členy skupiny. Za kvalitní a odborný průběh lekce je zodpovědný pedagog nebo sociální pracovník, který absolvoval speciální kurz, jehož součástí je i zvládnutí základního ovládnutí koně jak ze hřbetu, tak ze země.¹⁸⁵ „Tuto činnost vykonává instruktor AVK s pedagogickým nebo sociálním vzděláním (sociální pracovník nebo pracovník v sociálních službách). Do této kategorie spadá i speciální pedagog, sociální pedagog, ale také pedagog volného času a asistent pedagoga.“¹⁸⁶

Psychoterapie pomocí koní je metoda, při které se využívá prostředí jízdárny a jezdecké stáje, přímého kontaktu a interakce s koněm. Metoda se uplatňuje při léčbě psychiatrických, psychologických nebo emocionálních poruch. Cílem terapie je odstranění nebo zmírnění poruchy, ovlivnění psychiky klienta, redukce strachu či agrese, pomoc se správným sebehodnocením a sebevědomím, pomoc s vytvořením neexistujících citových vazeb či úprava osobních postojů. Terapie mohou být individuální nebo skupinové, a i zde může být náplň lekce velmi rozmanitá – péče o koně, komunikace s koněm a ovládnutí koně, práce ve stáji nebo aktivní ježdění.¹⁸⁷ Tuto činnost smí vykonávat psycholog, psychiatr nebo terapeut s psychoterapeutickým výcvikem. Podmínkou pro zařazení do kurzu je minimální věk 21 let. Součástí závěrečné zkoušky v kurzu je i zvládnutí základů jízdy na koni a základů práce s koněm ze země.¹⁸⁸

¹⁸⁴ <http://hiporehabilitace-cr.com/o-nas/caste-otazky-a-odpovedi/>

¹⁸⁵ Podle Jiskrová, Casková, Dvořáková, 2010, str. 66

¹⁸⁶ <http://hiporehabilitace-cr.com/o-nas/caste-otazky-a-odpovedi/>

¹⁸⁷ Podle Jiskrová, Casková, Dvořáková, 2010, str. 66

¹⁸⁸ <http://hiporehabilitace-cr.com/o-nas/caste-otazky-a-odpovedi/>

4.2 Léčebné využití koně

Ježdění na koni přináší nejen tělesnou, ale i duševní pohodu. O pozitivním vlivu, který přináší jízda na koni se zmiňoval již starověký lékař Hippokrates (460 – 370 př.n.l.). Jeho jméno znamená v překladu „koňovládce“ – řecky hippos=kůň, kratein=vést, vládnout. První dochované písemné zmínky o jízdě na koni, jež je určitou formou cvičení, pochází jako lékařské doporučení od Galena (130 – 199 n.l.), jež byl osobním lékařem císaře a filosofa Marca Aurelia (121 – 180 n.l.).¹⁸⁹

Významnou kulturou, která se opírala o vlastnictví koně, byli američtí indiáni. Právě u nich nalézáme zmínky o využití koně k léčebným účelům, když nechávali své bojovníky pokládat přes koňský hřbet, který chodil nebo klusal. Rytmický pohyb koně masíroval hrud' a udržoval průchozí dýchací cesty, takže léčebné působení tkvělo v nepřímé srdeční masáži a podpoře dechových funkcí člověka. V novověku nalezneme první podrobný popis využití koně k léčebným účelům od 17. století, kdy německý lékař Thomas Sydehman nařizoval jízdu na koni. Na počátku 18. století Friederich Hoffmann jako první viděl souvislost koně a léčebného procesu, kde poukazoval především na krok koně a přenášení pohybu koňského hřbetu na člověka. V první polovině 18. století německý profesor Samuel Theodor Quellmalz detailně popsal pohyb jezdce a vystihnul ho jako trojrozměrný.¹⁹⁰ Osobností, u které lze nalézt využití koně, byl osobní lékař císařovny Marie Terezie Van Swieten. Královna opravdu tuto metodu využívala, což dokazuje její letní sídlo v Bratislavě, hlavním městě tehdejšího Uherska, které bylo pravděpodobně právě kvůli hipoterapii rozšířené o malou i velkou francouzskou zahradu a jezdeckou halu.¹⁹¹

Druhá polovina 18. století přinesla zájem o využití koně pro léčení člověka, kterým se zabývali encyklopedisté jako Diderot nebo Tissot. Diderot považoval tělesné cvičení za nejdůležitější aspekt při léčení nemocného, přičemž důležitou roli zde měl hrát lékař, který musí adekvátně odhadnout schopnosti i možnosti pacienta pro jízdu na koňském hřbetě. Tissot zase zdůrazňoval psychologické působení jízdy, které se pro pacienty stalo zdrojem radosti, kvalitnějšího spánku a obecně kladného vlivu na jejich celou psychiku. V 19. století se odehrálo několik pokusů, jejichž cílem bylo nahrazení jízdy na koni přístrojem, výsledky však ukázaly, že je to nefunkční.¹⁹² Ježdění na koni si oblíbil i první

¹⁸⁹ Podle Hollý, Hornáček, 2005, str. 11

¹⁹⁰ Podle Nerandžič, 2006, str. 83

¹⁹¹ Podle Hollý, Hornáček, 2005, str. 14

¹⁹² Podle Nerandžič, 2006. str. 83

československý prezident T. G. Masaryk, který se na koňském hřbetě projížděl až do svých osmdesáti let.¹⁹³

O rozvoji skutečné hipoterapie můžeme mluvit asi od 60. – 70. let minulého století, především v anglicky a německy mluvících zemích. Od šedesátých let probíhaly výzkumy především v Německu, první vědecký kongres na toto téma se uskutečnil 1974 v Paříži. Na dalším kongresu v Basileji roku 1976 byla definována hipoterapie. Následně byly vytvořeny dva různé koncepty využívající koně k léčebnému působení, které se významně odlišují. První má původ v Anglii, Francii, Kanadě a USA, kde je hlavním jezdecký sport pro handicapované. Druhá směr vznikl ve střední Evropě (Rakousko, Německo, Švýcarsko a Česko) a upřednostňuje léčebný přínos hipoterapie.¹⁹⁴

V Československu se s prvním léčebným využitím koně setkáváme v roce 1979, kdy v rehabilitačním ústavu Chuchelná začali využívat české plemeno hucul při léčbě dětí s DMO. Od 80. let se potom metoda začala rozšiřovat a postupně ji začali odborníci vykonávat i v dalších městech – Karviná-Darkov, Jánské Lázně, Praha-Bohnice, Praha-Zmrzlík, Bratislava a mnoho dalších měst.¹⁹⁵

První materiály z kongresu publikovala MUDr. Lia Frantalová, která si získala ředitele léčebny a začala pracovat s koňmi v rámci běžného lékařského procesu. Díky její iniciativě a spolupráci s řadou dalších odborníků byla v roce 1991 založena Česká hiporehabilitační společnost.¹⁹⁶

4.3 Výběr a výcvik koně

Výběr koně pro hipoterapii závisí na mnoha faktorech. Kůň se nevybírání podle plemena, ale podle svého povahy. Koně musí posoudit odborník, nejlépe cvičitel nebo trenér, který s ním v budoucnu bude pracovat. Na předním místě je charakter koně. Mělo by to být zvíře společenské, milující lidi a dobře vychované. Další fáze výběru je zaměřená na exteriér a zdravotní stav koně, kdy by měl mít přednost ten jedinec, který je dobře osvalený, kulatý ve hřbetě, má dobře nasazený krk a pevnou zád' a v neposlední řadě je perfektní zdravotní stav. Konkrétní plemeno koně je pak ovlivňuje typ klientů, se kterým terapeut pracuje. Všechna vybraná plemena by však měla mít společné rysy – vhodný charakter, dobrou mechaniku pohybu a ochotu pracovat. Zvíře s jakýmkoliv handicapem těžko může

¹⁹³ Podle Hollý, Hornáček, 2005, str. 15

¹⁹⁴ Podle Nerandžič, 2006, str. 84

¹⁹⁵ Podle Hollý, Hornáček, 2005, str. 12

¹⁹⁶ Podle Nerandžič, 2006, str. 84

soužit handicapované osobě a jakákoliv vada i odchylka pohybu se pak projeví i na pohybovém vzorci klienta, který se tak nebude moci dostatečně a správně uvolnit.¹⁹⁷

U koně vhodného na hipoterapii nezáleží na rase, ale na osobnosti. Nehodící je kůň příliš mohutný, který se těžko obsedne a ani jeho hřbet se dostatečně nepohybuje. Pro hipoterapii se nehodí ani malý pony, který má zase naopak krok krátký a příliš frekventovaný. Vedle mechaniky pohybu a rytmického a čistého kroku je velmi důležitá povaha koně. Musí být klidný a zároveň temperamentní, lehce učenlivý a snadno ovladatelný. Měl by být starší pěti let a mít základní jezdecký výcvik. Menší koně se jeví jako vhodnější – klient se cítí bezpečněji, rychlejší kmity lépe stimulují špatně pohyblivého klienta a výhoda je i pro terapeuta, když má klienta ve výši svých ramen.¹⁹⁸

Kritériem pro výběr vhodného koně je klient a vždy hledáme koně, který by odpovídal jeho potřebám, schopnostem a možnostem. Dalším kritériem je metodika, která klade určité požadavky a také zvolený cíl terapie.¹⁹⁹

Zásadní je při výběru koně cíl terapie a k tomu adekvátně zvolený postup. Volba koně pro konkrétního klienta je vždy v rukou terapeuta, který posuzuje, zda pohyb a stavba koně odpovídá potřebám klienta. Z hlediska mechaniky pohybu koně rozdělujeme na stimulační a relaxační. Je velmi nevhodné využít koně s málo prostorným a rychlým krokem, protože se tak ztrácí základní princip, na kterém hipoterapie staví, tedy podobnost mechaniky pohybu člověka a koně. Je tedy opravdu zásadní vybrat pro klienta koně s vhodným pohybem. Dalším hodnoceným aspektem při výběru vhodného koně je typ aplikace terapie a nutnost jištění terapeutem, kdy se posuzuje především výška koně ve hřbetě. Na pohyby hřbetu mají vliv také vnější faktory, jako je terén, podklad na kterém je hipoterapie praktikována, ale i způsob vedení koně, který ovlivňuje u koně rychlost pohybu a prostornost kroku. Při rozličných způsobech vedení lze na jednom a tom samém koni stimulovat (tvrdý podklad, členitý terén, rychlejší pohyb) a naopak i relaxovat (klidnější tempo, měkký terén bez nerovností aj.).²⁰⁰

Při výběru koně je vždy nadřazen charakter nad konkrétní plemeno. Charakter je zčásti vrozený a zčásti ovlivnitelný člověkem. Výběr koně je náročný, protože vhodný kůň nesmí mít jakékoliv vady na charakteru, musí být zdravý a bez vrozených vad. Některé vrozené

¹⁹⁷ Podle Vávrová in Pipeková, Vítková, 2001, str. 147

¹⁹⁸ Podle Kulichová, 1995, str. 36

¹⁹⁹ Podle Jiskrová, Casková, Dvořáková, 2010, str. 65

²⁰⁰ Podle Jiskrová, Casková, Dvořáková, 2010, str. 74

vady koně, jako je třeba agresivita nebo pomstychtivost, se nedají odnaučit. Zkušený chovatel koní by si měl umět poradit s jakýmkoliv plemenem koně. Je nutné zohlednit stav nervového systému koně, kdy z praxe víme, že ušlechtilí koně bývají většinou labilnější v povaze. Nevhodný a necitlivý přístup může i z klidného a vyrovnaného koně udělat agresivního jedince. Příprava koně pro hiporehabilitaci má tři fáze, totiž: základní výcvik, jízdu v terénu a nácvik klidného čekání a stoje u rampy. Základní výcvik obsahuje nácvik základních dovedností, kůň se učí poslušnosti a správného zapojení svalů při pohybu. Jízda v terénu si klade za cíl uklidnit koně a odstranit jeho lekavost, aby při terapii neshodil klienta, když mu přes cestu přeběhne pes nebo ho něco vystraší. Důležitý je i nácvik klidného stoje u rampy do doby, než se klient usadí na koňském hřbetu. Výcvik koně může trvat až jeden rok a je vedený především pro upevnění vlastností potřebných pro hipoterapii. Kůň musí mít pravidelný odpočinek a jeho práce musí být rozdělena na několik etap, aby se nevyčerpal.²⁰¹

4.4 Působení a účinky hipoterapie

Hiporehabilitace zahrnuje léčebné působení koně na člověka v několika oblastech – oblast fyzická, psychická, kognitivní a sociální. Všechny tyto oblasti se vzájemně prolínají a vytvářejí osobnost každého člověka.²⁰²

Působení hipoterapie na klienta je přímé a nepřímé. Účinky hipoterapie lze rozdělit na biomechanické, fyziologické a psychické. Při hipoterapii dochází k: *„narušení patologických stereotypů, zafixování správných hybných stereotypů do CNS, zapojení části těla (která je opomíjena CNS) do motorického vzoru, normalizaci svalového tonu, tréninku stability a rovnováhy, nácviku chůze, mobilizace páteře a kloubů, úpravě svalové dysbalance a pohybové asymetrie, zlepšení pohybu, posílení kardiovaskulárního systému, stimulaci dýchacího svalstva, ovlivnění psychiky – navozuje pocit pohody a uvolnění, odbourává úzkost a strach, učí koncentraci a adaptaci, zprostředkovává nové prožitky.“*²⁰³

Účinky biomechanické jsou vázány na trojdimenzionální pohyb koňského hřbetu, kdy se na jezdce přenáší pohybový vzorec koně a působí tak pozitivně na uvolnění pohybových reakcí klienta. Jízda na koni ovlivňuje nejen pohybový aparát, ale i vnitřní orgány, hipoterapie má tedy i účinky fyziologické. Působí na kardiovaskulární systém, respirační systém, zažívací trakt i jiné. Dochází k lepšímu prokrvení orgánů, prohloubení

²⁰¹ Podle Nerandžič, 2006, str. 86

²⁰² Podle Jiskrová, Casková, Dvořáková, 2010, str. 65

²⁰³ Podle Jiskrová, Casková, Dvořáková, 2010, str. 82

dýchání i uvolnění svalového napětí. Psychické účinky jsou různorodé, může se jednat o zlepšení koncentrace i pozornosti, kontroly chování, uvolnění psychického napětí a zábran. Základní je také motivace ke cvičení u klientů s nějakým chronickým onemocněním, kdy je kůň motivačním činitelem a celý proces terapie je tak snadnější.²⁰⁴ Hipoterapie je komplexní činností, kterou lze analyzovat a dělit podle různých aspektů. Jedním z dělení je rozdělení na specifické a nespecifické faktory. Nespecifické faktory jsou ty, které lze nalézt i v dalších rehabilitačních metodách. Patří sem například vliv tepla, kožní stimulace, podpůrné reakce, cvičení proti odporu, obranné reakce proti pádu, vytahování zkrácených tkání nebo vliv na vegetativní nervový systém. Prvky specifické pro hipoterapii souvisí s krokem koně, který vytváří trojdimenzionální stimul pohybu, který se přenáší na pacienta. Krok koně je jedinečným a nezastupitelným prvkem, který obohacuje rehabilitaci. Pohyb koně se odehrává ve třech rovinách, totiž dopředu-dozadu, nahoru-dolů a doprava-doleva. Tyto pohyby se pak přenášejí na klienta, kdy si za cíl klademe splynutí jezdce a koně.²⁰⁵ Mezi specifické faktory tak tedy řadíme právě přenos trojdimenzionálního pohybového stimulu koně na klienta, pohyby dozadu a dopředu jako základ motorického vývoje, simulaci chůze jako základního pohybového vzorce a také energetické ovlivnění klienta. Hipoterapie také ovlivňuje osobnost člověka, zlepšuje sebevědomí a sebeuvědomění, ovlivňuje emoce, redukuje úzkosti i strachy a pozitivně ovlivňuje i kooperaci a komunikaci.²⁰⁶

Při vhodné stimulaci jezdce se prohlubuje dech a rytmizuje dýchání, které pak pomáhá při edukaci řeči. Jízda na koni zlepšuje koordinaci pohybů, trénuje rovnováhu a posiluje oslabené svaly.²⁰⁷

4.5 Indikace a kontraindikace

Hipoterapie komplexně ovlivňuje klienta. Široké spektrum působících faktorů umožňuje léčit celého člověka, a nejen jeho nemoc. Zároveň však nelze hipoterapii brát jako univerzální lék. Při určování vhodnosti hipoterapie k ovlivnění klienta zjišťujeme, že odlišení indikací a kontraindikací nemá jasné hranice a vždy je nutné se rozhodovat podle individuálních proporcí. Mezi hlavní zásady patří, že za indikaci hipoterapie je odpovědný lékař-fyziatr, který musí pacienta vyšetřit komplexně a v případě potřeby musí jeho stav také

²⁰⁴ Podle Černá, Rynešová, 2012, str. 15

²⁰⁵ Podle Hollý, Hornáček, 2005, str. 35

²⁰⁶ Podle Hollý, Hornáček, 2005, str. 40

²⁰⁷ Podle Černý Rynešová, 2012, str. 9

konzultovat s ortopedem či neurologem. Fyzioterapeut by měl mít dobrý přehled o kontraindikacích, aby v určitých případech byl schopen zrušit terapii. Okruh kontraindikací je velmi rozsáhlý a taktéž i škála indikací, není tedy možné vyjmenovat všechny případy, ve kterých by mohla hipoterapie pomoci.²⁰⁸

Vždy záleží na cíli hipoterapie, konzultaci lékaře a fyzioterapeuta, na individuálním posouzení přínosů i možných rizik u konkrétního klienta. Indikace i kontraindikace lze rozdělit na oblasti: ortopedie, neurologie, interní medicína, gynekologie a obecné.²⁰⁹

V oblasti ortopedie je hipoterapie indikována především u pacientů s vadným držením těla – skolióza do 30° dle Cobba, hyperkyfóza, hyperlordóza, svalová disbalance, vadný vývoj končetin, revmatoidní polyartritida.²¹⁰ Celková rehabilitace u pacientů se skoliózami je velmi náročná a je nutné pacienty pravidelně monitorovat pomocí rentgenu. Hipoterapii lze indikovat také posttraumatických a pooperačních stavů, jako jsou následky úrazů končetin a páteře nebo i amputace končetin. Zkušený fyzioterapeut dokáže využít hipoterapii k diagnostikování poruch pohybového systému.²¹¹ Kontraindikace v ortopedii obsahují mnoho diagnóz, mezi které řadíme například: skoliózy nad 30° dle Cobba, klinicky aktivní artritidy, akutní stádium vyhřezlé ploténky, kloubní nekrózy, luxace (vymknutí) kyčelních kloubů, patologické změny dolních končetin bránící korektnímu sedu, osteoporóza v těžkém stadiu nebo těžké formy systémových onemocnění.²¹²

Oblast neurologie je pro hipoterapii stěžejní. Jedná se především o stavy, ve kterých je poškozená centrální nervová soustava. Hipoterapie se indikuje při dětské mozkové obrně, roztroušené skleróze, při degenerativních či zánětlivých poškozeních nervového systému. Užitečná je také u pacientů s poruchami pohyblivosti a svalového napětí a nejběžnější uchazeči jsou spastičtí pacienti. Účinnou může být u stavů, kde se vyskytuje porucha rovnováhy, chůze, koordinace, držení trupu a hlavy nebo při poruchách řeči.²¹³ Indikace je vhodná i u pacientů s epilepsií, psychomotorickou retardací, svalovou dystrofií, při degenerativních onemocněních nebo po centrální mozkové příhodě.²¹⁴

²⁰⁸ Podle Hollý, Hornáček, 2005, str.99

²⁰⁹ Podle Jiskrová, Casková, Dvořáková, 2010, str. 83

²¹⁰ Podle Jiskrová, Casková, Dvořáková, 2010, str. 83

²¹¹ Podle Hollý, Hornáček, 2005, str. 101

²¹² Podle Jiskrová, Casková, Dvořáková, 2010, str. 83

²¹³ Podle Hollý, Hornáček, 2005, str. 101

²¹⁴ Podle Jiskrová, Casková, Dvořáková, 2010, str. 83

V oblasti interního lékařství může být hipoterapie indikována pro rehabilitační péči po infarktu myokardu, u pacientů se srdečními vadami a úspěšné výsledky jsou viditelné také u onemocnění s poruchami dýchání, jako je astma nebo chronická bronchitida, či u obézních pacientů nebo diabetiků.²¹⁵ Mezi kontraindikace v oblasti interní medicíny řadíme hypertenzi III. a IV. stupně, nestabilní angínu pectoris či poruchy srážlivosti krve a krvácivosti.²¹⁶

V gynekologii se hipoterapie indikuje například u pacientů s funkční sterilitou nebo pacientek s poruchami menstruačního cyklu.²¹⁷

Obecné kontraindikace lze rozdělit na specifické a nespecifické pro hipoterapii. Mezi nespecifické řadíme pacienty s horečnatými či nádorovými onemocněními, pacienty, kterým první hipoterapie přinesly zhoršení stavu, pacienty s nejrůznějšími záněty v akutních fázích či pacienty s nezahojenými dekubity na kontaktních místech. Absolutní kontraindikací také znamená pacient, který si nepřejí takovou formu léčby, nekvalifikovaný hipoterapeutický tým a zhoršení vedlejšího onemocnění. Specifické kontraindikace můžeme definovat ze strany pacienta a ze strany koně. Ze strany pacienta je to zejména nepřekonatelný strach z koní, alergie na koňskou srst nebo alergie na prostředí, kde se hipoterapie odehrává. Ze strany koně je to pak kůň, který má zdravotní obtíže (bolesti, kulhání, ...), nespolehlivý nebo neodborně vycvičený kůň pro hiporehabilitaci.²¹⁸

²¹⁵ Podle Hollý, Hornáček, 2005, str. 102

²¹⁶ Podle Jiskrová, Casková, Dvořáková, 2010, str. 83

²¹⁷ Podle Jiskrová, Casková, Dvořáková, 2010, str. 83

²¹⁸ Podle Hollý, Hornáček, 2005, str. 103

5 Vybrané zařízení zabývající se využitím psa a koně k léčebným účelům

V sociálních službách existuje mnoho typů zařízení, kde lze provozovat aktivity se psem, ať již se jedná o polohování nebo jiné canisterapeutické metody. Mezi taková zařízení patří: centra denních služeb, denní a týdenní stacionáře, chráněné bydlení, domovy pro seniory, domovy pro osoby se zdravotním postižením, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, domy na půl cesty, sociálně terapeutické dílny nebo různá pracoviště v oblasti rané péče.²¹⁹

Hipoterapie probíhají většinou ve specializovaných centrech nebo při léčebných zařízeních. Česká hiporehabilitační společnost vymezuje Střediska praktické výuky (SPV) a Střediska doporučené hiporehabilitace (SDH). Střediska praktické výuky jsou „členská střediska České hiporehabilitační společnosti, která splňují nároky na zajištění a provádění odborných praxí ve všech oborech hiporehabilitace včetně přípravy koní, a to z hlediska zázemí, vzdělání pracovníků a připravenosti koní. Tato střediska jsou doporučována k odborným praxím v rámci vzdělávacího systému ČHS, ostatních vzdělávacích institucí a také jako střediska kvalitní hiporehabilitační praxe.“²²⁰ Střediska doporučené hiporehabilitace jsou „členská střediska ČHS, která splňují nároky na provádění kvalitních služeb pro klienty a uživatele v jednotlivých oborech hiporehabilitace, a to z hlediska zázemí, vzdělání pracovníků a připravenosti koní. Tato střediska jsou doporučována pro klienty jako střediska kvalitní hiporehabilitační praxe. Získání statusu SDH splněním stanovených podmínek je zcela dobrovolný proces členských středisek.“²²¹

²¹⁹ Podle Svobodová, 2014, str. 84

²²⁰ <http://hiporehabilitace-cr.com/provozovatele-hiporehabilitace/strediska-prakticke-vyuky/>

²²¹ <http://hiporehabilitace-cr.com/provozovatele-hiporehabilitace/strediska-doporucene-hiporehabilitace/>

5.1 Speciální mateřská škola a speciálně pedagogické centrum Štíbrova

Mateřská škola speciální Štíbrova vznikla roku 1960, kdy byla založena první třída pro děti předškolního věku s mentálním handicapem. Tato mateřská škola nabízí péči pro děti s mentálním i tělesným postižením, pro děti s kombinovanými vadami, vadami řeči a s poruchami autistického spektra. Pro děti existuje pět tříd a provoz v každé třídě má na starost učitelka s kvalifikací speciálního pedagoga společně s asistenty pedagoga. Třídy jsou přizpůsobeny handicapům dětí, mají speciální pomůcky i nábytek.

První třída jsou Sluníčka a je pro děti, které ještě neměly žádnou nebo jen minimální zkušenost s každodenním docházením do kolektivu vrstevníků. Děti se seznamují s novým prostředím a učí se spolupracovat s ostatními dětmi i dospělými. Děti ve Sluníčkách jsou ve věku tři až sedmi let a jejich počet se pohybuje okolo deseti.

Druhou třídou je třída Myšek, kde jsou děti ve věku pěti až sedmi let. Děti v této třídě provádějí většinu aktivit v malých skupinkách, které zajišťují dostatečný individuální přístup každému z nich. Celým dnem děti provází „režimové“ říkanky a písničky, aby všichni věděli, jaký bude další program a ničeho se nemuseli bát. Aby děti měly jistotu a zvládly komunikaci s ostatními vrstevníky, využívá se ve třídě prvků alternativní komunikace – znaková řeč, piktogramy, komunikační tabulky a knihy. Děti pravidelně dochází do sauny a solné jeskyně, provozují míčkové masáže a relaxují v Bílém pokoji (speciálně navržená místnost pro stimulaci, rehabilitaci a celkové zklidnění).

Další je třída Hrášků, kterou navštěvují děti ve věku tři až sedm let. V této třídě jsou děti, které vyžadují individuální přístup ve všech oblastech, především v komunikaci, sebeobsluhy, ale i v oblasti jemné a hrubé motoriky. Děti z Hrášků také navštěvují Bílý pokoj, a navíc se u nich praktikuje také canisterapie se psem Benem.

Čtvrtou třídou je třída zajíčků, do které dochází děti ve věku čtyři až šest let. I ve třídě zajíčků je užívána alternativní komunikace jako jsou piktogramy, fotografie nebo komunikační knihy. Ve třídě pravidelně probíhá míčková masáž, muzikoterapie, návštěva Bílého pokoje a canisterapie.

Poslední třídou je třída Mravenečků, ve které jsou děti ve věku sedmi až osmi let. Jsou to děti, které již následující školní rok nastupují na povinnou školní docházku. Proto jsou programy zaměřené na přípravu na školní prostředí – děti se učí, jak to ve škole chodí, jaké je to sedět v lavici, trénují řeč i komunikaci, sociální dovednosti, grafomotoriku, rozumové schopnosti, ale také to, jak se soustředit na úkoly a jak pracovat pod slovním vedením. Všechny školní dovednosti jsou rozvíjeny a trénovány pomocí rozličných her.

Program je navíc doplněn také interaktivní tabulí, relaxací v Bílém pokoji, plaveckým výcvikem a také canisterapií s Benem.

Mezi nabízené terapie patří individuální rozvoj komunikačních schopností, který slouží k rozvoji řeči, komunikačních schopností a předškolních dovedností. Školka nabízí také rehabilitace, které realizuje fyzioterapeutka docházející do zařízení jednou týdně a aplikuje u dětí tzv. Vojtovu metodu. Další nabízenou terapií je grafomotorika, která je určena dětem, které v dalším školním roce nastupují do školní docházky. Školku také pravidelně navštěvuje canisterapeutický pes Ben, který je součástí nejrůznějších běžných aktivit, ale i individuálního polohování.

MŠ speciální Štíbrova je příspěvkovou organizací a jejím zřizovatelem je Hlavní město Praha. Součástí MŠ je také školní jídelna a speciálně pedagogické centrum.

Speciálně pedagogické centrum nabízí služby dětem s mentálním handicapem od útlého věku až do skončení vzdělávání. Poskytuje služby i dětem s opožděným vývojem, u kterých zatím nebyla nalezena jasná příčina a diagnóza. SPC spolupracuje se středisky rané péče, rodičovskými organizacemi a dalšími subjekty věnujícími se poskytování služeb dětem se zdravotním postižením a jejich rodině.²²²

5.2 Toulcův dvůr

Toulcův dvůr je středisko ekologické výchovy v Praze 10 Hostivaři, které je tvořeno komplexem památkově chráněných budov a přírodním areálem, který zahrnuje sad, pole, louky, lužní les a mokřad. Středisko se zabývá ekologickou výchovou a osvětou. Aktivity jsou zajišťovány skrz čtyři neziskové organizace – SRAZ, z.s., Botič o.p.s., sociální podnik ENVIRA, o.p.s. a ekologická MŠ Semínko o.p.s. V areálu se nalézá také farma, hostel, Zdravá jídelna a bio obchod.

Botič o.p.s. je si klade za cíl pomocí výchovných, vzdělávacích i kulturních aktivit smysluplně ovlivňovat člověka a vést ho k citlivému vztahu k přírodě, k úctě k ní a zodpovědnému jednání k životnímu prostředí. ENVIRA, o.p.s. je sociální podnik, jehož cílem je začlenění zdravotně i sociálně znevýhodněných osob na trh práce i do společnosti. Osoby se zdravotním handicapem tvoří více než polovinu zaměstnanců a společnost vytváří chráněná pracovní místa pro dlouhodobé zaměstnávání těchto osob. Posláním MŠ Semínko

²²² Podle <http://www.stibrova.cz/>

je profesionální vzdělávání založené na respektu k přírodě i životnímu prostředí, ale i k sobě navzájem.

Sdružení SRAZ z.s., tedy Společně za radostí a zdravím, připravuje výchovné, vzdělávací a terapeutické programy, při kterých využívá jako základního prostředku zvířete. Programy jsou určeny pro všechny věkové kategorie a cílem sdružení je spojit svět lidí se světem zvířat i se světem přírody, aby se tak stal jedním harmonickým celkem. SRAZ nabízí rozmanité programy, které jsou určeny především dětem, rodinám s dětmi a osobám se zdravotním postižením: odborné semináře a výchovné programy, odborné praxe studentů, semináře pro laickou veřejnost, zájmové kroužky pro děti, jezdecké lekce pro dospělé, pracovní terapii na farmě, provoz zookoutku, provoz farmy s originálními českými plemeny, činnost s dobrovolníky, akce pro veřejnost a také lekce hiporehabilitace.

Sdružení SRAZ se věnuje především hipoterapii a aktivitám s využitím koní. Lekce probíhají v areálu Toulcova dvora a v jeho nejbližším okolí. SRAZ má licenci České hiporehabilitační společnosti, je jejím členem a je zařazen do seznamu Středisek praktické výuky a Středisek doporučené hiporehabilitace ČHS.²²³

Hipoterapie fungují na Toulcově dvoře již 10 let a zájem o ně se stále zvyšuje. Poptávka však o mnoho převyšuje nabídku. Za jeden rok terapií projde asi 115 klientů, přičemž 80 jich je stejných v každém roce. Mnoho let bylo za rok uskutečněno okolo 1500 lekcí. Rok 2017 to bylo dokonce 1839 lekcí a letos budou čísla ještě vyšší, protože se nabídka kurzu rozšířila také o hipoterapii v rané péči.

²²³ Podle <http://www.toulcuvdvor.cz/>

Rozhovory

Tématem práce je zooterapie v praxi. V rámci tohoto tématu byly provedeny řízené strukturované a polostrukturované rozhovory, které mají podepřít teoretickou část poznatky z praxe. Formou osobního kontaktu jsem položila otázky vlastní konstrukce, které byly vytvořeny na základě konzultace se školitelem. Tyto rozhovory mají doplnit téma a nastínit, jak je canisterapie a hipoterapie prováděná v praxi. V textu jsou předloženy realizované rozhovory, které jsem záměrně nekrátila, aby zůstaly autentické. Jsem si vědoma, že toto je bakalářská práce, a ne nosný výzkum, tedy praktická část má především doplnit teorii o poznatky z praxe.

Zrealizovala jsem tři rozhovory v období měsíce května 2018. První se zástupkyní ředitele Mateřské školy speciální a speciálně pedagogického centra na Praze 8, která se věnuje canisterapii. Další rozhovory byly realizovány na Toulcově dvoře, přičemž stěžejní je rozhovor s hlavní terapeutkou a vedoucí hiporehabilitací, doplněný o rozhovor s vodiči, kteří se hiporehabilitací účastní a jsou její neodmyslitelnou součástí.

Podle Zicha můžeme rozhovor, jednu z technik sběru empirických dat, definovat jako *„systém verbálního kontaktu mezi tazatelem a dotazovaným s cílem získat informace prostřednictvím otázek, které klade tazatel. Prostřednictvím rozhovoru zkoumáme mínění, názory, či postoje lidí.“*²²⁴ Veselá definuje rozhovor jako *„specifický interakční proces komunikace, který jako vědecká technika k získání dat zahrnuje všechny druhy plánovitých a k vědeckému cíli vedoucích postupů, při nichž se promyšlenými a cílevědomými otázkami, tj. systematickým vedením nenuceného rozhovoru má získat metodicky nesporný materiál pro výzkum nebo stanovení diagnózy.“*²²⁵

Při získávání základních informací o hipoterapiích od terapeutky byl použit polostrukturovaný rozhovor, s vodiči byl použit rozhovor strukturovaný. Informace o canisterapii byly zjištěny pomocí polostrukturovaného rozhovoru.

²²⁴ Zich, 2009, str. 39

²²⁵ Veselá, 2007, str. 41

5.3 Rozhovor canisterapie

1. Jak Vás napadlo začít se věnovat canisterapii a jak dlouho to provozujete?

„Napadlo mě to tak, protože jsem vždycky chtěla pracovat se zvířaty a nebo s dětmi. A vlastně to, že je možnost skloubit to dohromady je úplně to nejideálnější, co jsem chtěla. Před asi 12 lety jsem měla možnost ve Vyškově na hipoterapeutickém pobytu poprvé vidět canisterapii v praxi. Oni vlastně jezdili na koních, a protože děti se na koních uvolní hlavně od pasu nahoru, ale nohy, když na koni sedí, úplně ne. Takže oni vlastně sundali dítě z koně a položili ho na psa. Což pro mě bylo nádherné, jak to propojili a jakým způsobem to vlastně fungovalo. Takže tam jsem to viděla poprvé, pak jsem se vrátila do školky k nám a tam jsem řekla, že by se mi moc líbilo to dělat. Takže se napsal projekt a na základě toho se pořídili pejsci. Takže jsem se k tomu dostala díky tomu, že jsem to viděla v praxi a hodně mě to oslovilo“.

2. Co máte za psa a jak jste k sobě přišli?

„Teď mám flat coated retrievera, jmenuje se Ben. Dostala jsem se k němu tak, že předtím jsem měla pejska, který už dosluhoval, už neměl tolik síly a chtěla jsem v tom pokračovat. Takže jsem hledala plemeno psa, které bude vyhovovat a tohle byla shoda okolností, že jsem přes známou mohla získat štěně. Byla to sázka do loterie, ale podařilo se, Ben prošel zkouškami a už to dělá asi osm let“.

3. Jaké osobní předpoklady by měl mít dobrý canisterapeut?

„Tak určitě by měl být komunikativní. Sociálně zdatný a komunikativní, protože vždy je to o tom navázání kontaktu s klientem, ať už je to dítě, dospělý nebo starý člověk nebo psychicky nemocný, to je jedno. Vždy je to o tom, že ten canisterapeut oslovuje, navazuje ten první kontakt a teprve přes něj se tam vkládá ten pes. Takže rozhodně musí být nějakým způsobem empatický, komunikativní a sociálně zdatný“.

4. Jaká je role canisterapeuta během canisterapie?

„U toho záleží na cílové skupině, s kým se pracuje. Vždycky je canisterapeut zodpovědný za psa, takže on dává nabídku pro spolupráci s tím, kdo o tu canisterapii požádá, kdo si jí objedná. Vždycky je to o spolupráci, ale on má odpovědnost za psa a on nabízí tu podporu za pomoci psa, to znamená nějakou aktivaci klientů, polohování, to je jedno, záleží na tom, co je cílová skupina. V první řadě jde hlavně o to domluvit se, co je vlastně zakázkou, co by se mělo na těch setkáních dělat. Jestli je to jenom u starých lidí pro nějaké obohacení jejich života, nebo jestli je to opravdu cíleně ať už u autistických dětí, pro nějakou sociální

interakci nebo pro děti s těžším tělesným postižením pro polohování a stimulaci pohybu. Takže opravdu záleží na tom, ale canisterapeut je vždy odpovědný za psa, k dětem by tam pak měl vždy ještě být člověk, který ty děti zná“.

5. Co je podle Vás při canisterapii důležité, na co by se nemělo zapomínat?

„Tak asi na obě strany. Jednak respektovat a vycházet z potřeb klientů, ale zároveň nezapomínat na to, že pes je živý tvor a má taky svoje potřeby. Každý canisterapeut by měl velmi dobře znát svého psa a reagovat na jeho podněty – jestliže je pes unavený, může ho něco bolet, vždy potřebuje dostatek odpočinku, takže v každém případě brát ohled na obě strany“.

6. V jakých oblastech canisterapie pomáhá, co konkrétně může zlepšit/rozvíjet přítomnost psa u dětí předškolního věku?

„Já ve své podstatě používám psa k tomu, abych ty děti nějak stimulovala – pracuji s různými cílovými skupinami vzhledem k postižení dětí, takže každý ten klient potřebuje individuálně něco jiného. Ale když se pracuje s dětmi s tělesným postižením, tak je to opravdu o stimulaci pohybu, o prohřátí těla. U toho moc záleží na tom, jestli se jedná o polohování a nebo jestli to jsou aktivity se psem. To polohování je opravdu pro děti s těžším postižením, kdy se prohřívají jednotlivé části těla a zlepšuje to třeba jejich uvolnění, u spastických dětí, které mají opravdu velké napětí. Pes má vyšší tělesnou teplotu, takže samozřejmě předává nějakou energii a ty děti se pak lépe zklidní, uvolní, povolí třeba sevřené ruce v pěsti, uvolní se ten spasmus, který je v končetinách. U dětí, které mají problémy s poruchou autistického spektra, tak tam víceméně pracujeme na rozvoji komunikace a sociálních vztahů. Ten pes je vlastně doprovází, doprovází je v běžných činnostech, které nejsou třeba oni schopni zvládnout s jiným člověkem, protože je pro ně těžká ta interakce s jiným člověkem nebo vrstevníkem ve třídě. Takže se snaží psa povelovat pokud dokáže mluvit, nebo jenom to, že s ním jdou na procházku a že oni mají vedle sebe někoho, tak je to pro ně velký přínos. Vnímají přítomnost té jiné bytosti, ať už je to člověk nebo pes, ale toho psa je jednodušší přijmout. Tak tam je to právě o rozvoji spíš v té sociální oblasti a v rozvoji komunikace“.

7. Pro jaké cílové skupiny je tedy canisterapie nejvhodnější?

„Já si myslím že se to nedá takhle jednoznačně říct, je to vhodné pro každého, kdo má rád zvířata. Samozřejmě že u dospělých lidí, kteří jsou schopni komunikovat, tak ti si dokážou říct, nechci aby mě ten pes lízal, když je jim něco nepříjemné, dokážou to dát najevo. U dětí je to někdy složitější, protože třeba vždycky nedokážou dát najevo co chtějí, ale dá se to poznat. Já mám třeba výhodu v tom, že tady pracuji a ty děti znám. I tak ale když přijdu

do jiné třídy, než je moje kmenová, tak se vždycky ptám, jak jsou děti naladěné, co potřebují, jestli je tam někdo, kdo vyloženě nechce, tak nikdy ho nenutit do kontaktu se psem. To by bylo samozřejmě i kontraproduktivní, protože se v tom dítěti pak vypěstuje naopak že je do toho nuceno. Takže pes, když přijde do třídy, má být motivujícím činitelem pro děti a má být spontánně provokující k tomu, že dělají nějaké činnosti nebo aktivity, že se spontánně připojí. Rozhodně to není o tom, že přijdu a děti musí dělat to, co jsem si vymyslela, házet balonek nebo ho česat a podobně. To určitě ne, já jim tu činnost nabídnu a ty děti se do toho mohou a nemusí zapojit. A když vidíme, že ty děti potřebují nějakou malou podporu, že mají ostych nebo se bojí, ale vlastně je z nich cítit, že by chtěly, tak se jim samozřejmě pomůžu, ale nikdy ne tlak. U starších lidí nebo u seniorů je to o tom, že je to někdy třeba vrátit do vzpomínek, které měli dřív, když třeba ještě sami mohli mít zvíře, nějak jim to obohatí jejich život, ať už v domově pro seniory nebo osamění. Takže ta nabídka je tam samozřejmě trochu jiná, ale rozhodně se nedá říct, komu to přináší víc“.

8. Mluvila jste o strachu – dá se to odbourat nebo s tím nějak pracovat?

„Určitě se s tím dá pracovat. Protože Ben je velké plemeno, ještě je teda černý, takže z něj děti mají na začátku roku dost často strach. Jsou to děti předškolního věku a najednou se proti nim objeví zvíře, které je stejně velké jako oni, a ještě má ten čumák přímo proti nim, takže některé děti opravdu mají strach. Dá se to tak, že se nenutí do činností, ale ty děti přijmou to, že on je součástí nějakého programu, který v té třídě je. A když ten pes na ně nereaguje a nevnučuje se jim, tak děti potom sami přijdou, protože získají pocit jistoty a bezpečí. Pocit, že se nic neděje a že je to na nich, že oni si můžou korigovat ten kontakt se zvířetem. Ale tlačit se do toho nesmí. V okamžiku, když ten pes je v rámci nějakého programu v té třídě, tak samozřejmě se musí hlídat, aby ty děti nezažily nějakou negativní zkušenost, která by jim mohla ten strach z toho ještě prohloubit. Ale jsou děti, které se to třeba nenaučí, nedotknou se ho, nepřijdou k němu a nedají mu pamlsek, ale zvládnou tu přítomnost psa v rámci té třídy. Což ve své podstatě zvládají všechny děti, které tady ve školce máme“.

9. Jací psi jsou na canisterapii vhodní a do jaké míry záleží na rase?

„Řekla bych, že na plemeni nezáleží vůbec, záleží na povaze. Povaha je strašně důležitá, ten pes by neměl být bojácný, neměl by být agresivní, měl by zvládat hluk. Vlastně ten nápor na toho psa je hodně veliký, a i to testování těch psů, součástí toho je samozřejmě nějaká základní poslušnost, kterou ten pes musí zvládat, ale hlavní součástí testování je právě testování povahy psů. Speciálně u dětí, ony jsou nevyzpytatelné, přijdou k němu zezadu,

zatahají ho za ocas, zatahají ho za ucho a ten pes nesmí reagovat agresivně. On musí mít tu jistotu v tom canisterapeutovi, tu podporu, ale každopádně by si ti psi, pokud by chtěl někdo dělat canisterapii, už od malička měli zvykat na prostředí rušné, hlučné, na to, že se jich budou lidi dotýkat, opravdu jakoby mít zvládnutou tu socializaci psa, to je nejdůležitější. Samozřejmě jsou pak taky vhodnější plemena, protože mají dané geneticky ty povahové rysy, ale ve své podstatě to může dělat jakékoliv plemeno, pokud má k tomu tu vhodnou povahu“.

10. Co je nutné naučit psa terapeuta a co vše by měl zvládnout?

„Je dobré, aby ten pes měl nějaké dovednosti, které se dají využít. Základem je opravdu ta povaha psa, takže socializovat, chodit mezi lidmi, různé dopravní prostředky, doteky různých lidí, nečekané pohyby okolo něj, házení plechovek, občas třeba když do něj někdo nečekaně strčí. Třeba na těch testech někdy do nich opatrně najíždějí invalidními vozíky a podobné věci, aby ti psi samozřejmě nebyly z toho překvapení. Ten pes může odskočit, může stáhnout ocas, stáhnout uši, ale nesmí vycenit zuby, nesmí zareagovat agresivně, jinak je riziko toho, že by mohl zaútočit, protože se prostě v tu chvíli brání. Pak je dobré naučit ty pejsky něco, co se dá využít v rámci té činnosti s klienty. Triky jako sedni, lehni, slalom, prostě ty věci, co se dělají v dog dancingu, nebo podávat předměty. Ale je to taky hodně individuální na té cílové skupině, se kterou se pracuje. Když se rozházejou balónky po třídě a my chceme děti motivovat k tomu, aby je zvedaly, tak já zavolám Bena a řeknu mu podej nebo přines a on mi to přinese. Pro ty děti je to pak daleko víc motivující než to, když řeknu podívejte, já tady zvednu balónek a půjdu ho uklidit. Ty děti na mě nereagují zdaleka tolik, jako na toho psa, který se mezi nimi pohybuje a ty balónky sbírá. Někteří pejskové milují aport, což je jedna z činností, kterou milují i děti – mohou to dělat venku, mohou to dělat vevnitř... Takže prostě ty činnosti a triky, které zaujmou tu danou cílovou skupinu. Když je to u seniorů, tak ti strašně rádi staví překážkové dráhy, drží ty překážky a ti pejsci tam skáčou, běhají, prolézají. Už to je tím přínosem, byť tam ti staří lidé jen sedí a drží ten kruh kterým ten pes proskočí. Pak samozřejmě naučit je opatrně si brát odměny, aby tam nebyl nějaký rychlý pohyb, ne všichni umí dát tu odměnu na dlani, ale dají ji do prstů, takže aby to ti pejsci uměli vzít, aby uměli podávat předměty do klína, protože ne všechny děti se dokáží sehnout, což platí i pro seniory. Takže spíš to jsou takové triky, ale ty se dají doučovat vlastně podle toho, s jakou cílovou skupinou se pak pracuje. Ale ten základ je určitě v povaze, součástí zkoušek je i práce s klientem. Tam se to vidí, psi jsou schopní vycítit, byť to třeba na člověku není vidět, tak oni jsou schopni vycítit, že tam třeba není něco dobře a ti

lidé jim nemusejí sednout. Takže samozřejmě pak ty zkoušky se dost často dělají s lidmi s nějakým psychickým onemocněním nebo s mentálním postižením“.

11. Takže na věku psa nezáleží?

„Určitě by to neměli dělat úplně mladí psi. První zkoušky nejdříve v roce, ale to je dost často spíš jen testování, jestli vůbec ano nebo ne. Ale dřív ne, není to vhodné, ti psi ještě nejsou vyvrálí, aby mohli mít i tu zátěž, která tam je. Takže každopádně až tak někdy v roce, roce a půl je vhodné jít na zkoušky nejdřív. Potom samozřejmě jestli je ten pes zdravý, nemá žádné zdravotní problémy, tak můžou chodit i během dospělosti na zkoušky, není podmínkou, že by to musel být mladý pes. Mám zkušenost, že chodí i se psi z útulku. Tam je teda pak riziko – člověk neví, co ti psi zažili, jaká je jejich anamnéza, takže tam se pak samozřejmě musí velmi opatrně a musí to být člověk, který je zkušený, zná toho psa a ten pes reaguje dobře na něj“.

12. Jaký je průběh canisterapeutického setkání, můžete mi popsat nějaké konkrétní činnosti včetně polohování?

„Na polohování je vhodná nějaká konzultace s fyzioterapeutem, co ty děti mohou, jak se mohou polohovat, co je pro ně vhodné, protože ne všichni rozumíme všemu, takže tam je dobré si to prokonzultovat. To polohování je buď tak, že děti mají kontakt se zvířetem a jeho srstí natolik, že jsou vlastně svlečené a je tam přímý kontakt kůže se psem. Buď se můžou polohovat tak, že jsou obklopeni více psi celé tělo a dítě leží na nějaké podložce anebo se polohuje tak, že oni se na ty psy pokládají. Takže tam samozřejmě je to individuální podle toho, o jakou diagnózu se jedná. Ve své podstatě to probíhá zase individuálně, záleží, co vydrží pes. Je to pro něj opět náročné, ten pes by měl být naprosto v klidu, neměl by mu vadit ten tlak na jeho tělo. Pes by měl být odpočínutý, měl by přijít na tu lekci nějakým způsobem vybitý, neměla bych ho vzít ve chvíli, kdy mi dvě hodiny spal a já po něm budu chtít, aby půl hodiny ležel, tak to taky nezvládají. Zase, jsou psi klidnější, kterým to naopak nevádí, že mají ten kontakt, no a pak jsou psi kteří to udělají, protože se jim řekne, že to mají udělat, ale nepřináší jim to žádné uspokojení. Takže tohle jsou způsoby polohování, buď se obkládají lidi, nebo se na psa pokládají. Většinou dospělí nebo starší se obkládají několika psi. Taky jsou plemena psů, jako třeba stafordšírský teriér, která se hodně využívají na polohování, protože nemají podsadu, mají krátkou srst, takže vlastně víc prohřejí, a to teplo jde od nich víc. Ti se právě hodně využívají u seniorů na prohřívání celého těla, u lidí s Parkinsonovou nebo Alzheimerovou chorobou, kteří jsou potom více uvolnění a mohou se lépe napřímit a podobně. Takže jsou plemena, která se využívají pro tento účel. U aktivit se psem je ve své

podstatě úplně jedno, co se bude se psem dělat, protože ten pes je tam jako motivátor k nějaké činnosti. Je dobré využívat to, co ten pes dělá rád – ať už je to aportování, běhání přes dráhy nebo česání. Záleží spíš na tom, jaký se udělá ten plán, není to většinou jednorázové setkání, ale je to na nějakou dobu, na půl roku nebo na rok, chodí se tam jednou týdně, takže je to nějaký dlouhodobý plán a cíl, čeho by se chtělo dosáhnout. Mohou to být děti, které potřebují posílit sociálně nebo v komunikaci. Tam se dost často v rámci skupiny spolupracuje i s logopedem, kdy se rozvíjí nějaké způsoby komunikace, když je tam třeba blok a ty děti nechtějí mluvit s dospělým nebo s vrstevníky, tak s tím pejskem je to pro ně třeba jednodušší. Takže na základě toho my podporujeme, že když oni promluví, tak se něco stane. Řeknou sedni a pes si sedne, oni mu mohou něco dát, takže je to pro ně pak motivující. Opravdu to záleží na domluvě a na zakázce toho, co se v rámci skupiny chce dělat, kam se chce s tou skupinou dojít“.

13. Kterou z těch aktivit nejraději děláte Vy?

„Já dělám ráda obě, protože každá je jiná. Ale když jsem měla psa předtím, labradorku Dominiku, tak jsem hodně polohovala, protože ona na to měla vlohy. Byla velmi klidný pes, a protože jsem měla možnost to dělat ve spolupráci s fyzioterapeutkou, která při polohování využívala i reflexní cvičení, takže děti zároveň cvičily i byly prohřívány psem, musím říct, že jsme opravdu viděly výsledky. Ono je to hodně subjektivní, nejsou žádné normy a není to ani oficiálně uznávaná metoda, ale ty subjektivní pocity a to, že to těm dětem pomohlo, jsme viděly. Například se zmírnily dyskinézy u dyskinetických dětí a ty samovolné pohyby na chvíli vymizely. Oni se pak zase vrátily samozřejmě, ale byla tam určitá doba, kdy to fungovalo a kdy to mělo význam, protože v tu chvíli se daly dělat zase jiné činnosti, které třeba jinak nešly vzhledem k těm pohybům, které tam byly. Takže předtím jsem daleko více polohovala. Teď Ben není úplně polohovací pes, ale vydrží to, když je potřeba. Takže to dělám méně, dělám to individuálně, opravdu s výběrem dětí, které máme tady ve školce, nenabízím to nikde jinde. Zato ale Ben moc rád s dětmi aportuje, běhá přes překážky, nevadí mu vlézt do tunelu, proleze, přeskočí, sbírá věci ze země, nevadí mu česání ani doteky od dětí, rád si od nich bere odměny. Takže s Benem využíváme spíš ty aktivity se psem, ale není to tak, že bych měla něco oblíbenějšího, obě ty metody jsou pro mě přínosné v tom, když vidím, že to má pro děti nějaký smysl“.

14. Myslíte si, že pes canisterapii vnímá jako pracovní činnost nebo jako hru?

„Pro něj je to hra. Myslím si, že jakákoliv práce, ať už je to stopování, canisterapie nebo nácvik obrany, je pro psa vždy jako hravá činnost. Samozřejmě je ale potřeba, byť to

vnímá jako hru, dát mu potom dostatek odpočinku. Ten pes se musí hodně ovládat v tu chvíli, je to pro něj náročné, psychicky náročné a bere jim to energii. Takže vždy je potřeba dát jim možnost výběhu, volnosti, některým stačí zalézt do pelechu a vyspat se, každý pes to má jinak. Na to se musí hodně myslet, že je to pro ně zatěžující, že jim to bere energii a je to ovládní, ale rozhodně to neberou jako práci, ale jako hru, o tom jsem přesvědčená“.

15. Co Vás na téhle práci nejvíc baví, co Vám to dává?

„Mě nejvíc baví vůbec to, že mám možnost mít ty zvířata nejen jako domácí mazlíčky, kteří na mě čekají doma osm hodin zavření sami, ale můžu je mít s sebou a můžu někomu něco předat a přes ně i pomoci. Zároveň jsem taky klientem svých psů. To, že vím, že s nimi můžu jít ven, vyčistit si hlavu, to je pro mě hodně obohacující, nedokážu si představit, že bych ty psy neměla. Byť je to někdy těžké, ne úplně jednoduché, a ne vždy se to podaří, protože ta povaha psa, k tomu, aby mohl dělat takovouhle věc se zjišťuje až později. Nepozná se to na štěňátku, které si berete od chovatele, i když má ideální předpoklady, stejně každý pes má svoji povahu a vy si nemůžete být nikdy jistí. Kdyby to chtěl dělat někdo, kdo to třeba nikdy nedělal, tak rozhodně bych doporučovala, aby sahal do plemen, která k tomu mají největší předpoklady, což jsou opravdu ti retrívři. Mě takhle práce neskutečně obohacuje a jsem moc ráda, že jsem svojí práci mohla spojit s tím, co mě baví a že tady mohu pracovat se zvířaty, což je úžasné“...

5.4 Rozhovor hipoterapie

Terapeutka:

1. Jak dlouho už pracujete s koňmi?

„S koňmi pracuji od roku 2008, už to bude 10 let“.

2. Jaké máte vzdělání pro tuhle práci?

„Já jsem terapeut. Mám vystudovanou ergoterapii na 1.lékařské fakultě tady v Praze a dodělaný kurz pod ČHS²²⁶ na hipoterapie a v současnosti ještě speciální kurz hipoterapie v rané péči“.

3. Jak může při hipoterapii kůň pomoci člověku s handicapem?

„Když to vezmu obecně, tak je to o tom, že v hipoterapii ten prvotní vliv co potřebujeme, je ten fyzický, abychom zlepšovali tu fyzickou stránku dítěte nebo dospělého, ale vždycky je k tomu přidružený ještě nějaký ten fyzický a kognitivní. U AVK zase potřebujeme primárně ten sociální a kognitivní a fyzický se přidává jakoby k tomu. Takže je to vždy podle toho odvětví, ale vlastně v hipoterapii je to primárně o tom, že my vlastně tím pohybem měníme něco fyzického na tom dítěti. Buď je to o tom, že se dítě začíná rozcházet a ten kůň funguje jako stimul, aby začalo chodit, nebo je to o tom, když má třeba nerovnosti mezi pravou a levou stranou, tak to kůň srovnává tím svým pohybem. Takže těch specifík je tam hodně, ale pracujeme primárně na fyzické stránce“.

4. Jsou nějaké věci, které hipoterapie neumí, mají někdy rodiče nerealistická očekávání?

„Já osobně jsem se setkala jednou s tím, že by hipoška nepomáhala, jinak vždycky na dítěti nebo dospělém je něco vidět. Samozřejmě záleží na intenzitě, jak často chodí, jestli nevypadávají z těch lekcí a jak moc se tomu věnujou i oni. Tehdy u toho jednoho chlapečka, co si pamatuju, tak tam to bylo o tom, že oni přišli třeba jednou měsíčně a měli pocit, že jednou měsíčně to všechno zachrání. Takže záleží na té intenzitě a na všem a jestli se tomu ty lidi věnují – nemyslím teď jen koně ale i cvičení a veškeré terapie – protože ty koně jsou přidaná hodnota a není to samospás. V tu chvíli si myslím, že ta komplexnost umí zázraky. Ale neumí třeba, vybavuju si teď jednoho tatínka, který čekal moc, když holčička po těžkém úrazu mozku a opravdu velmi těžký stav a on čekal, že druhý rok bude zase na těch sto procentech, jako byla předtím. To neumí žádná rehabilitace (i když zase záleží stav na stavu

a diagnózu na diagnóze), vrátit až do stoprocentního stavu, když to tam to tělo nemůže pustit, tak v tu chvíli ta hipoterapie neudělá ten zázrak, že by to tam dostala. Ale pomáhá třeba ty holce chodit, pomáhá to, že ještě teď po těch letech ona je schopná s tím tátou chodit a nemusí být na vozíku. Ale prostě ten handicap tím úrazem tam stejně je. Je to o tý diagnóze, u někoho startujeme to, že ten kuň fakt tu diagnózu vyšvihne a úplně jí vlastně jako setře, a to dítě se stane fakt jako zdravé, když to přeženu. U někoho, když je ta diagnóza prostě těžká, tak jenom udržujeme nebo zlepšujeme ten stav, ale nemůžeme se dostat zpátky na těch sto procent, protože už to prostě s tou diagnózou nejde“.

5. Existují nějaká negativa, kontraindikace, může někde hipoterapie uškodit?

„Určitě, stoprocentně. Hipoška se nehodí, když jsou velký strachy z koní, nepřekonatelný strachy z koní, tak tam se to určitě nehodí. Nehodí se u některých typů skolióz, horečnatých onemocnění, v některých terminálních stádiích nemocí, třeba u těžkých epilepsií. Když je člověk hodně silný hemofilik, kde by třeba při pádu hrozilo, že vykrvácí a podobně. Nebo třeba extrémně silné alergie. Zatím jsem se nesečkala, ale ono je to o tom, že když si na začátku to dítě vyšetřuju, tak mám potvrzení o tom, co tomu dítěti je a já vlastně vidím, jestli ano nebo ne. Dřív se třeba u skolióz říkalo, pár let zpátky, že nad nějakých třicet stupňů Cobba se ty skoliózy nemají brát, dnes se už skolióza posuzuje opravdu podle toho, jak vypadá každý ten člověk. Takže spíš se z těch klasickéjch kontraindikací udělali jako relativní kontraindikace a ten terapeut si to řeší sám, podle toho, jak ten aktuální stav vypadá. Ale třeba ten nepřekonatelný strach z koní, těžký alergie nebo ty horečnatý stavy tam určitě patří“.

6. Proč podle Vás není hipoterapie stále uznaná jako oficiální terapeutická metoda?

„Myslím si, že jsme pro některý ty odborníky až příliš, jak to říct, příliš “šamanský“. Nevím, jak to jinak říct, protože je to něco, co se těžko měří. Ono by se to samozřejmě dalo změřit, dělá se teď hodně výzkumů, protože se musí všechno dokazovat, všechno má být měřitelné a tak. Takže když se na toho koně dají speciální dečky, tak můžeš měřit zatížení pánve a dělat výzkumy na zatížení pánve, jak se ti to mění u nového klienta třeba s hemiparézou a jak to vypadá po roce, když ten klient jezdí a že dochází třeba k srovnání zatížení obou stran a tak. Ale je to něco, co se ještě dělá dost okrajově, protože tyhle vybavení stojí strašně peněz a málo která stáj se k tomu dostane. Takže pořád je to o tom, že my pro spoustu těch doktorů, kteří to potřebujou mít fakt naměřený a fakt výzkumný, tak my jsme prostě pořád jakoby neuchopitelný. A ještě teda pak je to i tom, že není nějaká legislativa v ČR. Takže když si nějaká stáj prostě řekne chci dělat hipoterapii, nemá

terapeuta a tak, tváří se, že dělá hipoterapii a bere za to prachy, a pokud si rodiče neřeknou a nezkoumají dopředu, jestli tam ten terapeut je, jestli je to certifikovaná stáj a tak, tak vlastně to stejně ty lidi nezjistí. Naštěstí osvěta jde nahoru a lidi už se v tom hodně pídějí a ptají se. ČHS udělala systém středisek, kdy to není o tom, že středisko které není pod ČHSkou není dobré, to určitě ne, ne všichni spolupracují, ale ty střediska, který jsou pod tou ČHS by měla být pro ty lidi záruka toho, že je tam ta hipoterapie dělaná správně. Ale slyšíš pořád o stájích, kde vezmou koně na hodinu do lesa, posadí na něj jakýkoliv dítě s čímkoliv a řeknou tomu hipoterapie a vyberou tisíc korun. Bohužel. A to si myslím, že je i ten problém, proč pojišťovny a i ta certifikace je pořád složitá. Oni se bojí, že by se to zneužívalo“.

7. Takže myslíte, že úhrada ze zdravotního pojištění je v brzké době nereálná?

„To si nemyslím, ono se o tom neustále jedná, ale podle mě tam bude muset být nějaká záruka toho, že ministerstvo bude muset stanovit něco, co stanovuje ČHS. Že prostě ta stáj musí dokazovat, že tam ten terapeut je a podobně, ale na tohle ještě není naše republika úplně připravená. Já myslím, že v tomhle jí už ta ČHS razí cestu a ve chvíli, kdy si ministerstvo řekne ano, tohle chceme, tak vlastně třeba jen certifikuje ty střediska, která pod tou ČHS jsou, alespoň třeba jako SPV nebo SDH²²⁷, taková ta top střediska. Pak se řekne ano, proplácíme klientům z těchto středisek. Zatím nevím, ale jedná se a já věřím, že to nebude tak dlouhá doba v budoucnosti“.

8. Terapie tedy není hrazená zdravotní pojišťovnou, kolik stojí lekce?

„Já to vezmu ze široka. Někde občas narážíme na to, že nějaké proplacení pojišťovnou jde. Nevím, jak to stáje dělají, má to asi i souvislost s tím, že některé stáje jsou sociální služba, některé ne, takže hodně záleží i na tom zřizovateli. Někde nějaká úhrada něčeho jde, ale my tady přes pojišťovnu nejedeme vůbec. Pak teda průměrná lekce stojí zhruba kolem 650kč, těch 20-30 minut. Pak je to o tom, jak si to ta stáj získává a kolik si bere od těch klientů. Jsou stáje, které si musí brát třeba 2/3 od klientů a zbytek dotují z grantů nebo nějakých sponzorů a podobně a my to máme tak, že si bereme zhruba 1/3, máme v individuálech 230kč a ve dvojicích 200kč za lekci a ten zbytek, víc než ty dvě třetiny, hradí SRAZ. Hradí to z grantů, od sponzorů a z naší další činnosti. Takže my víme, že koně v jezdecké škole nám vydělávají na hipošku. My do toho jdeme s tím, že hipoterapie nejsou ziskové, což ani nemají šanci být. Nám to hodně drží naše ubytovna. Jakoby ono to chce, aby to sdružení nebo ta organizace měla ještě tak široké portfolio, kterým si na to vlastně vydělá.

²²⁷ SPV= Střediska praktické výuky, SDH= Střediska doporučené hiporehabilitace

Podle mě to je taky ten problém, proč těch stájí není tolik. Dělat hipošky pro byznys vážně nejde“.

9. Na jaké úrovni je česká hipoterapie ve srovnání se světem?

„Tak to si myslím, že je hodně vysoko. Já s tím nemám konkrétní zkušenost, ale vždycky to slyším od holek, co lektorují pod ČHS v cizině. Stoprocentně jak hipoškou, tak hlavně hipoškou v rané péči, jsme o dost dál než západ. Třeba mnohem dál než Státy, ve Státech vůbec není raná péče, dvou nebo tří měsíční miminka, to ani náhodou. Tam jezdí až třeba pěti leté děti. Takže tam všechno to, co my vychytáváme u těch nejmenších dětí, oni nemají vůbec šanci vychytat. A když kolegyně jeli přednášet ranou péči do USA, tak ty z toho byli úplně paf a úplně nadšený. Teď se připravují další kurzy rané péče v angličtině, bude v Dublinu spousta přednášek, jede se tam lektorovat na konferenci a česká hipoterapie je vážně vnímaná velmi velmi vysoko. Je tam i hrozně zajímavý úhel pohledu na to, jak se provádí u nás vs. třeba USA nebo Afrika. Tady třeba x let zpátky, já když jsem začínala těch 10 let zpátky, tak třeba ještě to bylo ten první rok tak, že při hipošce se různě cvičí. Takže se sedí na těch madýlkách a trhaly se jablíčka a podobně a pak se začalo přicházet s tím, že vlastně to ty děti na tom koni dost ruší. Že pokud chceme pro posun toho dítěte mít ten korektní sed, tak vlastně my neustále těma změnama těžiště ten korektní sed nabouráváme. Takže jsme přešli na to, zhruba těch 9-10 let zpátky, že se hipoterapie začala dělat tak, že do toho vlastně nedáváme to cvičení, ale naopak se snažíme o to, aby ten sed byl opravdu kvalitní a probíhal většinu času té lekce. Třeba USA a slyšela jsem to i z Jihoafrické republiky, tak ty to mají vlastně úplně naopak. To, co pro nás je ta stará škola, tak to oni dělají. Když kolegyně popisovaly tu Ameriku, tak to byl strašnej hukot. Když si představíš velkou halu, tam šli třeba tři až čtyři koně a hodně se pracuje třeba na kruhu, což u nás se využívají hodně spíš volné plochy a podobně, a dítě bylo neustále bombardováno podmětama. Bylo to o tom, že vedle koně jde fyzioterapeut, ergoterapeut, jde tam třeba ještě logoped a psycholog a v jednu chvíli dělá dítě úkol z erga, najednou začne trénovat logo a těch stimulů, co oni do něj dostanou během chvílky, je strašně moc. A vím, že holky z toho byly úplně přehlčené, že jsou zvyklé, že my právě naopak se snažíme zklidňovat, tak tohle byl úplně opak a měly pocit, že ty děti to stejně nemůžou pobírat. Mám tady klučinu, který jezdí vždycky na tři týdny do JARu a tam to probíhá stejně. Je to přesně o tom, že kolem koně jde několik odborníků najednou a každý z nich to dítě bombarduje chvíli něčím, když to řeknu takhle. Je to opravdu zajímavé, ten rozdíl v jednotlivých školách“.

10. Jak se k Vám klienti dostanou, jak si je vybíráte, nebo berete všechny?

„Rozhodně neberu všechny. Poptávka je mnohonásobně vyšší než nabídka, protože já můžu vzít třeba tak deset a volá jich tak okolo dvou set. Takže opravdu poptávka je mnohonásobně větší a já si vybírám podle urgentnosti. Mám seznam čekatelů a podle toho defacto koho zrovna potřebuji doplnit. Protože v tom našem systému dlouhodobých klientů je to o tom, že mi tam pracují všichni koně a já vím, že někde potřebuju doplnit třeba stabilní dítě, někde ležící dítě a podobně a podle toho já si sahám do toho seznamu čekatelů. Ještě teda s tím, že teď v září jsme rozjeli ty tři měsíční bloky rané péče, kam si každé tři měsíce beru nové děti z těch opravdu maličkých. A tam je to o tom, že se snažíme v těch třech měsících, tam to mají 2x týdně, do nich dostat co nejvíc. Ale vždy je to o tom, že oni mi přinesou potvrzení od doktora, já si je vyšetřím, ale až teda ty klienty, kteří už jsou opravdu přijatí, rozhodně ne všechny, co se hlásí“.

11. S jakými klienty tedy pracujete nejvíc?

„Věkově rozhodně převládají děti, s tím, že se snažíme snižovat k co nejmenším dětem. Zatím jsem si nebrala dvou nebo tří měsíční miminka, to už je velká specializace, beru děti kolem jednoho roku a výš. Co máme hodně často, tak to je dětská mozková obrna, to je jedna z nejčastějších diagnóz. A teď s tou ranou péčí je spousta genetických syndromů a opravdu i vzácné syndromy a syndromy, o kterých jsem nikdy neslyšela. Takže teď je tam hodně ta genetika, ale to je prostě o těch malinkých dětech“.

12. Dá se říct, jaký typ klientů je nejvhodnější, který typ má potenciál dělat největší pokroky?

„To si myslím, že se určit nedá, to je hrozně individuální. Čím dřív se začne, tím dřív to dítě může nastartovat. Já jsem pak nešťastná z těch rodičů, kteří říkají my jsme už chtěli přijít tak v půl roce, ale doktorka nám řekla, at neblázníme, at jdeme tak za rok. A já v tu chvíli vím, že ztratili rok, a to úplně zbytečně, a to dítě už třeba mohlo nějakým způsobem chodit a ono je ještě ležící, protože jim doktorka řekla, at ještě počkají. Takže podle mě přesně ta raná péče a včasnost, ale pak je to o tom těle, které je každé jiné. Je to hodně o tom, jak se s tím to tělo popere, ale pak ty úspěchy jsou neskutečné. Pak třeba děti, nad kterými už doktoři dávno zlomili hůl, řekli, že dítě už nebude chodit a ono se rozchodí... Teď holčička, která začala chodit v osmnácti měsících a doktoři říkali, že začne třeba až tak ve dvou a půl letech. A tam si myslím, že je to nejen koňmi, tam ta maminka neskutečně dře, ale ten kůň dá něco, co je unikátní a myslím si, že jsme to opravdu o ten rok stáhli“.

13. Je každý kůň vhodný? Co by měl umět a podle čeho si je vybíráte?

„O výběru koně se toho dá mluvit strašně moc, tak to zkusím zkrátit. Stoprocentně když to vezmu podle pohlaví, ne hřebci, vhodní jsou valaši nebo klisny s tím, že u klisen se musí počítat s obdobím říje a nějakou náladovostí. Pak je tam věková hranice, kdy každé plemeno to má trochu jinak, ale třeba ten Hucul i Kladrubák dospívají později, takže oba začali až tak okolo šesti, některá plemena už jsou v šesti třeba hotoví. Pak plemeno jako samo o sobě a pak samozřejmě každý kůň zvlášť. Plemeno zase, záleží, co potřebuješ a s jakou klientelou děláš. Původně se začínalo na Huculech, těch mnoho let zpátky, pak se zjistilo, že spousta Huculů nemá tak prostorné chody, aby stačily dospělé klientele a podobně. Takže se začalo přecházet na velké koně a teď zase ten trend velkých koní klesá dolů, protože k velkým koním potřebuješ poměrně velké terapeuty. Je to přesně o tom, že já když jsem vybírala Kvída, tak jsem věděla, že nemůžu mít koně nad metr šedesát pět, ten Kladrub se vybíral cíleně s tím, abych byla schopná ho ujistit a ten má metr šedesát čtyři. Ale věděla jsem, že na koně, který má metr sedmdesát já nemám šanci dosáhnout. No a pak je to o tom, že se vybírají ta plemena vlastně podle cílovky. Ideálně se třeba teď hodně propagují koně nižší, kteří mají dobrou prostornost pohybu. Už to ale jsou zase dražší koníci a tak. My jsme hodně zaměřeni na Huculy a nechceme to měnit. Spousta stájí vlastně pracuje s tím, co má, tak to v té realitě často je. Ale pak je to taky o tom, že nemůžeš vzít toho klienta, který se ti na toho klienta opravdu nehodí. Jsou stáje, kde jsou dva koně a buď je to o tom, že jich pak budeš mít deset těch koní, nebo si prostě vybíráš tu klientelu, kterou napasuješ na ty dva koně. Tím, že já tady mám deset koní k dispozici, tak tu klientelu můžu mít poměrně širokou. Ale když jsme dělali posuzování směr jiná plemena, tak Hucul je opravdu ideální pro tu ranou péči, protože třeba u těch Huculů je primárně nejdominantnější ta předozadní rovina, někteří mají i tu boční, někteří i vertikální, ale to, co má většina těch kobyly, je ta předozadní rovina. Taky jemnější pohyb hřbetu, užší hřbet a podobně, takže směr ta raná péče je to úplně ideální. Ale je to hodně o tom, s kým pracuješ. Pokud budeš pracovat s dospělými klientama s mentálním postižením, potřebuješ obrovský chladnokrevníky, protože ty lidi mají třeba sto kilo. Takže každá stáj si hlídá ještě váhové limity, takže čím menší děti, tím drobnější koníci i co se týče šířky hřbetu, čím větší klienti tak naopak. Takže v psychiatrických léčebnách vidíš ty obrovský tunový mastodonty, protože ty lidi jsou těžký a v těch stájích, které pracují s dětma, pak zase vidíš ty menší a drobnější koníky s prostorným chodem. Nedávno se mi jedna paní

divila, proč nemůže na hipoterapii používat poníky a já jsem říkala, protože byste z těch dětí vytrásla duši. Pak jsou samozřejmě ještě taky povahové rysy, kdy ti to nesmí sešrotovat taky toho koně. Takže tam je pak ještě i ta druhá stránka, jak si udržet fit toho koně. Protože jsou prostě koně, u kterých, když se to přežene, tak je to může sešrotovat. Jak po fyzické, tak i psychické stránce, protože oni ty handicapy samozřejmě vycítí. Stejně tak po té fyzické, pokud bych měla třeba tři těžké vozíčkáře na jednoho koně a všichni by byli pravostranné hemiparézy a měli osmdesát kilo a já je dala po sobě, tak si toho koně budu hodinu a půl přetěžovat na jednu stranu. Tohle všechno já taky musím vědět, takže je to zase o tom, co máš za možnosti, jaké plemeno si zvolíš podle té cílové skupiny a pak si ještě volíš konkrétního koně ze stáda pro toho daného člověka. Taky musíš přemýšlet nad režimem toho koně. Někteří jsou schopni pracovat individuálně, někteří ne. Takže zvažuješ taky tu psychiku koně, protože ve chvíli, kdy máš koně, který bude mít separační krizi a ty si na něj dáš osmdesátikilového vozíčkáře a on se ti někde zblázní, protože mu začnou chybět koně, tak jsi nahraná. Takže to musíš mít prostě na koních o kterých víš, že i když okolo projede jiný kůň, tak on se ti nezblázní. Ty, co mají separační krizi, tak ideálně dávat třeba do dvojic. No a pak ten kůň musí umět přistoupit oboustranně k rampě a umět stát u rampy, nesmí se lekat zvuků a nenadálých pohybů a podobná specifika, a to všechno se vlastně učí“.

14. Jaké výhody má práce s klientem v terénu a nejen na jízdárně?

„Jsou stáje, které pracují jen na jízdárně z hlediska bezpečnosti. Mě to ale nepřijde úplně jako rozumné, protože i na jízdárně se ti může cokoliv stát. Samozřejmě ve chvíli, kdy vyjíždíš do terénu, se toho může semlít víc a ten kůň si musí zvykat na spoustu jiných zvuků než na jízdárně, kde točí kolečka. Já tím, že mi koně chodí několik lekcí za sebou a než obkroužíš jízdárnu, i když jdeš velmi pomalu, je to za dvě minuty. Ve chvíli, když bych tam chodila hodinu a půl, tak z toho zešlím já, kůň i vodič, ale i ti klienti. Takže je to o tom, že já třeba na jízdárně mám tu ranou péči, kde potřebuju mít co největší bezpečnost, kde kůň jde nějakým stabilním tempem a nemusí řešit nerovnosti. Povrch je měkký, takže pro ty děti, které začínají nebo leží, tak na té měkké jízdárně je to tlumí, není to tvrdé jako o beton ty impulzy. Takže při té rané péči určitě na začátku minimálně ta jízdárna. Ale jinak já jsem terénová v tom, že nás to všechny baví pak mnohem víc. Koně nezešlím, děti vidí reálný svět a i venku podle toho, jak náročný zvolím terén, musí vyvažovat ty nerovnosti. Takže když já chci, aby to bylo co nejmíň náročné, tak jdu jenom po rovině. Ale ve chvíli, kdy chci přidat nějaký těžší level, tak prostě vyrazíme do kopce nebo z kopce, aby se měnilo těžiště a podobně, což na té jízdárně prostě nedocílíš. Hlavně si myslím, že jízdárna může být taková

skrytá past, ukazuje se mi to především na jedné stáji. My používáme opasky, jedna holčička jezdila krátký čas v jiné stáji, protože u nás nebylo místo a maminka měla pocit, že jí málo drží a pracovali právě na jízdárně, v uzavřeném areálu na betonu. Maminka tam potom přijela s naším opaskem, že si ho u mě půjčila, protože měla opravdu pocit, že jí ta asistentka nedrží. Mluvím o té holčičce, která se teď rozešla po tom roce a půl, takže to bylo opravdu roční dítě. Takže přijela s opaskem, protože u nás byla zvyklá, že holčička má opasek a já jí držím. No a ta slečna jí odpověděla, že je to bezpečnost versus rehabilitace. Že ve chvíli, kdy jí dá opasek, tak bude nabourávat rehabilitaci. A že my, tím že opasek dáváme, tak upřednostňujeme bezpečnost nad rehabilitací. Já jsem říkala, co je to za úplně zcestný pohled, vždyť ta bezpečnost musí být to primární. To, že mi to dítě z koně nespadne, zaručí to, že ta rehabilitace k něčemu bude. Oni měli pocit, že jak pracovali v tom areálu, že se nic nemůže stát. To je vážně hloupost. Nesmí se zapomínat, že kůň je kůň. To, co miliony let vštěpuje příroda koni, tak my tím výcvikem vlastně potlačujeme. Ale to není o tom, je to třeba jen jeden ze sta případů, ale prostě se to stát může. A najednou se z koně stane kůň a ve chvíli, kdy já nebudu držet, tak to dítě letí. A ve chvíli, kdy letí na asfalt a ještě třeba nemá helmu v tu chvíli, protože nemůže mít helmu, tak co se může stát všechno. Raději budu milionkrát jistit a nic se nestane, než jednou nejistit a zrovna se nepovede“.

15. Co mi můžete říct z pohledu terapeuta k vodění koní při hiporehabilitacích?

„Musí se to brát tak, že ten tým musí být opravdu zkušený celý. Od koně, který je k tomu cvičený a má zkoušky přes terapeuta, který ví, co dělá a přes vodiče, který ví, co dělá, a hlavně zná toho koně. Je spousta stájí, kde si nechají vodit dětmi, spousta stájí, kde si k tomu vezmou dobrovolníky a představa, že dám toho koně do ruky dobrovolníkovi, který nikdy nedržel koně, tak je to přesně o tom, že se cokoliv stane a on třeba toho koně pustí. A já budu nahaná, protože najednou budu mít puštěného koně a dítě na něm. Takže tam je to o tom, že ten vodič by měl být plnoletý a měl by to být „koňák“. Měl by to být člověk, který s těmi koňmi pracuje, zná je, zná jejich úlekové reakce. Já jsem vždy za to, že ten terapeut by měl na těch koních jezdit a měl by je znát taky. Já tím, že ty koně znám už spoustu let, tak hodně těch situací vychytám ještě dřív, než ten vodič a všimnu si nějakého nebezpečí nebo podobně. Ale je to o tom, že tým musí být sehraný a ve chvíli, kdy řeknu já stahuju, to nemá smysl, nebo ve chvíli, kdy řekne vodič stahuj, něco se děje. Tady na nás můžou bafnout psi nebo kola a ten vodič, když prostě ví, tak toho koně udrží i když se ten kůň lekne. Ale je to i tom, co je ještě důležité, tak terapeut musí jít vždycky za vodičem, respektive vodič vždy před terapeutem. Musí být na stejné straně. Je to přesně pro případy těch úlekových reakcí, že

když se kůň lekne, tak se točí dokola na stranu od vodiče. Takže když by terapeut stál na druhé straně, tak převálcuje terapeuta a zároveň i to dítě, které ten terapeut už stahuje. Jediné úskalí je tam třeba pro rodiče nebo asistenty, kteří jsou z té druhé strany a ty musí v tu chvíli prostě zmizet. Jsou dva způsoby vedení, my vodíme u hlavy a každý způsob má svoje rizika. Musí se dávat pozor, aby se kůň nikam netáhnul, musí mít volně a přirozeně svěšenou hlavu, aby fungoval hřbet. Vodič by měl být schopen ho uvolnit, aby když je nějaká tenze, aby opravdu povolil ten hřbet. To je cítit, že když se kůň něčeho lekne, tak mu okamžitě tuhne celý ten pás na zádech. Hlavně by měl být ten vodič opatrný, že si nestáčí k sobě nebo od sebe tu hlavu koně, protože to mu okamžitě stočí i ten hřbet. To jsou asi ty nejdůležitější věci. Na tomhle my si zakládáme u toho vodění, že to musí být opravdu dospělí a hlavně „koňáci“...“

Vodiči:

1. Jak dlouho pracujete s koňmi?

Pavčina: „Jezdit jsem začala asi v 10 letech a od té doby se u nich pohybuji pořád. Hipošky pravidelně asi 2-3 roky a předtím jsem zaskakovala. Na Toulcově dvoře pracuji asi 7-8 let.“

Tereza: „Já jezdím asi od 7-8 let, hipošky vodím asi 4-5 let, s tím, že jsem předtím zaskakovala. Na Toulcově dvoře pracuji asi 10let.“

2. Jaké vlastnosti a vzdělání by měl vodič mít, máte nějaké speciální vzdělání?

Pavčina: „Já studuji na ČZU zoorehabilitaci a předtím jsem žádný speciální vzdělání neměla, ale školí si nás tady na Toulcově dvoře. Vlastnosti? Tak určitě koňák, klidný, měl by znát toho konkrétního koně. Měl by mít vztah ke klientům, aby se o ně zajímal a musí to člověka bavit, musí ho to naplňovat.“

Tereza: „Já vzdělání nemám, ale holky si nás školí na Toulcáku. Vzdělání ti tolik nezaručí, jsou důležité ty zkušenosti spíš, aby to bylo kvalitní.“

3. Co je pro vás hiporehabilitace a jak ji vnímáte?

Pavčina: „Pomocí koně se dají léčit lidi, jsou vidět výsledky které tam jsou.“

Tereza: „Vidím výsledky, že to zvíře dokáže pomoci klientovi, i po psychické stránce to zpestří den.“

4. Pomáhá hipoterapie spíš fyzicky nebo psychicky? Vnímáte vy sami tu změnu?

Tereza: „Určitě obojí. Záleží klient od klienta, některému spíš fyzicky a některému spíš psychicky, někde oboje.“

Pavlna: „*U dětí je vidět fyzický pokrok víc, u dospělých je to spíš vidět na té psychice, kdy se těší na tu lekci a mají to jako středobod týdne.*“

5. Koně potřebují i jiný druh pohybu, vybit energii, odpočinout si od práce. Jak s nimi pracujete dál?

Tereza: „*Většinou my máme souběžně s hipoškou jezdeckou školou, každý den chodí na vyjíždky dvě až tři hodiny denně a pak pracují. Je důležité mít relax a aby byli spolu ve stádě, pro koně je to psychicky náročné, musí nějak odbourat ten stres.*“

Pavlna: „*Souhlasím s Terezou a také je důležité, aby měli třeba i den volna.*“

6. Můžete mi popsat přípravu koně na jízdu a následné vedení? Co je důležité?

Tereza: „*Přivedeme koně, vyčistíme, napojíme, nakrmíme, namadlíme, nadečkujeme a dáme uzdečku. Občas u některých koní je potřeba zahřátí, takže se nakluše v terénu nebo se vyběhává, aby měl pohyb jemnější pro jezdce a nebyl tak strnulý. Důležité je netahat koně, jít v tempu, které bude plynulé. Ty musíš být ten, kdo vede. Nesmíš se nenechat válcovat, musíš umírnovat koně, aby věděl, že ty jsi tady šéf. Proto máme ty tušírky taky.*“

Pavlna: „*Většinou koně vodíme na bezudidlové uzdičce, abychom mu nedělali špatně v hubě, to je zbytečné. Přivádíme ho k rampě, stojíme před ním, otěže prověšené. Zastavíme co nejbliže rampě, aby kůň stál v jedné rovině s váhou rozloženou. Terapeut si ho vždy srovná podle potřeby, pak můžeme vyrazit. Potom chodíme v tempu, které terapeut chce, je důležité koně netahat jako kačenu, mít prověšenou otěž. Hledáme nebezpečí, sledujeme kola a kočárky. My se soustředíme spíš na koně než na klienta, protože vodiči odpovídají za komfort koně. Mají na starost nahlásit, když by se něco dělo, aby si terapeut mohl případně klienta stáhnout.*“

7. Existují nějaká negativa nebo úskalí při téhle práci?

Tereza: „*Velké úskalí je, že kůň může utéct, odvíjí se to od osobnosti koně. Někteří sami nezvládnout být, mají separační úzkost.*“

Pavlna: „*Mohou se leknout, úlek, útěk. Mohou šlápnout na nohu tobě nebo rodičům. Ale u nás jsou většinou takoví koně, co jsou zvyklí a když už to dělají, tak chodí ve dvojicích, aby byli klidnější a podobně.*“

8. Co vám dává možnost podílet se na hipoterapiích a chcete v tom v budoucnu pokračovat?

Tereza: „*Do budoucna to asi budu dělat, je to moje pracovní náplň. Baví mě to, je to i relax a odpočinek. Přináší mi to pobyt venku, pracuji se zvířaty, neseďm v kanceláři a mám pohyb.*“

Pavčina: „Je to super, můžeš být venku, je to aktivita. Líbí se mi vztah s klienty, vodím jednou týdně, takže mám méně dětí a přijde mi, že některé děti si na mě zvykly a mají mě rády, plácají si se mnou, těší se na mě. Do budoucna určitě plánuji zůstat u koní.“

9. Jaké výhody má ježdění na jízdárně oproti terénu?

Tereza: „Určitě pro koně je to lepší, když jsi v terénu a v přírodě, než když chodíš dokola na jízdárně. Zrovna Hucul nemá jízdárnu rád, je rád v terénu. Celkově i pro klienty je to lepší, spousta lidí raději je venku. I pro mě je to příjemnější.“

Pavčina: „Některé děti jsou vyloženě hyperaktivní a venku je víc podnětů, které je zaujmou a terapeut je pak může lépe zkorigovat.“

10. Máte nějaké negativní zkušenosti?

Tereza: „Negativní zkušenosti asi nemám, co mě jediné napadá, jedna holčina, nevidomá, chodí jezdit na koně a nechová se k nám hezky. Nadává nám, že chce dělat všechno sama a podobně. Chci člověku pomoci a on mi vynadá. Ale nic mě vysloveně ještě neodradilo.“

Pavčina: „Já tak často nevodím, ale můžu zmínit třeba to, že občas klienti mají stavy, že ani nechtějí na koně, ale i tak přijdou, rodiče je přivedou, mají to zaplacené, ale oni prostě mají špatnou náladu. Ale to není nic, co by mě odradilo a další týden je to zase ok. Je potřeba dělat ale i něco jiného, Tereza dělá i jezdeckou školu a já chodím jen jednou týdně. Musí se dělat i něco jiného, aby tě to psychicky nesešrotovalo.“

6 Diskuze

Léčebné využití zvířat se v posledních desetiletích dostává do popředí jako podpůrná metoda při rehabilitaci. Existuje mnoho druhů zvířat, která mohou být pro terapii využita, bohužel v České republice jsou zatím známé a využívané jen některé z nich. Nejvíce propracovanou metodou je hipoterapie, která je zároveň jako jediná ze zooterapií uznávaná jako léčebná metoda. Možným důvodem pro to je, že v podstatě pouze u této terapie se výsledky dají nějakým způsobem změřit a jsou opravdu viditelné. U canisterapie jsou výsledky mnohdy pouhým subjektivním pocitem, neexistují žádné normy a canisterapie není uznávanou léčebnou metodou.

V České republice nelze nalézt dostatečné množství literatury zaměřující se na problematiku zooterapie. Dosud byla vydána pouhá hrstka publikací, z nichž jsou některé dokonce ve svých poznátcích zastaralé a je proto žádoucí zajímat se i o cizojazyčné zdroje, které leckdy předkládají aktuálnější informace a zkušenosti. Většina veřejnosti má velmi omezené znalosti o oboru zooterapie a mnoho lidí ani vzdáleně netuší, co konkrétní pojmy znamenají nebo co vyjadřují. S takovými reakcemi se setkávám běžně i ve svém okolí. Je žádoucí, aby se široká veřejnost seznámila s těmito formami terapie, protože pak by se jistě sama terapie setkala s větším zájmem i využitím.

Podle mého názoru je praktikování zooterapie významné i pro obor sociální práce, protože v obou případech je cílem aktivizace klienta, jeho uschopnění, zachování soběstačnosti a samostatnosti a co největší možná míra zapojení se do běžné společnosti. Pes jako léčitel je vhodný k využití u každého a v každém věku. Je nutné si uvědomit, že je vždy nutné respektovat individualitu a osobnost jedince, abychom dokázali podporovat pozitivně jeho vývoj. Zároveň je žádoucí dát jedinci dostatek času a podnětů, které budou pozitivně ovlivňovat rozvoj jedince. Pozitivní působení a výsledky lze vidět u dětí zdravých i nemocných nebo nějakým způsobem handicapovaných, u dospělých ale i u osamělých seniorů.

S dětmi je možné pracovat již od útlého věku, kdy pes funguje jako prostředník komunikace, motivátor k vykonávání nějaké činnosti, ale i jako věrný přítel a společník. Dítě se díky psovi může naučit empatii, zodpovědnosti k ostatním a citlivosti, pes může pak působit také jako prevence problémového chování, šikany, sociálně patologických jevů nebo nevhodného trávení volného času. Dětský věk je plný okamžiků, kdy si dítě neví rady, a právě v tyto chvíle může být pro něj pes oporou a přítelem, díky kterému se stane dítě

sebevědomé. U handicapovaných dětí pes pomáhá léčit nejen duši, ale i tělo. Pomocí polohování u tělesně handicapovaných je schopen zvyšovat míru tolerance na různé rehabilitační cvičení a aktivity, protože díky svému tělu dítě prohřívá a ulevuje tak jeho spastickým končetinám či ztuhlým svalům. Už samotný kontakt se psem ovlivňuje u dítěte citovou oblast. Pes dokáže pomoci při rozvoji komunikace i slovní zásoby, při navazování sociálních kontaktů nebo při adaptaci dítěte na nové prostředí. Ve skupině se pak dítě učí navazovat vztahy a řešit konflikty v bezpečném prostředí po boku přítele, kterému důvěřuje. Pes může pomoci i při zvyšování samostatnosti a sebehodnocení jedince. Pomocí psa lze rozvíjet také oblast kognitivní – dokáže zlepšovat myšlení, paměť, jazykové schopnosti, řeč, učení, soustředění a vnímání, pozornost nebo představivost.

Canisterapie neslouží jako hlavní nástroj k léčení, může však být vhodným nástrojem, který pomáhá zvyšovat efektivitu léčení. U osamělých seniorů pak pes vyvolává pocity štěstí a radosti, odstraňuje stres a úzkosti. V pozdním věku se člověk setkává s mnoha problémy a změnami ve svém životě, které ne každý dokáže dobře snést. Proto je pes vhodnou prevencí před depresemi, ztrátou smyslu života i ztrátou fyzické výkonnosti. Pes dokáže seniorovi usnadnit adaptaci v novém prostředí, komunikaci ve skupině, zvýšit sebevědomí, zbavuje ho depresí a celkově je schopen zlepšit kvalitu života.

Obecně by se dalo říci, že u dětí a dospělých je cílem canisterapie rozvoj určitých dovedností a schopností, u seniorů je to pak spíše udržení a zachování těchto dovedností. U všech typů klientů pak pes poskytuje sociální oporu, rehabilitaci a zvyšuje kvalitu jejich života. Máme k dispozici několik možností, jak můžeme psa využít – nejbližší využití mají pravděpodobně aktivity za asistence psa, dále pak edukace za pomoci psa, krizová intervence využívající pozitivní přítomnosti psa nebo metoda polohování, která je určena hlavně osobám tělesně handicapovaným.

I z vlastní zkušenosti mohu říci, že pes je schopen velmi dobře poznat a následně se zachovat podle toho, jak se člověk v danou chvíli cítí, zda je šťastný nebo smutný. U psa člověk vždy nalezne důvěru a pochopení, pes nehodnotí a nekritizuje a vždy si najde čas nás vyslechnout. Člověk se s ním cítí v bezpečí a milovaný.

Na základě realizovaného rozhovoru s canisterapeutkou jsem si uvědomila, jaký velký přínos může mít pes pro dítě předškolního věku. Využití psa je opravdu rozmanité a výsledky, i když nejsou měřitelné, vidí právě hlavně canisterapeuti, klienti a jejich rodiny.

Hipoterapie je využití léčebného působení koně na člověka. Oproti canisterapii je tento termín mnohem složitější na pochopení. I když jsem měla možnost vidět a účastnit se mnoha lekcí hipoterapie, přesto pro mě bylo studium literatury mnohem obtížnější než studium literatury týkající se canisterapie. Hipoterapie je léčebná metoda, a tak obsahuje mnoho odborných názvů a specifik z různých oborů medicíny, a i samotná její podstata je daleko složitější. Hipoterapie těží pozitivita z pohybu koňského hřbetu, kdy se kůň pohybuje ve třech rovinách, označených jako trojdimenzionální pohyb. Jezdec se tak přizpůsobuje právě těmto pohybům tak, aby byl jejich pohyb v dokonalé rovnováze. Díky tomuto pohybu pak dochází ke zmírnění nebo odstranění příznaků onemocnění pohybového aparátu, k pozitivním změnám v chování či k odstranění příznaků mentálního handicapu nebo duševní choroby.

Z rozhovoru s terapeutkou vykonávající hipoterapie se mi v podstatě potvrdily všechny poznatky načtené z odborné literatury. Hipoterapie pozitivně ovlivňuje fyzickou, sociální i kognitivní stránku klienta. Z rozhovoru i při studiu odborné literatury mě překvapil rozsáhlý výčet kontraindikací u hipoterapie. I když jsem díky odborné stáži odchodila mnoho lekcí, nepředstavovala bych si tolik různých situací, kdy by se hipoterapie jevila jako nevhodná. V závislosti na tom mě překvapila i skutečnost, že mnoho stájí provádí „hipoterapii“ bez příslušného vedoucího fyzioterapeuta, tedy vlastně bez odborné průpravy. Vzhledem k tolika možným diagnózám nevhodným k terapii mi přijde až zdraví nebezpečné provozovat tuto metodu bez správného vzdělání a dostatečné praxe. Je škoda, že i když je hipoterapie uznána jako léčebná metoda, nehradí pojišťovna její využití. Možná je to právě kvůli chybějící legislativě, nejednotným pravidlech a stájích, které se „tváří“, že dělají hipoterapii, ale přitom nemají odborné vzdělání a ježdění praktikují jen kvůli zisku. Potěšilo mě vyjádření terapeutky o úrovni české hiporehabilitace, kdy vypověděla, že je na opravdu vysoké úrovni v porovnání s ostatními zeměmi. Jinde si netroufají na koně vzít menší dítě a hipoterapie se začíná realizovat až okolo pěti let dítěte, ale u nás je již na dobré úrovni poskytování rané péče v hipoterapii, kdy je možné léčit děti již od útlého věku. Sama terapeutka se vyjádřila, že čím dříve se s hipoterapií začne, tím lepší mohou pak být výsledky i posuny.

Zpracovávání této bakalářské práce mi dalo mnoho nových odborných znalostí a poznatků z oblasti zooterapií. Pomocí studia odborné literatury ale i rozhovorů jsem si uvědomila, že zvířata opravdu dokáží člověku pomoci a přinést mu klid v duši i na těle. Sama canisterapie mě zaujala na tolik, že přemýšlím o pořízení si psa, který by byl vhodný a když by se nám společně podařilo splnit canisterapeutické zkoušky, velmi ráda bych jako

dobrovolnice navštěvovala domovy pro seniory či jiná zařízení pro děti a mládež. Rozhodně se chci o zooterapie zajímat dál, chci si rozšířit praktické zkušenosti a dovednosti v této oblasti. Velmi pozitivním pro mě byly odborné praxe na Toulcově dvoře, které jsem absolvovala právě kvůli hlubšímu proniknutí do této problematiky. Je nepopsatelné, když člověk na vlastní kůži cítí, jak se klientovi povolují spasmy na nohách, nebo jak se nekomunikující klient na hřbetě koně rozmluví. Hodiny strávené po boku koně a terapeuta mi daly mnoho nových zkušeností, práce s klienty mě naplňovala a měla jsem i takové štěstí, že s některými z nich jsem stále v kontaktu a budeme spolu i nadále udržovat vztah.

Vzhledem k tomu, že jsem oba typy zooterapie prováděla s dětským klientem s handicapem, pomohla mi tvorba bakalářské práce konečně si uvědomit, s jakou cílovou skupinou bych chtěla do budoucna pracovat. Jistě to budou děti nebo tělesně či mentálně handicapovaní, protože výsledky a radost v jejich tvářích byly vždy balzámem na duši.

„Často se divím, kde se skrývají hranice porozumění mezi člověkem a zvířetem, jehož srdce nezná jazyk slov. A přece se někdy v jakési bezeslovné hudbě probudí šerá vzpomínka a zvíře pohlédne člověku do tváře s něžnou důvěrou a člověk se podívá zvířeti do očí s pobavenou náklonností. Zdá se, jako by se tu potkali dva přátelé.“

Rabíndranáth Thákur, indický básník

Závěr

Tato práce měla za úkol seznámit čtenáře se zooterapií a pomoci mu uvědomit si, že využití zvířat pro léčebné účely existuje již mnoho staletí. Zároveň jsem chtěla představit vybrané druhy zooterapie a vymežit jejich využití a pozitivní účinky, které člověku přinášejí. Podle odborné literatury byly zpracovány základní informace o canisterapii i hipoterapii. V práci byly vysvětleny důležité pojmy, které jsou nutné pro pochopení této problematiky.

První kapitola se zabývá vztahem mezi člověkem a zvířetem a jejich soužitím od dávných dob, kdy ještě pes nebyl psem, ale vlkem, a kůň sloužil člověku ještě spíše jako zdroj obživy. Druhá kapitola vymezuje pojem zooterapie jako podpůrné léčebné metody, o kterou se v současnosti začíná zajímat stále více odborníků i laiků. Nastíněn je stručný vývoj zooterapie od prvních zmínek až po současnost a jsou vysvětleny její formy i metody. Stručně jsou charakterizovány také zvířecí druhy, které se ve světě užívají pro zooterapie a samozřejmě i některé organizace, které se zabývají využitím léčebného kontaktu člověka a zvířete. Třetí kapitola již pojednává o canisterapii, tedy podpůrné terapii, která využívá k pozitivní změně klientova stavu psa. Obsahuje nejčastější rozdělení psích pomocníků s příklady, kde se takto vycvičení psi užívají. Je vysvětlen pojem canisterapeutický tým, který se skládá z člověka a psa a na konci kapitoly jsou popsány nejtypičtější skupiny klientů, kteří využívají canisterapii. Čtvrtá kapitola se zabývá hipoterapií, tedy léčebným působením koně na člověka. Vymezena je hipoterapie jako jedna z oblastí hiporehabilitace, pro celkové pochopení jsou stručně vysvětleny i ostatní oblasti hiporehabilitace. Popsán je výběr a výcvik koně, celkové pozitivní účinky hipoterapie a v poslední řadě také vybrané indikace a kontraindikace, se kterými se v praxi můžeme setkat.

Poslední částí práce jsou řízené rozhovory, které byly provedeny ve vybraných zařízeních, se kterými mám osobní zkušenosti. Rozhovory jsem záměrně neupravovala, aby zůstaly stejně autentické, jako když jsem je pořizovala. Jsou realizovány s odborníky, kteří se zooterapii věnují již mnoho let - canisterapeutkou a fyzioterapeutkou zabývající se hipoterapií.

Je nutné si uvědomit, že canisterapie ani hipoterapie nemůže plně nahradit léčbu, obě metody však mohou být významnou podpůrnou metodou při léčení nejrůznějších nemocí, neduhů a strastí.

Literatura

ČERNÁ RYNEŠOVÁ, Petra. *Když kůň léčí duši, aneb, Metodika hiporehabilitace zaměřená na klienty s duševním onemocněním*. Pardubice: Direkte, [2012].

DIATKA, Kryštof. *Tlapkáni, čili, Život asistenčního psa*. Starý Plzenec: Pomocné tlapky, 2012, ISBN 978-80-260-4359-1

GALAJDOVÁ, Lenka. *Pes lékařem lidské duše aneb Canisterapie*. Praha: Grada, 1999. Strom života. ISBN 80-7169-789-3.

GALAJDOVÁ, Lenka a Zdenka GALAJDOVÁ. *Canisterapie: pes lékařem lidské duše*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-879-1.

HERMANNOVÁ, Hana, Dana MÜNICHOVÁ a Zoran NERANDŽIČ. *Základy hipoterapie*. Praha: Profi Press, 2014. ISBN 978-80-86726-57-1.

HOLLÝ, Karol a Karol HORNÁČEK. *Hipoterapie: léčba pomocí koně*. Ostrava: Montanex, 2005. Kůň v životě člověka. ISBN 80-7225-190-2.

JISKROVÁ, Iva, Vladimíra CASKOVÁ a Tereza DVOŘÁKOVÁ. *Hiporehabilitace*. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2010. ISBN 978-80-7375-390-0.

KULICHOVÁ, J. a kol. *Hiporehabilitace*. 1.vyd. Praha: Nadace OF. 1995

NERANDŽIČ, Zoran. *Animoterapie, aneb, Jak nás zvířata léčí: praktický průvodce pro veřejnost, pedagogy i pracovníky zdravotnických zařízení a sociálních ústavů*. Praha: Albatros, 2006. Albatros Plus. ISBN 80-00-01809-8.

ODENDAAL, Johannes. *Zvířata a naše mentální zdraví: proč, co a jak*. Praha: Ve spolupráci s Českou zemědělskou univerzitou v Praze vydalo nakl. Brázda, 2007. ISBN 978-80-209-0356-3.

RŮŽIČKA, Michal. *Krizová intervence pro speciální pedagogy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3305-9.

SVOBODOVÁ, Ivona a kolektiv autorů.: *Využití psa v zoorehabilitaci*. Praha.: FAPPZ ČZU, 2014

STANČÍKOVÁ, Markéta a Jitka ŠABATOVÁ. *Canisterapie v teorii a praxi: sborník her a pomůcek pro praktickou realizaci canisterapie u různých cílových skupin*. Ve Vyškově: Sdružení Piafa, 2012. ISBN 978-80-87731-00-0.

ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Krizová intervence pro praxi*. Praha: Grada, 2004. Psyché (Grada). ISBN 80-247-0586-9.

VELEMÍNSKÝ, Miloš. *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. České Budějovice: Dona, 2007. ISBN 978-80-7322-109-6.

VESELÁ, Jana. *Sociologický výzkum a jeho metody*. Vyd. 2. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2006. ISBN 80-7194-847-0.

VÍTKOVÁ, Marie a Jarmila PIPEKOVÁ, ed. *Terapie ve speciálně pedagogické péči*. 2. rozš. vyd. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-010-7.

ZICH, František. *Úvod do sociologického výzkumu*. Praha: Eupress, 2004. ISBN 80-86754-19-7.

Elektronické zdroje

ANITERA O.P.S.: *Jak vybrat vhodného psa?*. In [online]. ©2009 [cit. 2018-06-07]. Dostupné z: <http://www.animoterapie.cz/info-pro-zarizeni/jak-vybrat-canisterapeutickeho-psa.html>

CANISTERAPIE O.S.: *Historie canisterapie*. In [online]. 2015 [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: <http://www.canisterapeuti.cz/index.php/o-canisterapii/23-historie-canisterapie>

CANISTERAPIE O.S.: *O canisterapii – trocha terminologie*. In [online]. [cit. 2018-05-25]. Dostupné z: <http://www.canisterapeuti.cz/index.php/o-canisterapii/28-o-canisterapii-trocha-terminologie>

ČESKÁ HIPOREHABILITAČNÍ SPOLEČNOST.: *Poslání a cíle*. In [online]. 2009 – 2016. [cit. 2018-05-28]. Dostupné z: <http://hiporehabilitace-cr.com/o-nas/poslani-a-cile/>

ČESKÁ HIPOREHABILITAČNÍ SPOLEČNOST.: *Střediska praktické výuky*. In [online]. 2009 – 2016. [cit. 2018-06-07]. Dostupné z: <http://hiporehabilitace-cr.com/provozovatele-hiporehabilitace/strediska-prakticke-vyuky/>

ČESKÁ HIPOREHABILITAČNÍ SPOLEČNOST.: *Střediska doporučené hiporehabilitace*. In [online]. 2009 – 2016. [cit.2018-06-07]. Dostupné z: <http://hiporehabilitace-cr.com/provozovatele-hiporehabilitace/strediska-doporucene-hiporehabilitace/>

ČESKÁ HIPOREHABILITAČNÍ SPOLEČNOST.: *Časté otázky a odpovědi*. In [online]. 2009 – 2016.[cit.2018-06-10]. Dostupné z: <http://hiporehabilitace-cr.com/o-nas/caste-otazky-a-odpovedi/>

HELPPES – Centrum výcviku psů pro postižené o.p.s.: *Asistenční psi pro vozíčkáře a osoby s tělesným postižením, balanční psi*. In [online]. © [cit.2018-05-27]. Dostupné z: <http://www.helppes.cz/psi-pomocnici/psi-pomocnici-pro/asistencni-psi-pro-vozickare-a-telesne-postizene/>

HELPPES – Centrum výcviku psů pro postižené o.p.s.: *Signální psi pro osoby se sluchovým postižením*. In [online]. © [cit.2018-05-28]. Dostupné z: <http://www.helppes.cz/psi-pomocnici/psi-pomocnici-pro/signalni-psi-pro-neslysici/>

HELPPES – Centrum výcviku psů pro postižené o.p.s.: *Signální psi pro osoby trpící stavy ztráty vědomí či záchvatovými onemocněními*. In [online]. [cit. 2018-05-28]. Dostupné z: <http://www.helppes.cz/psi-pomocnici/psi-pomocnici-pro/asistencni-signalni-psi-pro-osoby-trpici-zachvatovym-onemocnenim>

HELPPES – Centrum výcviku psů pro postižené o.p.s.: *Canisterapie*. In [online]. [cit.2018-05-28]. Dostupné z: <http://www.helppes.cz/canisterapie/>

HOBBY.CZ.: *Canisterapie pro děti je ideální se stafbulíky. Jsou nejspolehlivější*. In [online]. 1999 – 2018. [cit.2018-06-12]. Dostupné z: https://hobby.idnes.cz/stafordsirsky-bulterier-canisterapie-klimkova-spektrum-karlin-pxg-/hobby-mazlicci.aspx?c=A140407_165625_hobby-mazlicci_mce

MATEŘSKÁ ŠKOLA ŠTÍBROVA. In [online]. 2018. [cit.2018-07-06]. Dostupné z: <http://www.stibrova.cz/>

PESTRÁ SPOLEČNOST, O.P.S.: *Canisterapie*. In [online]. 2009 – 2014 [cit. 2018-06-03]. Dostupné z: <https://www.pestra.cz/canisterapie>

PESTRÁ SPOLEČNOST, O.P.S.: *O canisterapii*. In [online]. 2009 – 2014 [cit. 2018-06-03]. Dostupné z: <https://www.pestra.cz/canisterapie-podle-odborne-literatury>

PESTRÁ SPOLEČNOST, O.P.S.: *Zrakové postižení*. In [online]. 2009 – 2014 [cit. 2018-06-03]. Dostupné z: <https://www.pestra.cz/zrakove-postizeni>

PESTRÁ SPOLEČNOST, O.P.S.: *Tělesné postižení*. In [online]. 2009 – 2014 [cit. 2018-06-05]. Dostupné z: <https://www.pestra.cz/telesne-postizeni>

PESTRÁ SPOLEČNOST, O.P.S.: *Sluchové postižení*. In [online]. 2009 – 2014 [cit. 2018-06-05]. Dostupné z: <https://www.pestra.cz/sluchove-postizeni>

PET PARTNERS. *Petpartners story*. In [online]. [cit. 2018-06-15]. Dostupné z: <https://petpartners.org/about-us/petpartners-story/>

TOULCŮV DVŮR. In [online]. 2015. [cit. 2018-07-05]. Dostupné z: <http://www.toulcuvdvur.cz/>

ŠESTÝ SMYSL O.S.: *Zooterapie*. In [online]. [cit. 2018-05-02]. Dostupné z: <http://zooterapie.webnode.cz/zooterapie/>

WORLD HEALTH ORGANIZATION (WHO): *Health systems strengthening glossary*. In [online]. ©2015 [cit. 2018-04-05]. Dostupné z: http://www.who.int/healthsystems/hss_glossary/en/index5.html

PET PARTNERS. *Petpartners story*. In [online]. [cit. 2018-06-15]. Dostupné z: <https://petpartners.org/about-us/petpartners-story/>

Elektronické časopisy

GALAJDOVÁ, Zdenka. *Canisterapie začíná v Sumeru... aneb o vývoji vztahu člověka ke psu (1.díl). Časopis Stěžeň* In [online]. 1998, č. 3 [cit. 2014-11-14], Dostupné z: http://www.stezen.cz/html/stezen/casopis/1998/03/1998_3_10.html
ISSN 1210-0153.

GALAJDOVÁ, Zdenka. *Canisterapie začíná v Sumeru... aneb o vývoji vztahu člověka ke psu (2.část). Časopis. Stěžeň* In [online]. 1998, č. 4 [cit. 2014-11-16], Dostupné z: http://www.stezen.cz/html/stezen/casopis/1998/04/1998_4_08.html
ISSN:1210-0153

Přílohy

- Příloha č. 1. Certifikát canisterapeutického psa
- Příloha č. 2 Ukázka hodnocení canisterapeutického týmu při testech
- Příloha č. 3 Pes canisterapeut ve speciální MŠ Štíbrova
- Příloha č. 4 Hry a pomůcky v canisterapii – „Co si přeji“
- Příloha č. 5 Hry a pomůcky v canisterapii – „Boudičky“
- Příloha č. 6 Hry a pomůcky v canisterapii – podpora jemné motoriky
- Příloha č. 7 Canisterapie
- Příloha č. 8 Polohování
- Příloha č. 9 Koně pro hipoterapie na Toulcově dvoře
- Příloha č. 10 Kůň osedlaný a nauzděný na hipoterapii
- Příloha č. 11 Speciální osedlání na hipoterapii
- Příloha č. 12 Dětský klient při hipoterapii, Toulcův dvůr
- Příloha č. 13 Dětský klient při hipoterapii - obejmutí koně, Toulcův dvůr
- Příloha č. 14 Dětský klient při hipoterapii, Toulcův dvůr

Příloha č. 1

POMOČNÉ TLAPKY o.p.s.
sekce canisterapie
Sídlem: V. Kratochvíla 1973, 332 02 Starý Pízenec
IČO: 26232641, DIČ: 140-2623241

CERTIFIKÁT CANISTERAPEUTICKÉHO TÝMU

Číslo týmu: **CT0097**
Jméno psůvoda: **Ing. Diana Tomanová**
Adresa: **431 51 Klášterec nad Ohří, Větrná 611**
Oslovení psa: **Viky**
Plemeno: **Zlatý retriever**
Pohrávk: **Fena**
Narozen: **18.4. 2007**
Místo zkoušky: **Třemošná u Plzně**
Dne: **14. dubna 2012**
Zkušební komisař: **Jiří Tomášů**
Asistenti: **Olga Tomášů**
Mgr. Jana Štercliová
Výsledek zkoušky: **prospěl na výbornou / prospěl / prospěl podminečně**
Platnost certifikátu do: **14. dubna 2013**

Podpis zkušební komisaře Podpis asistenta Podpis asistenta Razítko společnosti

POUČENÍ:

- Certifikát potvrzuje, že pes se při poskytnutí ukázal jako vhodný pro provozování canisterapeutické činnosti.
- Canisterapeut musí na výkonu psůvodič s tím, že při výkonu canisterapeutické činnosti musí brát v úvahu zdravotní situaci a zdravotní stav svého psa a že nese plnou zodpovědnost za své jednání i chování svého psa
- Canisterapeut vykonává canisterapii svým jménem.
- Pomočné Tlapky o.p.s. žádné certifikát vystavuje, poskytl canisterapeutovi nezbytné základní vzdělání a poučení o jeho právech a povinnostech, dále mu poskytl možnosti konzultací, ale nenesou žádnou právní zodpovědnost za jeho vlastní činnost a jednání.

Zdroj: <http://www.zudoliharky.wbs.cz/Canisterapie.html>

Příloha č.2

Podané ruce

Podané ruce, z. s.
 Sídlo: Zborovská 465, 738 01 Frýdek-Místek
 IČ: 70306731
 E-mail: podaneruce@podaneruce.eu www.podaneruce.eu

HODNOCENÍ

Podané ruce, z. s.
 Zborovská 465
 738 01 Frýdek-Místek
 IČ: 70306731, IČP: 252000000
 Komerční banka, a.s.

Datum a místo konání zkoušek, razítko a podpis pořadatele: **02.06.2018, SPORTOVNÍ KLUB POLICIE FM**

Psovod Příjmení, jméno, titul: **Polášková Jana, Mgr.** **Pes** Jméno: **Adore Idefix Color Jewel**
 Plemeno: **Beagle**

Kontrola poslušnosti

povely	hodnocení (max. 3 body)	povely	hodnocení (max. 3 body)
sední	3	odložení	3
lehni	3	přinášení (chůze u nohy)	3
přivolání	3	celkem	17

Pozn.: Minimum získaných bodů – 11, u žádného z povelů nesmí pes získat 0 bodů.

Setkání s rozhodčím	A	B	C	D	Kontrola dráždivosti a útumu	A	B	C	D
Reakce na cizí psy	A	B	C	D	Hlouček lidí	A	B	C	D
Reakce na běžícího člověka a pád člověka	A	B	C	D	Reakce na invalidní vozík	A	B	C	D
Simulace návštěvy u postiženého	A	B	C	D	Vstřícnost psa	ano	ne		

Práce psovoda
 A - Psovod má dobrý vztah ke psu, komunikuje s ním a chválí ho, je to sebraná dvojice, příjemné vystupování.
 B - Psovod psa nechválí, není mu oporou, na psovi je znát drill ze strany psovoda.
 C - Psovod nemá ke psu dobrý vztah, používá nepřiměřených trestů, špatná komunikace.

Celkové hodnocení týmu:
vyjádřené sehnáním týmu, sledová práce chovatelství u klienta

Konečný výsledek: prošel neprošel

Příjmení, jméno předsedy zkušební komise, podpis: *L. NEJEDLÍK* *BAŠKIN*

Příjmení, jméno a podpis rozhodčího: *MARILKA PRŮSA* *J. K.*

Příjmení, jméno a podpis rozhodčího: *FELICIOUS NEUBER* *L.*

Příjmení, jméno a podpis rozhodčího: *MARILKA PRŮSA* *L.*

Bankovní spojení Komerční banka, a.s. č.ú. 19-3763330247/0100 T +420 595 374 112 M +420 777 260 110

Zdroj: <http://www.beagle-erik.eu/czcanis.php>

Příloha č. 3

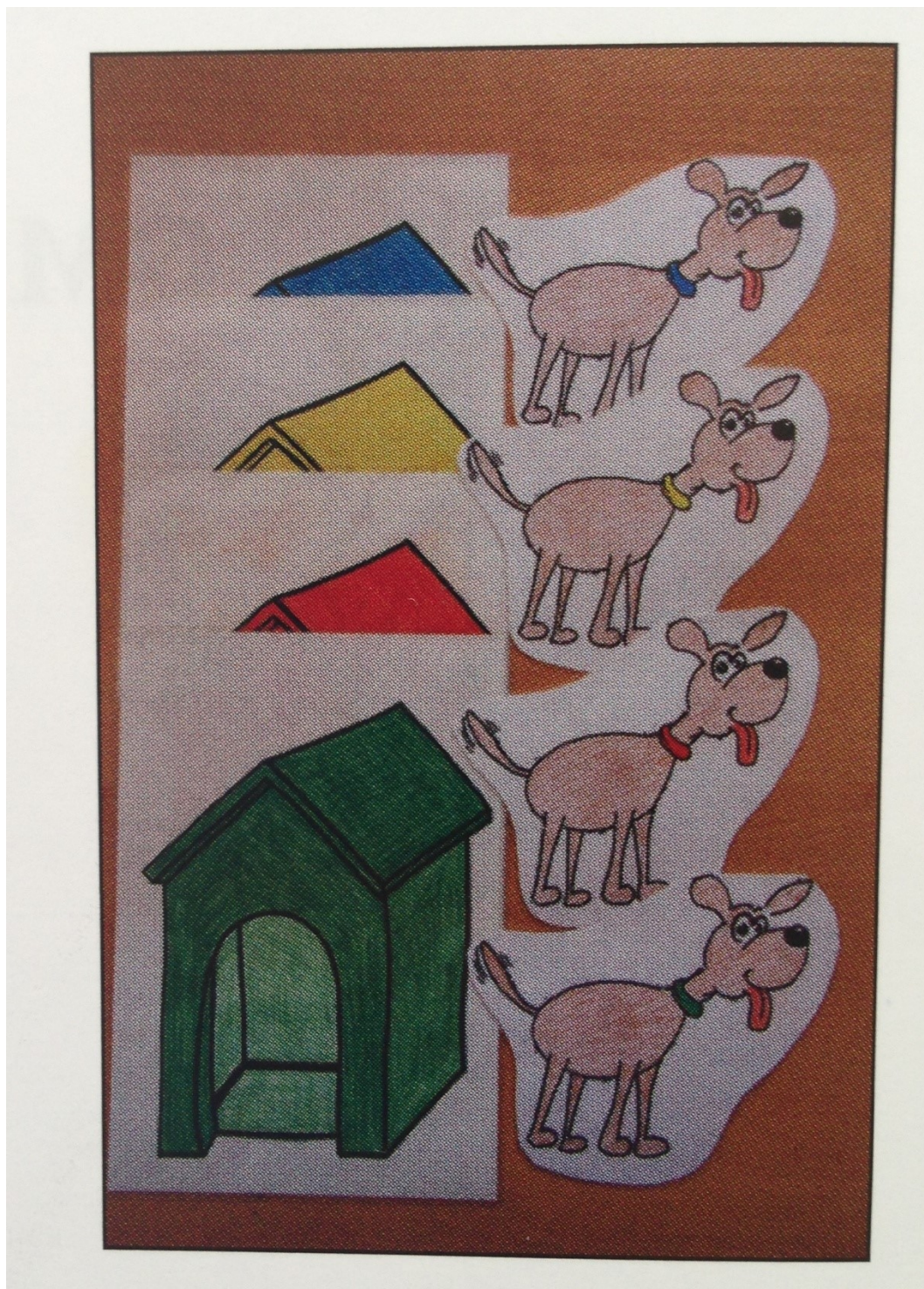
Zdroj: vlastní

Příloha č. 4

Zdroj: vlastní

Příloha č. 5

Zdroj: vlastní

Příloha č. 6

Zdroj: vlastní

Příloha č. 7

Zdroj: <http://www.mc-krtecek.cz/fotogalerie/11-1-2017-canisterapie-64.html>

Příloha č. 8

Zdroj: <http://ententyky.cz/ostatni-zabava/dtk-canisterapie-ii>

Příloha č. 9

Zdroj: vlastní

Příloha č. 10

Zdroj: vlastní

Příloha č. 11

Zdroj: vlastní

Příloha č. 12

Zdroj: vlastní

Příloha č. 13

Zdroj: vlastní

Příloha č. 14

Zdroj: vlastní